İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FENG SHUİ PARADİGMASI OLARAK MEKANSAL DENEYİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Bilge ŞAHİN

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARİ TASARIM

OCAK 2007

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FENG SHUİ PARADİGMASI OLARAK MEKANSAL DENEYİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Bilge ŞAHİN
502021050

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 8 Mart 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 29 Ocak 2007

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Semra AYDINLI
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Zafer ERTÜRK
Doç. Dr. Aytanga DENER

OCAK 2007

ÖNSÖZ

Küçüklüğümden bu yana babamın çizim masasının hep etrafında oldum, merak içinde izledim. Zamanı geldiğinde istediğim tek şey mimar olmaktı. Ama insan hep daha fazlasını istiyor. Şimdi ona ulaşmama az kaldı. Bakalım bundan sonra hayat ne gibi sürprizler getirecek?

Her zaman beni her şekilde destekleyen aileme; en başta da Öğretmen olan annem Şükran Şahin'e, babam Mimar Ömer Faruk Şahin'e, kız kardeşim Tuğba Şahin'e ve erkek kardeşim, miniğim Ali Can Şahin'e destekleri ve sevgileri için çok teşekkür ederim, iyi ki varsınız! Sevgili Teyzem Emine Sönmez'e güvenini boşa çıkarmadığımı düşünmemden ve desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Tez aşamasında fikirlerimin gelişmesinde çok büyük bir etkisi olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Ahmet'e ve kız kardeşim gibi sevdiğim Umut'a her ikisinin de ailelerine beni çocuklarından ayırmadıkları için teşekkür ederim. Sabahın 7.30'unda uyandırdığım tüm arkadaş-lara teşekkür ederim. Kendilerini bilen, unutmadığım, aklımda olan bütün sevdiklerime ve dostlarıma teşekkür ederim.

Danışman hocam Semra Aydınlı'ya bana rehberlik ettiği için çok teşekkür ederim. Anlayışlarından ötürü Çamoğlu Mimarlık'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Herkese sevgiler.

25 ARALIK 2006 Bilge ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR **iii**
TABLO LİSTESİ **iv**
ŞEKİL LİSTESİ **v**
ÖZET **vi**
SUMMARY **vii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Çalışmanın Amacı 4
1.2. Çalışmanın Yöntemi 4
1.3. Literatür Araştırması 7
1.1.1. Popüler Yayınlar 7
1.1.2. Popüler Olmayan Yayınlar 8
1.3.3. Tezler 10

2. MEKANSAL GERÇEKLER **12**
2.1. Mekan Kavramı 15
2.1.1. Temsili Mekan 16
2.1.2. Sanal Mekan 17
2.1.3. Gerçek Mekan 21
2.1.4. Algılanan Mekan 23
2.2. Mekansal Deneyim 25
2.3. Paradigma Olarak Mekan 27

3. FENG SHUİ PARADİGMASI **31**
3.1. Feng Shui 32
3.1.1. Chi 33
3.1.2. Yin Yang 37
3.1.3. Ba-Gua 39
3.1.4. 5 Element 40
3.2. Feng Shui Kavramının Disiplinler Arası Yapısı 41
3.3. İlişkiler 44
3.3.1. Mekan - Zaman İlişkisi 45
3.3.2. İnsan - Çevre İlişkisi 46
3.3.3. Dil - Anlam İlişkisi 48
3.3.4. Doğa - Kültür İlişkisi 50
3.3.5. Simbiyotik İlişkiler 53
3.4. Doğu - Batı Sentezi 54

4. FENG SHUİ PARADİGMASI KAPSAMINDA MEKANSAL DENEYİM 60
4.1. Ağ ilişkisi Olarak Kavramsal Çerçeve 60
4.2. Örnekler Üzerinden Feng Shui Okumaları 64
4.3. Türk Evinde Mekansal Deneyim 72
4.3.1. Türk Evi'nin Mekansal veYapısal Özellikleri 75
4.3.2. Türk Evi'nin Evrensel Mimarlık Kavramları ile İrdelenmesi 81
4.3.3. Türk Evi'nin Feng Shui Paradigması Bağlamında Değerlendirilmesi 85
4.3.4. Bazı Geleneksel Yapılarla Türk Evi'nin Karşılaştırılması 87

5. SONUÇLAR 99

KAYNAKLAR 102

ÖZGEÇMİŞ 111

KISALTMALAR

VRE	: Virtual Eeality Environment
LSD	: Liserjik Asit Dietilamid (bilinen en yoğun uyuşturucu madde)
WWW	: World Wide Web
BEM	: Biyo Elektrik Manyetik

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1. Kentsel Bağlam için Feng Shui Prensiplerinin Tasarım Öğelerinin Dönüşümü ……. 35

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1 **:** Madde tarafından deforme edilen uzay-zaman 22
Şekil 3.1 : Yin Yang 38
Şekil 3.2 : Ba-Gua 40
Şekil 3.3 **:** 5 Element. 41
Şekil 4.1 **:** Pekin Avlulu Evi 65
Şekil 4.2 **:** Dokuz Odacık Diyagramı 67
Şekil 4.3 : Luo Kitabı Diyagramı 67
Şekil 4.4 : Sonraki Cennet Dizilim 68
Şekil 4.5 : Pekin Avlulu Ev Yerleşkesinde Plan Düzenlenmesinde Yönlenme ve Konumlanmanın Vurgulanması ……..69
Şekil 4.6 : Çin Feodal Toplumunun ve Geleneksel Çinli Ailesinin Piramitsel Yapısı……70
Şekil 4.7 : Sedat Eldem'in Türk Evi Şematizasyonları……73
Şekil 4.8 : Doğan Kuban'ın Türk Evi Şematizasyonu 75
Şekil 4.9 : Türk Evi Oda ve Ana Kat Plan Şematizasyonları, İskilip 78
Şekil 4.10 : İskilip'de Bir Mahallenin Zemin Katları Planı ve Görünüşü ……..80
Şekil 4.11 : Japon ve Çin Tipi Ev Görünüşü ……. 90
Şekil 4.12 : Diğer Japon Evi Tipleri ve 'ke', 'hare'……91
Şekil 4.13 : Pekin Avlulu Evlerinin kuşbakışı görünüşü…… 96

ÖZET

Bu çalışmada Feng Shui paradigması kapsamında mekân ve mekânsal deneyimin ne olduğu araştırıldı ve bu bağlamda Türk Evi diğer Doğu evleriyle karşılaştırmalı olarak incelendi. Batı'da gittikçe popülerleşen Feng Shui, aslında bu haliyle içi boşaltılmış bir modadan öteye gidememektedir. Ama disiplinlerarası bir yöntemle incelendiğinde, önerilerinin çok daha derin olduğu görülür. Feng Shui, Kartezyen paradigmanın yerini almış olan yeni bilimsel paradigmayla parça-bütün ilişkilerine yaklaşımı açısından denk düşmektedir. Feng Shui'de de bütün parçaların toplamından daha fazlasıdır ve bu paradigma kapsamında mekânsal deneyim de bir bütündür. Mekânsal deneyim, mekân kavramına zaman boyutunun eklenmesiyle gerçekleşir. Mekânsal deneyimin içinde insan da efendi değil, onun bir parçasıdır. Bu yaklaşım açısından Doğu'yla Batı birbirinden ayrılır. Feng Shui'de mekân-zaman, insan-çevre, dil-anlam, doğa-kültür ve simbiyotik ilişkileri de önemlidir. Çünkü mekânsal deneyim parçaların kendi aralarında ve bütünle etkileşimden doğar. Türk Evi de mekânsal deneyimin bir bütün olarak algılanması ve evin insanın organik bir uzantısı sayılması nedeniyle Feng Shui'nin temel ilkelerine uyar. Türk Evi, Pekin Avlulu Evi ve Japon Evi'yle karşılaştırıldığında görülür ki, aralarında önemli farklar olsa da, bu bütünsellik anlayışı onların özlerinde birbirlerine benzemelerini sağlar. Feng Shui, insanı kötü enerjiden koruma ve olumlu enerjiyi çağırma inanışlarından çıkmış olsa da aslında önerdiği mekânsal deneyim – insanın bir parçası olarak yaşadığı mekânla, çevreyle ve doğayla bütünleşmesi – aslında evrensel olarak uygulanabilir bir nosyondur.

SUMMARY

In this research, space and spatial experience have been examined wirhin Feng Shui; and Turkish House has been evaluated in this context comparatively with other Easter housing styles. Feng Shui, which is now a popular concept in the West, is mere an empty fashion like this. But when analyzed with an interdisciplinary approach, it can be seen that it has much deeper solutions to offer. Feng Shui is in line with the new scientific paradigm which has replaced the Cartesian paradigm in its approach to the relation of piece and the whole. The whole is more than the sum of the pieces according to Feng Shui, too, and according to this paradigm, spatial experience should be regarded as a whole, too. Spatial experience occurs with the addition of time to the concept of space. Within the spatial experience, man is not a master, but is a piece of the whole. In such an approach, the East and the West depart. The relations between space and time; man and environment; language and meaning; nature and culture; and symbiotic relations are also important in Feng Shui. Because, spatial experience occurs through the interaction of the pieces among themselves and with the whole. Turkish House corresponds to the main principles of Feng Shui as the spatial experience is regarded as a whole, and the house is regarded as an organic extension of its inhabitants. When Turkish House is compared to the Beijing Courtyard House and Japanese House, it can be seen that although there are important differences between them this holistic vision prepares a common ground for them. Although Feng Shui is stem out of the believes to protect men from negative influences and to call luck, the experience it offers – the integration of men with the space, environment and the nature they live in – is actually a universally applicable notion.

1. GİRİŞ

Günümüzde mekâna dair problemler birbirine bağlı ve etkileşimli olduğundan karmaşık ve çelişkilidir; bu nedenle tek başına değerlendirilmemesi gerekir. Problemleri çözümlememiz için algılayışımızda, düşünme biçimimizde ve değerlerimizde kökten bir değişime gerek vardır. Bilim, sanat ve toplum dünyasındaki değişimler farklı problemlerin nasıl karşılıklı ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Sistematik bakış açısıyla işe yarayabilecek çözümler 'varlığını sürdürebilenlerdir.' Varlığını sürdürebilen bir toplum, gelecek kuşakların beklentilerini eksiltmeden gereksinimlerini sağlayabilir.

Fizik alanındaki kavramlar ve düşüncelerde meydana gelen çarpıcı değişimler dünya görüşümüzde derin değişimlere neden olmuştur. Descartes ve Newton'un mekânik dünya görüşünden holistik (bütünsel), çevrebilimsel görüşe geçilmiştir. Atom ve atom-altı dünyanın keşfinin bilim ve toplum tarafından kabulü hiç de kolay olmamıştır. Bu keşifle beraber bakış açıları maddenin doğasına ve insan aklıyla olan ilişkilerine yönelmiştir.

Fizik alanında ortaya çıkan paradigma dönüşümü aslında çok daha büyük bir kültürel dönüşümün bir parçası olarak kabul edilebilir. Bu yeni paradigmaya bütünselci (holistik) dünya görüşü denilebilir. Bu görüşe göre; dünyayı ayrı ayrı parçaların oluşumundan çok, bir araya toplanmış bir bütün olarak görürüz. Bunun farkında olmak, tüm olayların kendi aralarında birbirlerine bağlı olduğunu, bireylerin ve toplumların doğanın çevrimsel süreçlerinin içinde yer aldığını ve ona bağlı olduğunu fark etmektir.

Yaşamın Örgüsü (The Web of Life) kitabında Fritjof Capra (1997) bu olguyu derinlemesine açıklayan iki terim sunmaktadır: 'bütünselci (holistik)' ve 'çevrebilimsel'. Bütünselci bakış açısına göre yaşam işlevsel bir bütündür ve yaşamı oluşturan parçalar karşılıklı olarak birbirlerine bağlıdırlar. Çevrebilimsel bakış açısıysa, bütünselci bakış açısına bütünün kendi doğal ve toplumsal ortamındaki içselliğinin (kendine özgülüğü) anlaşılmasını ya da algılanmasını da ekler. Capra şöyle devam eder:

"Sığ çevrebilim insan merkezlidir. İnsanları doğanın üstünde veya dışında, tüm değerlerin kaynağı olarak görür ve doğaya yalnızca araçsal ya da 'kullanım' değeri

atfeder. Derin çevrebilim, insanları ve herhangi bir başka şeyi doğal çevreden ayırmaz. Dünyayı kesinlikle ayrık (yalıtılmış) nesnelerden ibaret görmez, bunu yerine, birbirine bağlı ve etkileşimli olayların bir ağı olarak görür. Tüm canlı varlıkların içsel değerlerinin tanır ve insanları, yaşam örgüsünün yalnızca bir ipliği olarak görür. Son olarak, farkındalık tinsel veya dinsel farkındalıktır. İnsan tini kavramı, bireyin bir bütün olarak kozmosa (evrene) ait olma, bağıntılı olma duygusunu hissettiği bir bilinç biçimi şeklinde anladığı zaman çevrebilimsel farkındalığın, en derin özünde tinsel olduğu açık duruma gelir." (Capra, 1997)

Bu yaklaşıma paralel olarak bu tezde Feng Shui bir paradigma olarak ele alınmakta, mekân oluşumundaki önemi vurgulanmaktadır. Mekânın insanla olan ilişkisine indirgemeci bir yaklaşım, hümanistlik değerlerin gözden kaçmasına neden olur. Feng Shui paradigmasına göre insan ve tasarım ürünü olan fiziksel çevresi bütünleşir ve mekân içinde barındırdığı insanların organik bir uzantısı olur. Mekân, insanın hem fiziksel hem zihinsel işlerliğine katkıda bulunur ve insanın varoluşsal serüvenini zenginleştiren bir varlık haline gelir. Çünkü mimarinin bugünkü konumunu belirleyen temel değerler, bilim olduğu kadar "yaşam", sistem olduğu kadar "insan", temel eylemi ise "analiz etmek" olduğu kadar "anlamak/kavramak/düşünmek"tir.

Mimarlık o rganize edilmiş çevre veya mekân yaratmak olarak nitelendirilebilirse, mekân, içinde yaşayanları dışarıdan ayıran, boşluğun içinde özelleşmiş diğer bir boşluk sayılabilir. Bu nitelikli boşluk, bellek kavramıyla birlikte mekânı oluşturur. Mekân tasarımcısından beklenen, doğal çevreye yapacağı müdahalelerle o mekânda insan yaşamı için optimum koşulları sağlamasıdır. Mekân, duvarları ardında sadece yaşamak için oluşturulmuş bir boşluktan çok, geleneklerin, alışkanlıkların zamanla deneyime dönüştüğü yaşam boşluklarıdır. Zaman kavramını mekânı tanımlamada dördüncü boyut olarak nitelendirirsek, mekânsal deneyim çok boyutluluk kazanır ve 'mekân' 'mekansal' a dönüşür.

Aydınlı'ya (2005) göre; mekân, mutlak değerler içerir; "mekansal" olan ise muğlaktır - mekân, zaman ve yaşam kavramlarını içine alan her yerde ortaya çıkar. Mekâna dair bilgiye ulaşmada 'algı'nın yerini 'deneyim' alır. Çünkü mekânsal deneyim, algı ötesi bir olgudur; sezgisel kavrayışla algıyı artiküle edebilen (eklemlenerek çoğaltabilen) özne- nesne diyalogu sonucu ortaya çıkar. Deneyim, mekân oluşumuna dair çok katmanlı bir bütünü temsil ettiğinden, mekân artık disiplinler arası bir alanda ilerleyen ve bir paradigma olarak alımlanabilen bir konuma gelmiştir.

Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası* (1996) adlı eserinde, evin bir kavram ve fiziksel mekân olarak insan hayatına etkisini bir deneyim olarak araştırır. Buna göre

ev, insanı hayatın fırtınalarından koruyan bir sığınaktır. Özellikle çocukluğun geçtiği ev, insanın iç dünyasını şekillendirir. Bachelard'a göre ev bir "mutluluk mekânı"dır, "ruhumuz[un] bir oturma yeri"dir. "evleri, odaları sürekli anımsayarak kendi içimizde oturmayı öğreniriz (...) İnsanın düşünceleri, anıları ve düşleri için en büyük birleştirici güçlerden biri (...) Ev, insan yaşamında kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunları sürekli kılar" (Bachelard, 1996).

Yukarıda aktarılana benzer bir biçimde Heidegger de "Özlenen ev şöyle ya da böyle barındığımız fiziksel bir yapı değildir; ev, insanın dünyada ve varlık içinde temel bulunma biçimidir" der (Heidegger, 1996). Heidegger "dünyada bulunmak"la "dünyada yaşamak" (dwelling) arasındaki temel farkları ortaya koyarak, mekânı özlediğimiz köklerimizle yeniden buluşabilmemizin için bir yolu olarak sunar. Mekâna yüklenen bu anlamlarda insanın spritüel varlığına ilişkin metafizik kimi önkoşullar da vardır.

Spritüel bir yaklaşımda, insan varlığını açıklamak için biyolojik, dolayısıyla da nesnel-bilimsel çözümlemeler eksik kalır. İnsanın bulunduğu yer de, onun hem fiziksel hem ruhsal varoluşuyla birebir ilişkilidir. Bu yer sadece fiziğin öngördüğü basit bir mekân (space) değildir. Yer (locus) var olanların kendini gösterme biçimidir. Mekânı kavrama ve yorumlama çabamıza hem Descartes'in parçalara bölerek bütünü kavrama paradigması, hem de "bütün parçaların niteliklerinden daha fazla bir şeydir" olarak ifadelendirilen yeni paradigma yardımcı olmaktadır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Mekânsal deneyimdeki bu parça bütün ilişkilerini kavramada önemli ipuçları sağlayan Feng Shui, günümüzde popülerleşerek içi boşaltılmış bir moda haline gelmiştir. Bu nedenle ticari kullanımı oldukça yüzeyselleşmiştir. Feng Shui, Çin malı objeler kullanmak, ayna ve kırmızı rengin ağırlıkta olduğu mekânlar yaratmak, mekânın bütünüyle uyum sağlamadığı halde eve şans getirsin diye rüzgâr çanı asmak ya da bereket ve refah getirsin diye pahalı ve kocaman bir akvaryum yerleştirmek değildir. Popüler kavrayışındaki tüm ezoterik çağrışımlarının aksine, Feng Shui'nin dinsel yönü de yoktur. Kimi sorunları çözecek bir ilaç olmadığı gibi, büyü veya sihir de değildir. Feng Shui, potansiyel faydaları Batılılar tarafından 19.yy'ın ortalarından itibaren fark edilmeye başlanan, ama kökeni yaklaşık binlerce yıl önceye dayanan çok eski bir Çin sanat ve bilimidir. Astronomi, Astroloji, Jeoloji, Fizik, Matematik ve

en önemlisi Çin Felsefesi, Sembolizm ve Psikoloji gibi disiplinlerin birleşmesinden oluşan, gözlem ve deneye dayalı bir sistemdir.

Feng Shui'nin temel amacı, dayandığı felsefenin "evren bir bütündür ve insan bu bütünün bir paçası ve evrenin küçük bir modelidir" anlayışından hareketle, insanın doğanın dengesine ayak uydurmasını ve uyum içinde yaşamasını sağlamaktır. Feng Shui'nin içi boşaltılmış popüler çağrışımlarının ötesindeki derinliği, ancak bu açıdan ele alındığında ortaya çıkar. Bu tezde Doğu Felsefesi'nin önemli bir kavramı olan Feng Shui'nin günümüzde kullanımının ötesinde sahip olduğu derin anlam strüktürünü mekânsal deneyim bağlamında açıklanması amaçlandı.

Bu amaçla, Feng Shui felsefesini, hem kökenleri hem de holistik dünya görüşüne uygunluğu açısından incelendi. Feng Shui felsefesi bağlamında mekânsal deneyimin nasıl anlaşılması gerektiğini ve bunun uygulamalarını örneklerle değerlendirildi. Çalışmada ayrıca Feng Shui felsefesini geleneksel Türk Evi bağlamında incelenmeye ve Türk Evi'nin mimari ve kültürel özellikleri, Feng Shui felsefesiyle benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırılmalı olarak yapılmaya çalışıldı.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Feng Shui paradigması kapsamında mekânsal deneyim üzerine olan ve bu bağlamda Türk Evi'ni incelediğimiz bu çalışmada araştırma-inceleme ve karşılaştırma yöntemleri kullanıldı. Çalışmanın giriş bölümünde, çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemine yer verilmiştir. Literatür taraması da yine bu bölümde yer alacaktır. Burada Feng Shui kavramını inceleyen çeşitli tezlerden, makalelerden ve kitaplardan alıntılar yapılarak, konuyu nasıl ele aldıkları incelenecektir.

İkinci bölümde; öncelikli olarak mekân kavramı ve temsili mekân, sanal mekân, gerçek mekân ve algılanan mekân alt başlıklarında ele alınacaktır. Daha sonra mekânsal deneyimin mekândan ayrı bir kavram olduğu konusunda değinilecek ve mekânı okuma – anlama – yorumlama yöntemleri değerlendirilecektir. Bu bağlamda paradigma olarak mekân anlatılacaktır. Mekânsal deneyim, mekâna zaman boyutunun ve belleğin katılmasıyla gerçekleşir. Bu bağlamda bir mekânda yaşayanların o mekâna katkıları ve onu dönüştürmeleri, o mekânla bütünleşerek onun bir parçası olmaları üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla mekân artık somut bir mimari kavram olmanın ötesine geçer ve soyut bir spritüel kavram olarak genişler. Mekânın uyum, aidiyet, güvenlik gibi kavramlarla belirginleşen bu psikolojik boyutunu

incelerken Christian Norberg-Schultz'un ve Gaston Bachelard'ın eserleri başlıca kaynak olarak kullanılacaktır. Bu kaynaklar ışığında mekânın mekânsala dönüşümü Feng Shui bağlamında incelenecek. Feng Shui'nin mekânın psikolojik ve metafizik boyutuna etkileri irdelenmeye çalışılınacaktır.

İkinci bölümde ayrıca Thomas Kuhn'un geliştirdiği pradigma kavramı incelenecektir. Bilimde Kartezyen paradigmanın yerine gelen yeni paradigmadan ve bu yeni paradigmanın parça-bütün ilişkisine yaklaşımımıza etkisinden söz edilecektir. Bilimsel bu gelişmeler ışığında, Feng Shui felsefesinin parça-bütün ilişkisi bağlamında yeni bilimsel paradigmaya uygunluğu tartışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Feng Shui paradigması daha derinlemesine incelenecektir. Feng Shui'nin neden bir paradigma olduğunun irdeleneceği bu bölümde, Uzak Doğu felsefesinin bir parçası olan Feng Shui ve ilgili kavramlar olan Chi, Yin Yang, Ba-Gua ve beş element anlatılacaktır. Sonra Feng Shui'nin disiplinler arası yapısı incelenecek ve içinde barındırdığı zıt kavramlara değinilerek bütünsel bir bakış açısıyla ilişkiler irdelenecektir. İlişkiler başlığı altındaysa, 'mekan-zaman ilişkisi', 'insan-çevre ilişkisi', 'dil-anlam ilişkisi', 'doğa-kültür ilişkisi' ve 'simbiyotik ilişki' den bahsedilecektir. Üçüncü bölümde ayrıca, Doğu ve Batı kültürlerinin genel farkları ve bunların mekâna ve mekânsal deneyime yansımaları tartışılacak ve Feng Shui kavramı Doğu felsefesi açısından irdelenecektir.

Feng Shui paradigması kapsamında mekânsal deneyim başlıklı dördüncü bölümdeyse mekânsal deneyimin Feng Shui paradigması kapsamında neden incelenmesi gerektiği ve Feng Shui paradigmasına göre mekânsal deneyimin nasıl olması gerektiği konuları irdelenecektir. Bu bölümde; bir paradigma olarak sunulan Feng Shui felsefesi mekânsal deneyim yoluyla anlamlandırılmaya çalışılınacaktır. Ağ ilişkisi olarak Feng Shui kavramının kavramsal çerçevesi anlatılacaktır. Sonra örnekler üzerinden Feng Shui okumaları yapılacaktır.

Dördüncü bölümde ayrıca geleneksel Türk Evi'ne değinilecektir. Türk Ev mimari ve kültürel açıdan incelenecek ve bu incelemenin ışığında Türk Evi'nde mekânsal deneyim irdelenecektir. Türk Evi'ndeki mekânsal deneyimin Türklerin göçebe yaşantısıyla bağlantısı kurulacak ve bu yaşantının Türk Evi'ne ve oradaki yaşantıya yansımaları değerlendirilecektir. Türk Evi'ndeki mekânsal deneyim, tüm bu açılardan Feng Shui'yle ilişkilendirilecek ve Feng Shui'ye uygunluğu tartışılacaktır. Yine Feng Shui paradigması bağlamında Türk Evi, Feng Shui'ye uygun olarak inşa edilen Pekin Avlulu Evi ve yine bir Uzak Doğu felsefesi olan Zen felsefesinin izlerini taşıyan Japon Evi'yle karşılaştırılmalı olarak incelenecektir. Bu karşılaştırma

sırasında ortaya çıkan farklar, kültürel, mimari ve doğal (iklim, arazi, vb.) koşullar ve bağlamında irdelenecektir.

Sonuç bölümündeyse çalışma sırasında incelediğimiz konuların bulguları gözden geçirilerek Feng Shui paradigması kapsamında mekânsal deneyimin ortaya çıkan özellikleri sunulacaktır. Bu açıdan Feng Shui paradigması, yeni bilimsel paradigmayla paraleldir. Feng Shui'de uyuma ve bütünlüğe verilen önem, yeni bilimsel paradigmanın öngördüğü parça-bütün ilişkisine de denk düşmektedir. Dolayısıyla Feng Shui, popüler anlamında öngörüldüğü gibi mekâna birkaç farklı eşya ekleyerek şans, bolluk, başarı beklemek değildir.

Feng Shui'de mekânsal deneyim her şeyiyle bir bütündür. Bu bütünde doğanın ve tüm bir kültürün izleri görülür. Ancak, her ne kadar Çin'e özgü olsa da Feng Shui'nin önerileri evrenseldir. Bu evrensellik, hem bütünselci paradigmaya uygunluğunda hem de diğer kültürlerle, örneğin Türk Evi'nde mekânsal deneyimle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ortaya çıkar.

Sonuç olarak mekânsal deneyim bağlamında Feng Shui paradigmasıyla ilgili fikirleri bu konuda yapılan çalışmalarla destekleyerek, parçaların bütünden daha fazla anlam içerdiğini anlatıldığı bu çalışmada, mekânsal deneyimin insan yaşantısı ve toplum barışı için önemini ve Feng Shui'nin bunları geliştirmek için uygun yollar öneren bir felsefe olduğu incelendi. Çalışmanın sonucunda, Feng Shui her ne kadar Çin inancına ve kültürüne sıkı sıkıya bağlı olsa da, getirdikleri evrensel olarak arzulanan ve bilimsel düşünceyle de destek bulan, tüm insanlığın huzur ve barış içinde yaşamasını sağlayacak teknikler sunar.

1.3.Literatür Araştırması

Burada çalışma için önemli bir yer teşkil eden ve araştırmaların temel dayanakları olan toplanan veriler aktarılacaktır. Kullanılan veriler üç gruba ayrılabilir; Popüler veriler, popüler olmayan veriler ve tezler.

1.3.1. Popüler Yayınlar

Burada genel olarak piyasada yer alan ve daha yüzeysel kullanılan Feng Shui ili ilgili kitaplara yer verilmiştir.

Bunlardan ilki; Sarah Rossbach'a ait "Feng Shui ile İç Mekân Dekorasyonu". Kitabın giriş kısmında temel Feng Shui kavramları aktarıldıktan sonra, yaşamımızın daha olumlu yönde ilerlemesi için Feng Shui'den nasıl yararlanılacağı gösterilmiştir. Kişinin şansını belirlemek için, arazinin kozmik enerjisi (Chi'si), ev ve sıraların biçim ve yapıları, kapıların birbirine göre konumları gibi bir yerin Feng Shui'sine katkıda bulunan dış unsurlar mobilyaların yerlerinin belirlenmesine yardımcı olur. Bu kitapta önerilen çözümler daha çok biçimseldir. Kitabın son kısmındaysa daha çok fal ve kehanet konularına ağırlık verilmiştir.

Diger biri; Terah Katryn Collins'e ait "Batılılar için Feng Shui". Bu kitap Batılıların, Çin Yerleştirme Sanatı Feng Shui'nin kadim bilgeliğini nasıl uygulayacakları ve yararlanacakları hakkında pratik bir rehberdir. Kitapta Feng Shui'nin bilimsel açıklamasına etraflıca girişilmemiş, daha çok Batılı hayat tarzına uyarlanabilecek Feng Shui prensipleri ve yaklaşımları üzerinde yoğunlaşılmıştır. Kitap Chi, Yin ve Yang ve beş element gibi kavramları açıklayarak başlar. Daha sonra yapısal özelliklerin ve bütünün uyumunu bozan sorunlu yerleri fark etme ve düzeltme yolları sunulur. Bu kitaptaki incelemeler, evdeki nesnelerin yerleştirilmesi ve düzenlenmesi hakkında öneriler gibi biçimseldir. Bu konularda çözümler sunulur ve bu önerileri uygulamış kişilerin öykülerin anlatılması yoluyla kitaptaki fikirler desteklenir.

İncelenen diğer bir kaynak ise Raphael Simons' a ait "Feng Shui, İş Yaşamında Başarıya Götüren Yol" kitabıdır. Kitap Konfüçyüs'ün aşağıdaki sözleriyle başlar; "Üstünüzde olanların hoşlanmadığınız tavırlarını altınızda olanlara yansıtmayın. Altınızda olanların sevmediğiniz davranışlarını üstünüzde olanlarla çalışırken tekrarlamayın. Önünüzde olanların nefret ettiğiniz hareketlerinin arkanızdakilere tatbik etmeyin. Arkanızdakilerin nefret ettiğiniz yönlerini önünüzdekileri kandırmakta kullanmayın. Sağınızdan alamadığınız şeyi solunuza vermeyin. Solunuzdan kabul etmeyeceğiniz şeyi sağınıza önermeyin. İşte bütün bunlar Tao'nun kullandığı ölçek ve yol gösterici ilkelerdir." (Simons, 2000)

Bu kitapta hem askeri hem ticari alanlardaki girişimlerde kullanılan geleneksel Feng Shui teknikleri anlatılır. Bu teknikler başarı arayışında eşsiz yararlar sağlayacak ve kolaylıkla uygulanabilecek türdendir. İki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde iş yaşamını etkileyen etkenlerden olan Chi, Dokuz yıldız, Eğilim, Şans Yıldızları ve ilişkilerden bahsedilmiştir. İkinci ve son bölümdeyse daha çok biçimsel olarak değerlendirilen çalışma ortamının düzenlenmesine yer verilir.

1.3.2. Popüler olmayan Yayınlar

Bu bölümde, Ping Xu tarafından yazılmış, geleneksel Beijing (Pekin) Avlulu ev yapısını anlatan bir makaleye ve 'Türk Evi'nin karakteristik özellikleri ve bazı kavramlara göre yorumlanmasına ilişkin Ferhan ve Hülya Yürekli'nin yazdığı 'Türk Evi / Gözlemler-Yorumlar' adlı kitaptan incelemelere yer verilecektir.

Ping Xu tarafından yazılmış, "Geleneksel Beijing (Pekin) Avlulu (İç Bahçeli) Evlerin Feng Shui Modellerine Göre Biçimlenmesi" adlı yazıda, tarihi ve kültürel perspektiften geleneksel Pekin avlulu evlerin biçimlenmesine dek Feng Shui modellerinin etkilerini açıklamaktadır. İnsanların çevreleri ve inançlarıyla uyum sağlamalarındaki etkisi geleneksel Çinliler tarafından sınanmış Feng Shui ilkeleri, avlulu Pekin yerleşkelerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Avlulu Pekin evleri mekânsal formları açısından, doğada bulunan ideal Feng Shui'nin yeryüzündeki insan elinden çıkma taklitleri sayılır. Bu evlerin yönleri ve konumlanması, Chi enerjisinin ideal Feng Shui modeline göre düzenlenmiştir. Chi de, Luo kitabı, dokuz odacık diyagramı ve sonraki cenner dizilimi gibi Çinlilerin kozmolojik inançlarını ifade eden I Ching diyagramından türetilmiştir. Mimari sembolizm aracılığıyla, Feng Shui ilkeleri, katmanlara ayrılmış geleneksel Çin

toplumunu ve Çin ailesini yansıtan bir model olarak uygulanmıştır. Avlulu Peki evlerinin tasarımında Feng Shui modelleri ve ilkeleri fiziksel bütünlük sağlamak amacıyla ortaya konulmuştur. Bu çalışmada geleneksel inançların ve popüler kuralların yerli evlerin tasarımında taşıdığı önem vurgulanmıştır; çünkü bu etkenler kültürel karakteri yansıtır; bir evin sosyal ve tarihsel arka planı da içinde oturanlar tarafından sembolizm koşuluyla paylaşılır.

Bir diğer kaynak Hülya Yürekli ve Ferhan Yürekli'ye ait "Türk Evi / Gözlemler-Yorumlar" adlı kitaptır. Bu kitapta Türk Evi Hülya ve Ferhan Yürekli tarafından incelenmiştir. Kitabın amacı Türk Evi'nin tarihsel özelliklerinden çok, mimari özelliklerini ele almaktır. Bu da Türk Evi'nin oluşma ve gelişme süreci bağlamında değil, günümüzdeki değerler bağlamında yapılmıştır.

Doğu ve Batı'nın düşünce sistemi üzerine yazılan makalelerde, Batı düşüncesinin analitik bir sistem olduğu, buna karşılık Doğu düşüncesinde ise sentezden yola çıkılarak düşüncenin geliştirildiği üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan ele alındığında Türk Evi'nin iç dünyamızla özgün bir sentez oluşturduğu görülebilir. Yine de bu kitapta da anlatıldığı ve çalışmamızda da yer vereceğimiz üzere, şaşırtıcı bir analitik yapıya da sahiptir.

Bu kitapta Türk Evi'nin karakteristikleri, nasıl bir coğrafyada yer aldığı, farklı konut örnekleriyle ilişkisi, modern ve güncel mimarlığa etkisi, mekân, zaman, geçirgenlik, hafiflik, geçicilik, sürdürülebilirlik ve anıtsallık gibi bazı güncel kavramlar bağlamında incelenmiştir.

1.3.3. Tezler

Bu çalışma için dünyadaki çeşitli üniversitelerden konuyla ilgili kaynak niteliği taşıyan tezler incelenmiştir. Bu tezler aşağıdaki gibidir;

İlki; Jun Xu'a (2003) ait "Feng Shui Ve Günümüz Çevre Tasarım İlkeleri Bağlamında Bir Arazi Analizi Çalışması"dır. Bu çalışma Çevre Tasarımı ve Planlanması doktorluğu için yapılan çalışmalardan Amerika'daki Virginia Polyteknik Enstitüsü'ne sunulan doktora tezidir.

Araştırmacı entegre bir çerçevede, arazi analizi için yeni bir metot önermektedir. Arazi analizini, çevresel, ekonomik, altyapısal ve sosyo - kültürel modeller üzerinden

irdelerken, ABD'nin Virginia Eyaleti, Fairfax Bölgesi, Reston kentini, Feng Shui ilkelerinin uygulanabilirliği açısından incelemiştir.

Bu çalışmada da Feng Shui ile modern tasarım disiplinleri arasındaki ilişkiler aranmış, Feng Shui felsefesi farklı disiplinler arasında bağlayıcı olarak tanımlanmıştır. Araştırma genel olarak alan analizlerine dayanmaktadır.

İkincisi Wıllıam Sıt, M.A.'a (2004) ait "Bir Huzurevindeki Yaşlı İnsanlara Feng Shui Ve Yaşam Alanları Yaklaşımı"dir. Bu çalışma Denton, Teksas'taki Teksas Kadınlar Üniversitesi, Meşguliyet Terapisi Enstitüsü'ne sunulan doktora tezidir.

Bu çalışmanın amacı, Feng Shui yaklaşımının, bir huzurevindeki yaşlıların çevrelerindeki mekâna daha uyumlu yaşayabilmelerini sağlamak amacıyla kullanılışını değerlendirmektir. Araştırmacı, gözlemler ve röportajlardan aldığı veriler doğrultusunda, Feng Shui disiplininin doğal bir ilaç olarak uygulanabileceği teorisini ortaya koyar. Çalışma kapsamında, Feng Shui ilkelerine göre tasarlanmış mekânlarda semptomatik rahatsızlıklarda hafifleme gözlenmiş ve genel olarak daha sağlıklı ortamlar elde edildiği sonucuna varılmıştır.

- Zitao Fang, 2000. ARAZİ PLANLAMASINDA VE TASARIMINDA FENG SHUİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA YENİ BİR BAKIŞ AÇISI. Çevre Planlaması yüksek lisans derecesi için Arizona Eyalet Üniversitesi'ne sunulmuş bir tez.

Bu çalışmada öncelikle Feng Shui terminolojisi üzerine kapsamlı bir araştırma sunulur. Çalışmanın amaçları arasında Feng Shui bölge planlamasını ve yapı tasarımını anlamak, eski Feng Shui ve modern bilim arasında bağlantı kurmak ve onu modern bilim çerçevesinde analiz etmek vardır. Araştırmacı, Feng Shui disiplininin arka planı olarak gösterdiği eski Doğu Asya felsefelerine değinir. Daha sonra, bina tasarımına dair Feng Shui uygulamalarından bahseder ve Feng Shui'yle biyo-iklim çalışmaları arasında ilişkiler kurar. Benzer biçimde, Feng Shui metodu ile tasarım ve planlamada çağdaş bilimsel yaklaşımı da ilişkilendirir. Genel olarak çalışma, modern sürdürülebilir çevrelerde Feng Shui kullanımı ve bu tekniklerin modern bilimdeki karşılıkları üzerine yoğunlaşmaktadır.

- Erin Lynch, 2004. İNSAN RAHATLIĞI İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR. Arizona Üniversitesi Mimarlık ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü'ne Peyzaj Mimarlığı yüksek lisans derecesi için sunulan tez.

Bu çalışmada, Arizona'nın Tucson, Phoenix, Scottsdale, Tempe ve Sedona kentlerindeki kentsel mekânları, Feng Shui ilkelerine uygunlukları bakımından

incelenmektedir. Alan analizlerine ve gözlemlere dayalı olan bu tez, insan konforu için gerekli koşulları Feng Shui disiplini ışığında araştırmaktadır. Çalışma, Feng Shui terminolojisini Batılı mekânlara uyarlamayı amaçlamaktadır.

- Kathleen I. Kimball, 2004. DÜNYANIN DÖRT BİR YANI: Dünya Sanatı Üzerine Sezgisel-Yorumsal bir Araştırma. Ohio'daki Union Enstitüsü Disiplinler arası Çalışmalar, Dünya Sanatı Enstitüsü'ne sunulan doktora tezi. Tez danışmanı: Dr. Bethe Hagens.

Araştırmacı, Hermenetik (yorumsal) açıdan farklı kültürlerin sanata ve mekâna yaklaşımlarını incelemiştir. Bu bağlamda Feng Shui disiplinine de, Doğu Asya antik felsefeleri ile olan ilişkisi bağlamında değinilmiştir.

2. MEKÂNSAL GERÇEKLER

Mimarlık, yapılı çevre kurma yani mekân yaratma edimi olarak değerlendirilebilir. Mekân ise, içinde yaşayanları dışarıdakilerden ayıran, uzay boşluğunun içinde özelleşmiş bir boşluktur. Bu nitelikli ve özelleşmiş boşluk, bellek kavramıyla birlikte mekânı oluşturmaktadır. Mekân, duvarları ardında sadece yaşamak için oluşturulmuş bir boşluktan çok, geleneklerin ve alışkanlıkların zamanla deneyime dönüştüğü yaşam boşluklarıdır. Yani, boşluk, bellekle anlam kazanarak mekâna dönüşmektedir. Zaman kavramını mekânı tanımlamada 4. boyut olarak nitelendirildiğinde mekânsal deneyim çok boyutlulukta birbiri içine geçer ve 'mekan' 'mekansal' a dönüşür. Aydınlı (2005) göre; XX. yüzyıl bilgi toplumunun değişen değer yargıları ve yaşam biçimi, mekân – zaman ilişkilerine, bunların kendiliğinden evrimleşmesine olanak sağlayan farklı bir pencereden bakmamıza olanak tanır. Bu bağlamda mutlak mekân kavramı yerini muğlak olan mekânsal'a bırakır.

Mekân, mutlak değerler içerir; "mekansal" olan ise muğlaktır. Mekân, zaman ve yaşam kavramlarını içine alan her yerde ortaya çıkar. Mekâna dair bilgiye ulaşmada 'algı'nın yerini 'deneyim' alır. Çünkü mekânsal deneyim algı ötesi bir olgudur; sezgisel kavrayışla algıyı artiküle edebilen (eklemlenerek çoğaltabilen) özne-nesne diyaloğu sonucu ortaya çıkar. Deneyim, mekân oluşumuna dair çok katmanlı bir bütünü temsil ettiğinden, mekân artık disiplinler arası bir alanda ilerleyen, bir paradigma olarak alımlanabilen bir konum kazanır (Aydınlı, 2005).

Mimar, tasarım sürecinde, kavramsal boyutta tasarladığı mekâna somut ifadeler kazandırmak için, belirlediği uygun geometrik formları mekânsallaştırarak, onların birbirleriyle olan ideal birlikteliklerinden oluşan ideal formsal organizasyonları kurmaya çalışır. Formsal organizasyon yani mekânsal organizasyon kullanıcıyla uyumu yakalamak üzere, kullanıcılarının ihtiyaç, istek ve değerlerini barındırır ve belirleyicilik, dönüştürücülük ve simgesellik özelliklerine sahiptir.

Norberg-Schultz'a göre (1980), "her mekânın kendi ruhu (genius) vardır. 'Genius Loci'nin ('yerin ruhu'nun) temeli doğal çevrenin süreçlerinde ve strüktüründe yatar. İnsan müdahalesi, bunlarla uyumlu olduğu ölçüde başarılı olur". Yine de, pek az

lokasyon daha başlangıcından ideal niteliklere sahiptir. Mekân tasarımcısından beklenen, doğal çevreye yapacağı müdahalelerle o mekânı insan yaşamı için optimum koşullara kavuşturmasıdır (Hoyer, 2003). Yer ise, bireyin üzerinde yaşadığı toprakla ve oradaki yaşam deneyimine bağlı olarak şekillenen fenomonolojik bir kavramdır. Aslında bir coğrafya terimi olan yer, soyut ve bireyin "dünyada olma" halini şekillendiren bir tanımlamadır. Yerin kavramsal olarak, mekâna dönüşme deneyimi, üzerinde yaşayanlarla etkileşimi sonucunda gerçekleşir. Yer deneyimi, birbirinin içine geçmiş çok katmanlı bir oluşumdur. Mekânsal üretim, bu oluşumun maddeleşmiş halidir (Asiliskender, 2004).

Feng Shui'de de "yer" kavramı önemlidir. Karakterli, kimlikli ve bir amaca hitap eden mekânlar yaratması özelliğiyle Feng Shui, doğal bir "yer oluşturma" disiplini sayılır (Yu, 1994; Norberg Schultz, 1980). Eliade'ye göre (1959) insanların güvenli bir "yer" oluşturmaya yönelik temel bir dürtüsü vardır. "İnsanlar kaotik ve tutarsız bir dünyada, çevrelerindeki mekânlara anlam ve kimlik ilişkilendirmeye çalışırlar (...) Bununla beraber yerler, arzularımızın, davranışlarımızın, amaçlarımızın, deneyimlerimizin yoğunlaştığı odak noktalarını oluştururlar.

Kaotik dünyadan kurtarılmış bölgelerdir". Bütünsel olarak değerlendirildiğinde, Feng Shui'nin görünürdeki popüler yüzünün altında, insanın duygulanımlarına ve yeri oluşturan elemanların bir araya gelme şekillerine bağlı süreçler fark edilebilir. Bir mekân seçilen materyaller, bitkiler ve kullanıma yönelik diğer bütün koşullarıyla mükemmel olabilir; fakat mekâna özgün psikolojik boyutunu katan, elle tutulmaz kimi niteliklerin bütün bu öğeleri bir araya getiriş şeklidir. Bir mekâna ancak bu koşul gerçekleştiğinde "yer" denilebilir. Lynch'e göre (1984), "Bir yer sadece gövdelerimizin strüktürüne uyum sağlamakla kalmaz, zihinlerimizin çalışma şekline de uyum sağlar: nasıl algıladığımıza, görselleştirdiğimize, hissettiğimize. Buna yer hissi de diyebiliriz".

Yer kavramına paralel olarak Lynch'in çevre ve hayat kalitesiyle ilgili görüşleri de şöyledir: "Organizma ve çevre etkileşim içerisindedir ve çevre hem sosyal, hem de fizikseldir. İyi organize edilmiş, üretken bir hayat mekânı, tıpkı hava ve su gibi bir enerji kaynağıdır." Dahası, yerlerin apaçık birer algısal kimliği olmalıdır; tanınabilir, hatırlanabilir, canlı, dikkat çekici olmaları gereklidir. Gözlemcinin, tanımlanabilir özellikleri bir başkasına aktarabiliyor olabilmesi gerekir. Bu aktarım sırasında gözlemci, özelliklerin zamansal ve mekânsal olarak tutarlı bir örgüsünü kurgulayabilmelidir. Çoğu zaman "sadece estetik" diye göz ardı edilen ya da küçümsenen algısal karakteristiklerin aslında mekândaki işlevselliği oldukça önemli

olabilir. Bu karakteristikler, her şeyden önce, o yerin verdiği güven hissinin kaynağıdırlar. Kişinin kendisi olma hissini kuvvetlendirirler.

İç mekânda olduğu gibi dış mekânda da yer kavramı kent içinde değerlendirilebilir. Kent içinde, nüfusun çeşitliliğine paralel olarak herkesin kendini ait hissedebileceği farklı yerler yaratabilir. Gehl (1987), dış mekân aktivitelerini gerekli olanlar, seçime bağlı olanlar ve sosyal olanlar olarak üçe ayırır.

Gehl'e(1987) göre; dış mekânlar düşük kalitede tasarlandığında sadece gerekli olan aktiviteler meydana gelir. İnsanlar etraflarıyla ya da diğer insanlarla ilgilenmezler. İnsanların bir meydanda veya herhangi bir kent mekânında duraksamalarını sağlamak için onları orada bulunmaya ikna edecek bir şeylerin bulunması gerekir. İnsanlar etraflarındaki çevrede görsel çeşitlilik ve ilgilerini odaklayabilecekleri noktalar ararlar. Day (1990), "Yerler insanlara, bu köksüz zamanlarda, ihtiyaç duydukları kökleri sağlar" derken bellekle sağlanan aidiyetlik hissini vurgulamıştır. Eğer dış mekânlarda insan belleğiyle bir bağlantı kurmaz ve ilgilenecek noktalar bulamazsa, kendini mekâna ait hissetmez ve mekânla bağlantısı kopar.

Mekansal gerçeklik, belirsiz ve değişken kavramlar arasındaki ilişkiler ağı olarak algılanır. Farklı yönlerden gelen ve ağda kesişen süreçler, bağlamsal düşünme biçimine yol açarlar. Bu düşünme biçimine göre mekân oluşumuna katkıda bulunan tüm bileşenler ancak ait oldukları bütünün bağlamı içinde anlaşılabilir. Mekânsal olanı "anlama"da duyarlılık, düşünce üretme ve ideal olanı ortaya çıkartma bir ağ ilişkisi içinde, bağlama göre değişen yeni bir görme biçimi sunar. 'Mekân', 'mekansâl'a dönüşürken zaman kavramıyla birlikte, insan deneyimi, algı ve sezgi iç içe geçer. Alexander'ın (1977) *A Pattern Language* adlı eserinde de belirtildiği gibi, sistemler iç içe geçmiş yapılardır. Bütünün oluşumu parçaların (kentlerin, kentsel mekânların, iç ve dış odaların, vs.) birbirleri ile olan ilişkilerine bağlıdır. Bütün parçaların anlamlı bir şekilde birbirine oturması gerekir. "Kısaca, hiç bir doku izole değildir. Her doku, diğer dokular tarafından var edildikleri ölçüde var olabilir: içlerine gömülü oldukları daha büyük dokular, kendisini çevreleyen eşdeğer dokular, kendi içerisindeki daha küçük dokular" (Alexander, 1977). Bu 'dokular-içerisinde-dokular' anlayışı her şeyin birbirleri ile beraber çalıştıkları, beraber çalıştıkça anlamlı ve rahat yerler meydana getirdikleri bir mekân anlayışı doğurur.

2.1. Mekan Kavramı

Mekan kavramı farklı boyutlarda açıklanabilen bir kavramdır. Literatürdeki mekân kavramına yönelik tanımlamalar incelendiğinde, Vitruvius'un insan vücudunun dikey duruşunu ilk arketipsel mekân olarak kabul ettiği görülmektedir. Bu yaklaşıma paralel olarak Norberg-Schulz, Vitruvius'un kabul ettiği düşeyliğin yatay düzlemdeki yansımasını 'varoluşsal mekân' olarak tanımlamaktadır (Norberg-Schultz, 1971). Aristo ise 'mekân'ı "nesnelerin birlikteliği olarak ya da başka bir deyişle, en genişinden en darına kadar birbirini kapsayan tüm olguların birlikteliğinin bir silsilesi olarak görmektedir" (Von Meiss, 1990).

Bu genel kavramsal tanımlama dahilinde, bir mimari mekânın 'yaşam mekânı' ve 'geometrik mekân' olmak üzere iki farklı boyutundan söz etmek mümkündür. 'Yaşam mekânı'nda esas olan mekânın kullanıcısı üzerinde bıraktığı duygusal izlenimlerdir. 'Geometrik mekân' ise, 'yaşam mekânı'nın aksine homojen, türdeş ve evrensel bir yapıyı ifade etmek için kullanılmaktadır. Literatürde 'geometrik mekân'la eş anlamlı olarak 'tasarım mekânı' (Norberg -Schultz, 1971) ya da 'temsili mekân' (Lefebvre, 1991) gibi tanımlar da kullanılmaktadır. Bir mimari tasarım ürünü olarak tanımlandığında, 'geometrik mekân' mimari mekânın tasarlanmış durumuyken, 'yaşam mekânı' onun yaşanan ve tüketilen boyutunu ifade etmektedir.

Mekân, ev ile özdeşleştirildiğinde insanın duyumsamalarının oluşumu daha da belirginleşir ve önem kazanır. Gaston Bachelard'ın (1996) *Mekânın Poetikası* adlı kitabı, evin bir kavram ve fiziksel mekân olarak insan hayatına etkisini araştırır. Buna göre ev, insanı dışarının etkilerinden koruyan bir sığınaktır. Özellikle çocukluğun geçtiği ev, insanın ruh dünyasını şekillendirir. Hayatımızın zor anlarında hatıralarımızda kalan bu evin sıcaklığıyla avunuruz. Öte yandan mekân, çağrışımlar yoluyla bize zamanı tekrar yaşatabilir. Mekân, "peteklerin binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutar." (Bachelard, 1996) 'Ev'i insanın anıları, düşleri, düşüncelerinin korunup saklandığı, sürekli hale getirildiği birleştirici bir güç sayan Bachelard'a göre ev olmasaydı, insan dağılıp giderdi.

Yine Bachelard (1996) "Büyük kentin sakinleri, üst üste konmuş kutular içinde yaşar. (...) Sokak numarası, kat numarası, bize ait bu 'saymaca deliğin' yerini belirler; ne var ki barınağımızın çevresinde ne bir alan vardır, ne de kendine özgü bir dikeylik. (...) Büyük kentlerdeki evlerde dikeylikle ilgili içtenlik değeri eksikliğine,

kozmiklik yoksunluğunu da eklemek gerekir. Bu evler artık doğanın içinde değildir. (...) Bu konutlarda her şey makinedir ve içtenlikli yaşam bu konutların her yanından kaçıp gitmektedir." demektedir. Mekânın ruhu insana yansır ve insan, yaşadığı, bulunduğu mekânın ruhunu yansıtır.

Mekân kavramı temsili mekân, sanal mekân, gerçek mekân ve algılanan mekân olarak dört alt başlıkta incelenebilir.

2.1.1. Temsili Mekân

Temsil sözcüğünün sözlük anlamına bakıldığında iki önemli tanımını dikkat çeker. Bunlardan ilkine göre temsil etmek bir terim, karakter, sembol ya da benzeri şeylerle ifade etmek ya da betimlemektir. İkincisine göre ise, temsil etmek akılda canlandırmak ya da tasvir etmek, sunmaktır (Akın, 1986). Temsil gerçek bir nesneye, duruma veya eyleme model oluşturur ve ilgili olduğu gerçekliğe mal edilir. Temsilin çeşitlilik, işlevsellik, soyutlama gibi özellikleri vardır. Temsiller sayesinde gerçekliklerin özelliklerine odaklanabilir, genelleştirmelere gidilebilir, kısa ve net olarak ifade etme ve anlama rahatlığından yararlanabiliriz.

Modern düşünceyi hayli uğraştıran temsil (representation) kavramı, doğrudan varlığın kendisini sergilemesi (presentation) yerine onun yerini tutacak şekilde bir imge olarak totaliterleşmeye (representation), ötekiyle diyaloğu neredeyse imkansızlaştıracak şekilde ötekinin ötekileştirilmesine ve susturulmasına yol açabilmektedir. Bu anlamıyla temsil, ötekinin bir başkası tarafından yeniden üretilmesi ve yönetilmesi anlamında ideolojik bir boyuta da sahiptir (Tatar, 2005).

Eflatun'un felsefesinde, temsiller, daha yüce bir gerçekliğin kopyalarıdır. Bu yüzden, orijinal olandan daha değersiz varlıklardır. Eflatun, sanatı ve şiiri adi misaller olarak görürdü, zira Eflatun'a göre, bunlar, kopya olanın da kopyalarıydı: şöyle ki; algısal dünya, fikirsel dünyanın bir kopyasıysa, sanat ve şiir, zaten bir kopya olan bu evrenin de kopyası oluyordu. Eflatun, temsili, bir yansıma olarak açıklamıştı – bir ayna yansıması olarak – ve aynadaki bir yansıma ile bir sanat eseri, şiir veya tiyatro oyununun doğaları arasında fark bulunmadığını savunuyordu. Filozof, sanatı ve şiiri, sahte olan şeyleri gerçekmiş gibi sunmakla ve "gerçekten daha gerçek" olmaya çalışmakla suçlamaktaydı.

Bir gölün üzerideki bir ağaç yansımasını düşünelim. Yansıma, asıl olan ile aynı görsel niteliklere sahip olsa da – aynı şekil, aynı renk – yine de, onun içinden gölün kendisini görmemiz mümkündür. İmge, bu durumda, gerçekten suda olmayan bir objenin temsili durumundadır. Kopya, bir kopya olarak gerçektir. Fakat bir nesne olarak gerçek değildir. Bu örnekte gerçek olan, imgenin yansıtıldığı yüzeydir: su, tuval, ayna, vs. Başka bir deyişle, ara yüz gerçektir, üzerindeki temsil değil. Belirtmek gerekir ki, yansıyan objelerle sanat ve şiir arasındaki farklılık, her ikisi de kopya olmasına rağmen, yansıyan objelerin orijinallerine zamansal bir bağımlılığı olmasında yatar. Yani, yansıyan objeler, orijinalleri olmadan var olamazlar. Halbuki sanat eserlerinin sürekliliği bu yansımaya bağlı değildir (Baudrillard, 1994).

Mimaride kullanılan temsillerin yapısı genellikle görsel tabanlıdır. Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesiyle iki ve üç boyutlu deneyimler eklenmiştir. Mimari temsil dilsel, kültürel ve sosyal özellikleriyle paradigma kavramıyla ilişkilidir. Mimari temsil yapma bir dil olarak değerlendirilebilir. Mimari temsilin paradigması denildiğinde, öncelikle bir dil olarak, mimari fikirlerin betimlenmesine yarayan bir yeniden üretim sistemini, dilin toplumsal niteliklerine bağlı olan bir düşünce şekillendiricisini ve mimarların yeni olgusal durumlara göre yeni temsil araçları yaratmalarına neden olan önemli bir mekanizmayı anlamaktayız.

2.1.2. Sanal Mekân

"Sanal" konsepti, gerçek olanın ne olduğuyla ilgili fikirlerimize göre şekillenir. Gilles sanal olanın da aslında gerçeği görmemizi sağladığını savunmaktadır. Sanal konsepti, herhangi bir zamanda elde edilebilecek bir olmayan-yerde ikamet eden bir şey olarak görülebildiği sürece (örn. dijital mekânlar) gerçek olmayan veya gerçek olabilecek olan anlamlarında ele alınmıştır.

Bir Kopya olarak Sanal - Bir kopya olarak sanal kavramının tartışması, bizi simulakrum (simulacrum, çoğulu: simulacra) kavramına götürür. Simulakrum, orijinali olmayan bir kopya demektir. Kökeni Latince *simulare*'dir. Bu terim 19. yy'a kadar temsili nesneler için kullanılmıştır. Ancak daha sonra anlam kaymasına uğrar ve gerçeklikte var olmayan bir nesnenin, bir boşluğun temsili haline gelir. Yani ortada yalnızca temsil vardır, temsil edilen nesnenin orijinali yoktur. Dolayısıyla simulakrumun gerçekle temsili bağı yoktur (Baudrillard, 1994). Simulakrumlara en iyi mekânsal örnekler, Las Vagas ve Disneyland'dır. Las Vegas'da, Alaaddin'in

Şatosunun yanında Eiffel Kulesini görmek mümkündür. Böylece, mutlak gerçek-dışılık, gerçek bir varlık olarak ortaya konmuş olur: gerçek görünen her şey, gerçektir. Baudrillard'a göre sahte gerçekliğin varlığı sorunsalı, hayali olanı gerçek deneyimler aracılığıyla sunma haliyle ilintilidir; dolayısıyla Disneyland, mesela, bütün simulakrum türevleri için mükemmel bir örnektir (Baudrillard, 1994).

Potansiyel Olan Olarak Sanal - Aristo, sanal kavramını ilk ortaya koyduğunda, bunu hareket üzerine düşünmek amacıyla yapmıştı. Bu hareket, objelerin uzayda hareketi olarak değil, daha çok bir varlığın durumunun değişmesi şeklinde cereyan ediyordu. Dolayısıyla kavram niteliksel değişikliklerle ilintili idi: Yeşil bir yaprağın sararması, cahil bir adamın okumuş hale gelmesi. Sanal, bu durumda, potansiyel bir halden, hakiki bir hale geçişi anlatan bir terimdi (ki bu da, bir aksiyonun cereyan etmesi durumuna denk düştüğünden, sonuçta, durağan bir hale ulaşmaya tekabül eder). Bu durumda, Aristo, hareketi, her bir varlığa özel olarak atfetmişti. Bu yaklaşım, modern fizikteki gözlemciye-göre hareket yaklaşımına aykırıydı (de Souza, 2004). "Sanal" kelimesi, bu bağlamda ele alınınca, kök olarak, "meziyetler ile alakalı" anlamına da gelir ("virtual" → "regarding to virtue") ve bir varlığın, olduğu halden, henüz olmadığı hallere doğru değişimi ifade eder.

Her varlık bir çoğulluktur: Birbirlerine zıt nitelikte olsalar bile zaman içerisinde bir bir gerçekleşebilecek çeşitli özellikleri bünyelerinde barındırırlar. Zıtlıklar, aynı gövde dahilinde, sadece potansiyel olarak var olabilir. Bir kere bir karşıtlığın bir ucu gerçeklik kazandığında, aynı varlık içerisinde, onun zıttı barınamaz. Dolayısıyla, gerçek olan şey, varlıkların şu anda oldukları haldir ve olabilecekleri bütün diğer haller de sanaldır.

Olmayan yer olarak sanal - Bir başka felsefi yaklaşım da, sanal olanı, sayısız farklılıktaki yerleri içerme yetisine sahip bir olmayan-yer olarak görmektedir. Foucault (1994), heterotopyaları tanımlarken, bunları, ütopyalara karşıt olarak konumlandırır: Ütopyalar, fiziksel konumu olmayan yerler iken; heterotopyalar, sanal bileşenlerden oluşan, fiziksel mekânlardır. Bu bakış açısına göre, heterotopyalar, henüz gerçekleşmemiş, fakat gerçekleşmenin ucundaki sanal varlıkları barındırırlar: "Bu tür yerler, bütün yerlerin dışındadır; gerçeklikte konumlarını tespit etmek mümkün olsa bile" (Foucault, 1994). Dahası, bu yerler, üzerine kurgulandıkları yerlerden de, tamamen farklıdır. Filozof, (aynı zamanda Eflatun'un temsil kuramı için de örnek gösterilen) aynayı örnek vererek, hem ütopyaları, hem de heterotopyaları tartışır: Öte yandan, ayna bir ütopyadır; zira yersiz bir mekândır. "Aynada, kendimi, gerçek olmayan, sanal bir yerde – olmadığım bir yerde – görürüm. Bu sanal mekân, yüzeyin diğer tarafında uzanır ve ben, orada,

olmadığım yerde varımdır". Diğer yandan, ayna bir heterotopyadır; zira aynanın kendisi gerçekte vardır (Foucault, 1994). İlginç bir şekilde, aynada yansıyan görüntünün, gerçek gövde üzerinde değişiklikler önerme gücü söz konusudur. Çünkü görüntünün gözünden, kişi kendi bakışını kendisine yöneltir. Böylece, kişinin kendisini, gerçek dünyada yeniden düzenlemesi olanaklı hale gelmiştir. Bu bakış açısıyla, ayna, gerçek ve sanal mekânları birbirine bağlar.

Sanal Gerçeklik – Sanal gerçeklik teriminin babası sayılan ve bu terimin 1980'lerde geniş kitlelere yayılmasını sağlayan kişi, bir akademik geçmişi olmayan ve görüntüsüyle renkli bir kişilik çizen Jaron Lanier'dir. Üç boyutlu VRE ortamları (virtual reality environment – VRE), o zamanlar, ellerin hareketini kaydeden data-eldivenleri ile stereo ekranlar ve stereo kulaklıklarla donatılmış, kafaya oturan gereçler gerektiriyorlardı.

Görüntülerin hızı ve çözünülürlüğü düşüktü. Søren Pold'a (2003) göre, teknolojideki zayıflığa rağmen, VRE ile ilgili söylem oldukça kuvvetliydi. Espen Aarseth'in de belirttiği gibi, sanal gerçeklik, özellikle LSD-peygamberleri ve siber-hippiler sayesinde, metafizik spekülasyon ve neredeyse kült boyutlarına varan bir idolleşme yaşadı. Lanier, tam olarak tanımını yapmadığı "post-sembolik iletişimden" kavramını ortaya atmıştı. Olgudaki çelişki, Aarseth'e göre, post-sembolik VRE evreninin, temelde, bir retorik olarak kalmış olmasında ve hakiki teknolojilerden çok, linguistik betimlemeler sayesinde gerçeklik kazanmasında yatar.

Siber-uzay – Siber uzay, insanların kafasında, yarı-ansiklopedik olan WWW (world wide web) ortamını, etkin bir şekilde, maddesel-olmayan bir bilgi mekânına dönüştüren, sadece bilgiye erişmenin değil, içinde yaşamanın ve gezinmenin de mümkün olduğu bir mekân fikri canlandırdı. 1990'lardaki inanış, siber uzayın, genel olarak, sanal ve temsili bir mekân olarak algılanması yönündeydi ve bu da, sanal kent ile sanal gövde illüzyonlarının doğmasına sebep oldu. Gerçekten de, siber uzay teriminin ortaya çıkmasından bir süre sonra, "sanal" kelimesi, sıkça dijital teknolojiyle inşa edilen temsili dünyaları tanımlamak için kullanılmaya başlanır oldu:

"Siber uzay. Her gün, her ulustan, milyarlarca meşru operatör tarafından, matematiksel kuramlar öğretilen çocuklar tarafından deneyimlenen, gönüllü bir yanılsama... İnsan sistemindeki her bilgisayarın, veri bankalarından soyutlanmış bilginin, grafik temsili. Hayal edilemez karmaşıklık. Zihnin olmayan-mekânında konumlanmış ışık çizgileri; datadan meydana gelen takım yıldızlar ve yıldız kümeleri... Ufukta kaybolan kent ışıkları gibi, tıpkı..." (Gibson, 2000)

Algılayıcının sanal ortamda temsili avatar kavramını gündeme getirdi. Avatar ortam içerisinde davranış gösteren kullanıcının dijital ortamda grafik ve kod olarak temsili demektir. Çok önemli bir birliktelik olan mekan-zaman birlikteliği oldukça uyumlu ve değişken bir niteliktedir. Süregelen ve parçasız bir zaman yerine, değişken, daralıp genişleyebilen ve gidiş-gelişlerle fiziksel zaman fenomenini dönüştüren bir olgu sanal ortamda yer almaktadır. Siber uzay konsepte uygun fiziksel tabanlı mekân metaforlarıyla temsil edilemez. Fiziksel ortamdaki nesne ve mekânların algısal ve işlevsel uygunluğu siber uzayda kaybolur.

Zihnimizin içerisinde dış dünyanın bir temsilini yaratabiliyor olma olasılığı, üstüne üstlük, bu temsilin gerçekle hiç bir ilintisi olmasının gerekmemesi gerçeği, siber uzayın, "bir zihin-mekânı" olarak tasavvur edilmesinde önemli rol oynar (Hall, 1999).

Sanal ortamda her şey gerçeğin yerini alıp, gerçeği gibi davranabilir. Baudrillard (1994), bir taklit, suret ya da parodiden değil, aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, bir başka deyişle her türlü gerçek sürecin yerine onun işlemsel ikizini koyan bir caydırmadan bahseder. Gerçeğin tüm göstergelerine sahip, gerçeğin tüm aşamalarına kısa devre yaptıran, kusursuz programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran bir makineden söz eder. Ona göre, gerçek bir daha asla geri dönmeyecektir. "Gerçek" ile "sahte", "gerçek" ile "düşsel" arasındaki fark yok edilmeye çalışılmaktadır. Teknoloji, üç boyutlu simülasyonlarla iki boyutta, gerçeğiyle yarışır sanrılar sunmaktadır. Sanal ortamdaki tasarlama yöntemleri, mimari ürünü sanalından yeryüzüne klonlamış, gerçeğinin ötesinde bir ürüne dönüştürmüştür. Geçmiş ya da geleceği olamayan ürünler dizgesi etrafında yaşam çevremizin ve dünyanın gerçekliğini tartışır kılmıştır.

Heidegger'e (1996) göre, dünya ne doğaldır ne de çevremizdeki oluşumların bir bütünüdür. Dünya, sonradan gelecek; elde edilecek değil, önceden kazanılandır. Oysa sanal ortamda önceden kazanılan, yani dün değil, sonradan gelecek olan, yani gelecek programlanır. Sentetik düzeneklerle yeni sanal gerçeklikler yaratılır. Ortaya çıkan ürün, bugüne ait gerçekliğinden yoksun olarak uygulanır. Bugüne ait gereksinmelerin başında, hayatımızın her anını kontrol altına alan bilgisayarlar ve bunlara bağlı ağlar gelmeye başlamıştır.

Mimarlık, bu sanrıların içinde kendi gerçekliğini; insana hizmet edişini ve işlevselliğini yitirmektedir. Tek, özgün, gerçek kavramları yok olmuş, etrafımızı belki gerçeğinden daha da gerçek görünen sanrılar çevrelemiştir. Artık, mimari ürünün de gerçekliği tartışma konusudur. Etrafımızı, aslında iki boyuta sahip üç boyut sanrılı mekân resimleri sarmaya başlamıştır. Oysa mimarlık, ürünü resmeden

değil, gerçekleştiren; yaşanır kılandır. Sanal olan, sentetik duyumlarıyla her şeyin önüne geçmiş, hem varlığı hem de onu deneyimleyerek yaşamayı yok etmiştir. Dün ya da bugün tasarlanan her hangi bir şey, sayısal ağların enerjisi içinde ergimiş, üçüncü boyutunu yitirmiş ve posterlere dönüşmüştür. Varlığının özü sanrılarla aranan 'gerçek' kavramı, kendi yerine konan sanal kopyasının gerçek sanrıları yüzünden yok olmuştur (Asiliskender, 2001).

2.1.3. Gerçek Mekân

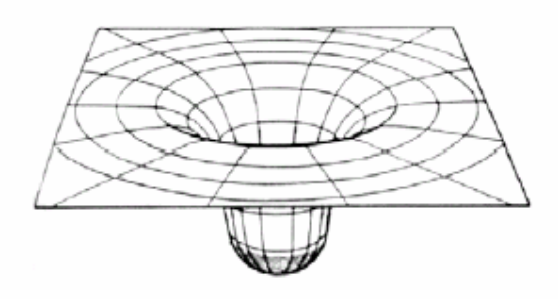
Gerçekte mekân üç boyutludur, yani mekân kesintisiz devam eder, fiziksel sürekliliği vardır (bir yere ulaşmak için yol, bahçe, mutfak gibi ara mekânlar vardır) ve bu süreklilik kesilemez, bölünemez ve genişletilemez. En azından işin görünen yüzü böyledir.

Newton kuramında uzay, boş, üç boyutlu, kapalı bir kutuyu andırır. Mecazî olarak, Newton evreni, çoğu zaman, bir tiyatro sahnesine benzetilir. Bu sahne üzerinde, fiziksel gövdeler, karakterler; uzayın kendisi de sahnedir. Bu anlayışta, uzay ve madde, birbirlerinden tamamen farklı doğadadır ve karakterlerin davranışları, sahnenin doğasını etkilemez. Uzayın da, aynı şekilde, karakterler üzerinde bir etkisi yoktur.

Geçen yüzyılın başında, Hubble, bir teleskop yardımıyla, evrenin sürekli olarak hareket etmekte olduğunu keşfetti. Dolayısıyla Hubble, galaksilerin bizden sürekli olarak uzaklaştıkları varsayımını kabul edecek olursak, evrenin genişlemekte olduğunu öne sürdü. Fiziksel bilimler açısından bu, artık, zaman ve uzayın ebedi kavramlar olmadığı anlamına gelmektedir. Her ikisi de, artık, geçmişte bir noktada cereyan etmiş olgulardır. Böyle bakıldığında, "zamanın var olmadığı bir zaman" var olmuş olmalıdır. Bu bağlamda uzay, zamanın bir denklemi olarak tanımlanabilecek dinamik bir strüktür kazanır.

Albert Einstein'ın Genel Görecelilik Kuramı, zaman ve uzayın birbirlerine göreceli olarak etkileşim içinde olduklarını ortaya koymuştur. Dahası, uzayın bir formu vardır ve bu form, eğridir. Basit bir deyişle: Newton uzayı, boş bir kapalı kutuyken, Einstein uzayı, devasa bir trampolin gibi gerilmiş, lastik bir örtüye benzer. Şimdi, bu örtünün ortasına, bir bowling topu attığınızı hayal edin. Lastik örtü, topun baskısı altında deforme olur. Genel Görecelilik Kuramına göre bu, mesela, güneş gibi bir

katı kütlenin, etrafındaki uzayın "zarına" yapacağı etkidir: kütle, zaman-mekânı değiştirir.

Şekil 2.1 : Madde tarafından deforme edilen uzay-zaman

Yerçekimi, bu kıvrımın bir sonucudur. Böylece, uzay-zaman, artık, bir boş kutu betimlemesinin önerdiği nötrlüğü kaybeder ve bir fiziksellik kazanır. Albert Einstein (1999) tarafından savunulduğu şekliyle, boş uzay fizikselleşmiştir. Uzay-zaman ve madde, homojen bir bütün oluştururlar ve birbirlerini etkilerler. Daha önceki sahne mecazını devam ettirirsek, bu durum, artık, sahnenin elastik hale geldiği ve karakterlerin aksiyonlarına göre değiştiği anlamına gelecektir. Böylece, zaman, artık, gerçekliğin bir başka boyutu olarak algılanmaya başlar; madde ve uzaydan bağımsız değildir (Satı, 2005).

Düşünce hariç her şeyden şüphe duyan Descartes gerçeği algılayışımızla, gerçeğin kendisinin, gerçekten uyuşup uyuşmadığını sorgular. Etrafımızdaki gerçekliğin bütünlüğünden haberdar mıyızdır? Yoksa "gerçek" olarak nitelendirdiğimiz şey, gerçek olanın sadece bir simülasyonu mudur? Eğer öyleyse gerçek nedir? Zihinsel olan herhangi bir şeyin, zihinsel olmayan bir şeyi temsil ettiğinden nasıl emin oluruz? Dahası, zihin dünyayı temsil ediyor mudur?

Descartes ünlü eseri *Meditations on First Philosophy*'de (1997) daha da ileri giderek Eflatuni mantığı altüst eder. Hislerle algılanan bir dünyanın gerçekten gerçek olup olmadığını sorar. Descartes, zihinsel imgeyle dışsal gerçeklik arasındaki bağlantıyı sorgulayarak, "fikir"in psikolojik konseptini yaratır. Filozof, zihinsel imgenin fiziksel dünyaya eş olup olmadığını ve fiziksel dünyanın aslında var olup olmadığını da sorgular. Her şey sadece zihinlerimizin ürünü müdür?. Filozofa göre, eğer şüphe götürmez tek doğru düşünüyor oluşumuz ise, gerçekten emin olabileceğimiz tek gerçek, zihinlerimizin içerisindekidir. Geri kalan her şey, sahte olabilir. Böylece Descartes, fiziksel nesnelerle onların zihinlerimizdeki temsilleri arasındaki bağlantının doğruluğunu sorgulamaktadır (Rorty, 1980).

2.1.4. Algılanan Mekân

Duyular yoluyla bir şeyin bilincine varma olarak tanımlayabileceğimiz algı, katıksız duyumdan daha faz1a şey ifade eder; çünkü algılamada bilinç de önemli rol oynar. Bu nedenle algıyı, duyumun bilince iletilmesi olarak tanımlayabiliriz. Bu, genellikle, dış dünyayla ilişkilerde kullanılan "algı" teriminin tanımıdır. Ama felsefe ya da psikolojide, bazı içsel, psişik durumların da algılanmasından söz edilir. Algı, dış dünyanın duyumlarla gelen imgesinin bilinçte gerçekleşen tasarımıdır. Nesneler duyu örgenlerini etkiler. Bu etki de bilince aktarılır. Ne var ki algı, arı duyumlardan, ansal bir işlevi gerektirmesiyle ayrılır.

Örneğin, bir ağaca baktığımızda görme duyumuz, her iki gözümüzde ve çeşitli planlarda beliren iki ağaç imgesi getirir. Bu iki ağaç imgesi ansal bir işlevle tekleşir. Tekleşen bu imgeye, bellekte biriken eski algılardan gerekli olanlar da çağrışım yoluyla eklendikten sonra ağaç algısı gerçekleşmiş olur. Özellikle görme, işitme ve dokunma duyuları insanın bilincine kavram ve düşünce yapımı için algısal gereçler taşırlar. Algı işlemini tarihsel süreçte duyumcular aşırı bir savla sadece duyuların, usçular da aynı aşırılıktaki savlarıyla sadece usun ürünü saymışlardır. Oysa algı duyusal-ansal bir işlevdir. Aynı zamanda bilinç dışıdır da. Algı, gerçek anlamında, öznenin, kendisinin dışında olanı alması demektir. Bununla beraber ruhbilimciler ruhsal edimlerle ilgili olarak, dış algı'ya bir de iç algı'yı eklerler.

Eugen Fink (1966), Eflatun düşüncesindeki gerçek ve gerçek-olmayan arasındaki farklılığı şöyle aktarır: “Etkin olarak gerçek olmayan her hangi bir şey, temsil edildiğinde gerçek olur.” Gerçek-olmayanı semantik olarak içeren bir gerçek söz konusudur. Örneğin, “chimera” – ya da başka pek çok doğaüstü varlık – gerçekte yoktur, fakat bu varlıkların yazınsal halleri mevcuttur ve bu yazınsal üretim, gerçek olmayan bir içeriğe gerçek kisvesi kazandırır” (Fink, 1966).

Sürrealist ressam René Magritte’in “Bu bir pipo değildir” tablosu bu temsili durumun gerçeklikle bağının kopmasına bir örnektir. Bir pipo resminin altına yazılan “Bu bir pipo değildir” yazısı, resimdeki nesnenin bir temsil olduğu, temsil ettiği şeyden başka bir varlık kazandığı ve artık bir temsili nesne (resim) olarak var olduğunu belirtir. Bu durumda resme bir gerçeklik kisvesi kazandırmak yerine onu gerçekliğinden soyutlamak ve temsili bir gerçeklik vermek söz konusudur.

Sanal gerçeklik sistemlerinin ortaya çıkmasıyla, özellikle, gerçekliği gerçek gibi temsil edebilen kapsayıcı ortamlar sayesinde, gerçek ve sanal arasındaki çekişme kızışmıştır. Kent de, Baudrillard'a (1994) göre, bir senaryo halini almaya başlamıştır. Televizyon benzeri kitle iletişim medyalarının işlevi, bu kapsamda, gerçeği sunmak değil, inşa etmektir. Bu demek oluyor ki, bir hakikat sadece televizyonda görünür ise doğrudur. Diğer yandan da, televizyonun varlığı gerçekliğin inşa ediliş şeklini etkiler (Baudrillard, 1994).

Çoğu kez maddesel olmayan, zihinsel olana kıstas tutulmuş, maddesellikse fiziksel olana ait olarak tasavvur edilmiştir (Rorty, 1980). Bunun sonucu olarak, daha önceden fiziksel olmayan ve zihinlerimizin içerisinde yer almış olan bu yeni sanal mekânın ortaya çıkması, bir defa daha geleneksel kartezyen sorgulamayı gündeme getirir: Zihinsel imge gerçekliğe tekabül etmekte midir*?* (de Souza, 2004).

Algılama ile ilgili en ünlü çalışmalardan birisi, "What the frog's eye tells the frog's brain" (Kurbağanın Gözünün Kurbağanın Beynine Anlattıkları), adlı makaledir. Yine Hayles'in aktarımıyla, bu makalede Lettvin, Maturana, McCulloch ve Pitts, "kurbağanın görme sisteminin gerçekliği temsil etmediğini, fakat onu inşa ettiğini" gösterirler (Hayles, 1999). Kurbağanın renk algısını inceleyen araştırmacıların gözlemlerinden çıkan sonuca göre kurbağanın algıladığıyla çevre arasında birebir ilişki söz konusu değildir. Maturana (Hayles, 1999), buna dayanarak nesnel olarak var olan bir dünyadan bahsetmenin yanlış ve yanıltıcı olduğunu belirtir; zira dünya fikri bile, bir gözlemci tarafından inşa edilmeden önce var olmakta olan bir alemi işaret eder. Kesinlikle, "dışarıda" bir şey vardır; bunu da daha iyi bir terim bulamadığımız için "gerçeklik" olarak adlandırırız. Fakat bu dışsal şey her ne ise, bizim için – ve diğer bütün yaratıklar için – sadece kendi organizmamızın belirlediği etkileşim süreçleri sonucunda gerçekleşir. Bu demek oluyor ki her gerçeklik – her "dışarıda-her-ne-varsa" – uzlaşmalı bir gerçekliktir, zira bunu bilmenin saf bir yolu yoktur.

Dahası, kurbağa durağan bir dünyayla ilgilenmez. Sadece hızlı hareket eden objelere dikkat eder. Araştırmacılar, kurbağanın etrafındaki çevre içerisinden kendisi için önemli olanı ne şekilde soyutladığını da araştırmıştır. Görsel algılama için genel kanı, gözün ışığı hissettiği ve gözdeki yerel ışık dağılımının beyne kopyalandığı, onun da bu veriyi daha ileri düzeyde işleme işlevini yerine getirdiği yönündedir.

Fakat araştırmacıların gözlemlerinden çıkan bulgulara göre, göz bir takım ışık örüntülerini ve bu örüntülerdeki farklılaşmaları kendi başına, dünyadaki belirli ilişkilere göre tespit etmektedir. Yani kurbağa, görüş alanına giren küçük ve hızlı hareket eden objelere tepki verir. Bu işlem de, davranışsal bir beslenme tepkisini

tetikler: “dön, atla, ye!”. Sonuçta kurbağa, dış dünyayı algılıyor olsa da, bu dış dünyayla ilgili kendi kapalı sistem gerçekliğini yaratır.

Macy Konferansları katılımcıları hemen bu fenomeni insanlara uyarlamıştır. Katılımcılar, insanları kapalı-sistem veri işleyiciler, yani kurbağa örneğinde olduğu gibi, kendi gerçeklerinin mimarları olarak ele almıştır. Kurbağalar için doğru olan şey, insanlar için de doğru olmalıdır; çünkü insan sinir sisteminin dünyayı “gerçekten” olduğu gibi göstermek için özel olarak inşa edildiği yönünde geçerli hiçbir bilimsel dayanak bulunmamaktadır (Hayles, 1999).

İnsan algısıyla ilgili yapılan çalışmalarda ortaya çıkan başlıca olgu, psikolojinin algıda önemli rol oynadığıdır. Bu da insan algısının nesnel olmadığı anlamına gelir. Algıda bütünleme, algıda seçicilik gibi kavramlar insan algısının kimi özelliklerini betimler. İnsan algısında belleğin rolü büyüktür. Tanınan bir nesnenin bir parçasını duyularla algılamak o nesnenin tamamının bilgisini verir.

Ayrıca algıda seçicilik de insanın algılarında geçmiş deneyimlerinin etkili olduğuna kanıttır. Örneğin, tanıdık bir ses ya da yüz diğer sesler ve yüzler arasında daha çabuk ayırt edilir. İnsan algısında belleğin taşıdığı bu önemli rol, algının deneyime birebir bağlı bir süreç olduğunu gösterir. Dolayısıyla algıda verilen duyumların alımlanması kadar, hatta daha fazla, işlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Buradan, algının öznel olduğu ve insanların kendilerine inşa ettikleri gerçeklik içinde işlendiği sonucunu çıkartabiliriz.

2.2.Mekânsal Deneyim

Mekân-zaman ilişkisi birbirini bütünleyen ve biri diğerinin yerine geçebilen bir yanılsama olarak algılanır. XX. yüzyıl bilgi toplumunun değişen değer yargıları ve yaşam biçimi mekân–zaman ilişkilerine, bu ilişkinin kendiliğinden evrimleşmesine olanak tanıyan farklı bir pencereden bakmamızı öngörür. Bu açıdan bakıldığında mutlak ‘mekân’ yerini, muğlak olan ‘mekânsal’ a bırakır. Mekâna dair bilgiye ulaşmada algının yerini deneyim alır. Deneyim, mekân oluşumuna dair çok katmanlı bir bütünü temsil ettiğinden, mekân artık disiplinler arası bir alanda ilerleyen, bir paradigma olarak alımlanabilen bir konuma gelir (Aydınlı, 2006). Aydınlı şöyle devam eder: mekân, mutlak değerler içerir; “mekansal” olan ise muğlaktır; mekân,

zaman ve yaşam kavramlarını içine alan her yerde ortaya çıkar. Mekâna dair bilgiye ulaşmada 'algı'nın yerini 'deneyim' alır.

Mekânsal olanın değişime ve gelişime açık bulmaca verileri, kesin olan değerler çerçevesinde tartışılan mekân bilgisinden oldukça farklıdır. Çünkü mekânsal deneyim algı ötesi bir olgudur; sezgisel kavrayışla algıyı artiküle edebilen (eklemlenerek çoğaltabilen) özne-nesne diyalogu sonucu ortaya çıkar.

Oluşum, değişim ve bütünlük ilkeleriyle mekâna yaklaşıldığında mekânsal söylemler çelişkili ve dolayısıyla diyalektiktir. Akıl, beden ve fizik dünya arasındaki içkinlik bağlamına ilişkin ipuçları taşıyan metafizik deneyim, ampirik olmayan bir deneyim sunar. Sözle ifade edilemeyen, gözle görülemeyen ile verili olan arasındaki ilişki, Adorno'nun deyişiyle "metafizik deneyim"le yakalanabilir. Bugün, bilim felsefesindeki gelişmelere paralel olarak, mekân kavramı, zaman kavramı ile bir arada yaşanan bir gerçeklik olarak yeni anlamlar kazanmaktadır.

Mekâna dair bilgiye ulaşmada "algı"nın yerini "deneyim" almıştır. Eşzamanlı mekân, zaman ve yaşam ilişkisi, 'mekânsal deneyim'in derin anlamını açıklıyor. Bu bakış açısına göre, zaman, mekân içinde yer alan tüm etkinliklerin olup bittiği geçmişi şimdiye, şimdiyi geleceğe bağlayan bir olgudur. İçinde bulunduğumuz mekânın şimdiyle ilişkisi, geçmişin hatırlanması ve geleceğin sezinlenmesiyle bir arada olduğunda mekân, "mekansal" olana dönüşür. Mekâna dair kesin değerler içermeyen, muğlak olan değerleri yansıtan "mekansal", mekân, zaman ve yaşam kavramlarını içine alan her yerde ortaya çıkmaktadır (Aydınlı, 2006).

"Mekansal deneyim" i anlama ve açıklama, hermeneutik /yorumbilim alanında farklı açılımları olan kavramlardır. "Anlama" felsefi bir içerik taşırken, "açıklama" bilimsel bir duruş içerir. Algılayanla algılananın eşzamanlı birlikteliği, mekânı zaman içinden, zamanı da mekânla birlikte okuma olanağı sağlamaktadır.

Descartes'in parçalara bölerek bütünü kavrama paradigması, mekân kavrayışına ışık tutarken; "bütün parçaların niteliklerinden daha fazla bir şeydir" olarak ifadelendirilen yeni paradigmanınsa mekânsal deneyimi anlamaya, okumaya ve yorumlamaya yardımcı olduğunu belirtmiştik. Yaşam ve kullanım bütünlüğü için fiziksel bir çevre oluşturan, içerik olarak zengin ve çoğu zaman da karşıt problemlerin bir arada çözümünü gerektiren mekân organizasyonları, belirleyicilik, dönüştürücülük ve simgesellik özelliklerine sahiptirler. Her mekânsal organizasyon, kullanımı, insan davranışlarını ve ilişkilerini (insan-insan/insan-mekan) belirlemekte, iklimi, kaynakları ve değerler sistemini dönüştürmekte ve ait olduğu kültürün değerlerini simgelemektedir. Dolayısıyla, mekânsal organizasyonun, insanla doğal

çevre arasında bir ara ortam olması ve kendi içinde insan eylemlerinin istenilen şekil ve düzeyde gerçekleşmesine izin verme konumu, hiçbir zaman değişmemiş ve değişmeyecek bir konumdur.

Söz konusu çerçeveden bakıldığında, her mekânsal organizasyon, ister küçük bir oda, isterse içinde farklı kullanıcı gruplarını barındıran büyük bir organizasyonun mekânı/binası olsun, kullanıcıyla uyumu yakalamak ve kullanıcılarının ihtiyaç, istek ve değerlerini barındırmak zorundadır. Aslında, her mekân bir çözümdür. Problemin tek ya da çok, basit ya da karmaşık, birbiriyle uyumlu ya da zıt parçalardan oluşması, mekânın problemler bütününe bir çözüm olması gerekliliği durumunu değiştirmez.

Sonuçta her mekân, yaşanılabilir olmalıdır, insan eylemlerini, birey, grup ya da organizasyon ölçeklerinde desteklemelidir. İnsan/grup ve çevre arasındaki uyum, mekânın insana vereceği olumsuz etkilerin (stres, verimsizlik vb) azaltılması ve yaşanılabilirlik koşullarının değişen zamana göre yeniden tanımlanmasıyla mekân(lar), insan(lar) için gerçek bir çözüm olabilmektedir. Dolayısıyla, yaşanılabilirlik, donmuş ve mutlak bir çözümü değil, yaşamla birlikte evrimleşen ve insan yaşamına doğrudan katılan, dinamik bir var oluşu ifade etmektedir.

2.3. Paradigma Olarak Mekân

Sıradan kullanımıyla paradigma sözcüğü, taklit edilebilecek ya da izlenebilecek tipik bir örneği ya da modeli ifade eder. Felsefeci ve bilim tarihçisi Thomas Khun sözcüğün bu anlamını, terimin teknik bir kullanımına ve oradan, oldukça geniş kapsamlı bir dizi sosyolojik bağlama taşımıştır. Paradigma terimi Kuhn'un "normal" bilim dediği pratiğin değerlendirilmesinde ana kısmı oluşturur. Bir bilimin "normal" (yani, devrimci olmayan) dönemlerinde, o dalın bilimsel topluluk içinde izlenecek kuramsal ve metodolojik kurallar, başvurulacak araçlar, incelenecek sorunlar ve araştırmaları değerlendirecek standartlar konusunda bir konsensüs (ortak inanış, oylaşma) vardır ve bu konsensüsün temeli, bilimsel topluluğun birtakım eski bilimsel başarıları model ya da paradigma olarak benimsemesidir.

Bir bilimsel başarının paradigma statüsüne ulaşabilmesi için, yeni bir konsensüsün özünü oluşturmaya yetecek ölçüde uzmanın kendisine bağlılığını kazanmak üzere, daha önce ortaya atılmış ve çözümsüz kalmış olan bazı problemlere ikna edici ve yeni çözümler sunması gerekir. Ayrıca, kendini tanımlamaya başlamış olan bu

araştırma geleneğinin içinde yürütülecek daha sonraki araştırmaların çözmeye çalışacağı sorunları gündemde tutacak kadar çözülmemiş probleminin olması da gerekmektedir (Kuhn, 1995).

Paradigma kavramı, bilim felsefesi hakkında düşünme sürecini devrimcileştirmiştir. Bilim felsefesi yirminci yüzyılın ortalarına kadar, en azından İngilizce konuşulan dünyada, büyük ölçüde bilimsel pratiklerin tarihi ya da toplumsal gerçekliklerinden çıkarılan soyutlamalar çerçevesinde yürütülüyordu. Genellikle, ideal-tipik bir bilim modeli felsefi analize tabi tutulur ve bu modelin ana özelliklerinin, bilimi sahte bilimden, dinsel inançtan, spekülatif metafizikten ya da diğer etkinliklerden ayıran bir sınır belirleme kriteri olması beklenirdi.

Kuhn'un başlıca eseri Bilimsel Devrimlerin Yapısı, bilim tarihini ciddi biçimde kavramsallaştırmak suretiyle bilimsel bilginin doğası hakkında felsefi sorular yöneltmenin ilk başarılı girişimlerinden birini temsil etmektedir. Kuhn'un değerlendirmesi, bilimsel ilerlemeyi bilginin parça parça birikmesi şeklinde ve bilimsel akılsallığı, kuramın kanıtla örtüşmesinin biçimsel bir süreci olarak gören yaygın varsayımlara meydan okuyucu bir içeriğe sahiptir. Onun alternatif bakışı, süreklilik sergilemeyen bir tarihten kaynaklanmaktaydı ve buna göre, konsensüse dayalı normal bilim dönemleri, bir kısmı bilimin kendisine dair temel epistemolojik varsayımları sorgulayan krizlerin ve entelektüel devrimlerin arasına serpiştirilmişti.

Üst üste biriken ve yavaş yavaş ilerleyen bir yolu takip etmeyen devrimci değişimler, önceden kabul gören bilgilerin çoğunun bırakılmasını içerir ve ani, niteliksel perspektif değişimleriyle yol alır. Oysa normal bilim, söz konusu özelliklerin çok azını (cesur varsayım, kanıtlar karşısında varsayımdan vazgeçmeye hazır olma, vb.) sergiler ve bunlar da genelde Popper'cı bilim adamları ve ampirik bilim felsefelerine atfedilir.

Kuhn, devrimci olmayan zamanlardaki bilimsel faaliyetlerin çoğunu, ortak bir geleneksel paradigmanın sağladığı rutin bulmaca çözümü girişimleri olarak nitelendirmiştir. Olgucu bilim anlayışının "bilim, yapılan yeni buluşlarla, bulgulanan yeni gerçeklerle, ortaya atılan yeni varsayımlarla 'birikimli' (kümülatif) bir etkinlik olarak ilerlemektedir" yolundaki görüşüne karşı, bilimsel ilerlemenin birikimli bir yapıda olmayıp tam tersine devrimci kesintilerle, kökten kopmalarla kendisini gösteren "paradigmatik" bir yapıda olduğunu bilim tarihinden verdiği örneklerle destekleyerek kanıtlamıştır.

Alternatif bakış açıları arasındaki rekabetin kalıcılığı, sosyolojinin hâlâ "paradigma öncesi" (yani, bilimsellik öncesi) aşamada olduğunu mu kanıtlar; yoksa daha çok,

"bilimsel konsensüs" modelinin sosyoloji açısından hep erişilemez bir hedef olduğunu veya uygun olmayan bir modeli yansıttığını mı gösterir? George Ritzer, sosyolojinin "çok yönlü paradigma" bilimi olduğunu ileri sürmüş ve sosyoloji disiplini içinde daha fazla paradigmatik bütünleşme olması gerektiğini savunmuştur (http://www.felsefeekibi.com/arsiv/bb/paradigma.htm).

Yine başka bir paradigma tanımı; bilim adamları topluluğunun bilimsel sorunlara nasıl yaklaşacağını belirleyen, bilimsel araştırmanın yolunu yordamını gösteren, içinde iş görenleriyle birlikte bütün bir bilimin bakış açısını yönlendiren kalıplaşmış örnekçe dizisidir; bir bilim dalının tüm çalışanlarından tam bir bağlılık beklediği ve evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarıların sınırlarını en ince ayrıntısına dek çizdiği kavramsal ve kuramsal çerçevedir.

Paradigma, egemen olduğu "olağan bilim" dönemi boyunca araştırmayı yönetir ve bilim adamları topluluğunun yöntemlerini, araştırma alanlarını ve çözüm ölçütlerini biçimlendirir. Ancak sorun çözme aracılığıyla verili paradigmanın saflaştırılması, keskinleştirilmesi ve geliştirilmesi sırasında karşılaşılan "aykırılık"ların ("anomali" lerin) gitgide birikmesi bilim adamları topluluğunu ister istemez "olağandışı bilim" evresine, "bunalım" durumuna sürükler.

Olağandışı bilim döneminde egemen paradigmanın ve rakiplerinin temel ilkeleri tartışmaya açılarak, sorun çözme işlemi yeni bir paradigma egemenliğini kurana dek askıya alınır. Eğer olağandışı bilim evresinde yürütülen bu tartışma bilimsel topluluk tarafından kabul edilen yeni bir paradigma ortaya koyarsa, bu yeni paradigma yeni bir olağan bilim dönemine yol açacağından ötürü bilimsel bir devrim gerçekleşmiş olur. Bilimsel bir devrimde önceleri kabul görmüş bir paradigma yeni bir tanesi adına yadsınır.

Kuhn'a göre bu durumda eski paradigma ile devrim sonucunda ortaya çıkan yeni paradigmanın karşılaştırılabileceği paradigma dışı bir ölçüt bulunmamaktadır. Yeni paradigma sorun tabanının, çözüm zemininin başkalaşımını ve temel bilimsel kavramların değişimini beraberinde getirdiğinden birbirini izleyen paradigmalar aynı terimleri ve kavramları kullansalar da bu terimler ve kavramlar (örneğin Newton kuramındaki kütle ile Einstein kuramındaki kütle) öylesine farklılaşmıştır ki, ne karşılaştırılabilir ne de ölçüştürülebilirler.

Kimi bilim felsefecileri Kuhn'un kullandığı biçimiyle paradigma kavramının yeterince açık olmadığını öne sürerek Kuhn'cu paradigma anlayışına çeşitli eleştiriler yöneltmişlerdir. Kuhn bu eleştirilere *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*'ndan on beş yıl sonra yayımladığı, bilim tarihi ile bilim felsefesi üzerine makalelerini içeren *Asal*

Gerilim: Bilimsel Gelenek ve Değişim Üzerine Seçilmiş İncelemeler'deki "Paradigmalar Üzerine İkinci Düşünceler" adlı makalesinde yanıt vermiş; bu yazısında paradigma kavramını özellikle kuram seçimleri sırasında daha bir fark edilir olan tutarlılık, verimlilik, yalınlık, kesinlik gibi bilimsel değerlerle ilişkilendirmiştir (http://www.felsefeekibi.com/arsiv/bb/paradigma.htm).

Sonuç olarak, parça-bütün ilişkisini açıklayan yeni paradigmanın ışığında değerlendirdiğimizde, mekânsal deneyim, tüm parçaların uyumunun oluşturduğu bir bütünün ahengiyle içinde bulunan kişilerin bir uzantısı ve rahat ettikleri bir yer haline gelir. Burada tek tek parçalar değil, bütün önemlidir ve parçalar bütünle uyum sağladığı sürece mekânsal deneyime katkıda bulunurlar. Bütünün ve uyumun öne çıktığı bir mekânsal deneyimi sunması açısından, Feng Shui parça-bütün ve insan-çevre ilişkilerinin değerlendirilebileceği ve yeniden düzenlenebileceği önemli bir paradigmadır. Bir sonraki bölümde, Feng Shui paradigmasını, köklerini aldığı Çin felsefesinden günümüze dek inceleyeceğiz.

3. FENG SHUİ PARADİGMASI

Kelime olarak Feng rüzgâr, Shui su anlamına gelmektedir. Rüzgâr ve su, bin yıllar boyunca sürekli etkileşimleri sonucunda dağları, vadileri, nehirleri ve yeryüzündeki tüm topografiyi oluşturmuşlardır. Yeryüzünün, tüm bu şekilleri de Feng Shui'in inceleme alanına girer. Ayrıca kozmik enerji Chi de aynı rüzgâr ve su gibi hareket eder. Kimi zaman sakin, kimi zaman telaşlıdır; bazen daralır, bazen enginlere açılır, engellenir, manipüle edilir, bölünür ve birleşir.

Feng Shui, kökeni yaklaşık binlerce yıl önceye dayanan çok eski bir Çin sanat ve bilimidir. Astronomi, Astroloji, Jeoloji, Fizik, Matematik ve en önemlisi Çin Felsefesi, Sembolizm ve Psikoloji gibi disiplinlerin birleşmesinden oluşan, fazlasıyla gözleme ve deneye dayalı bir sistemdir. Çevre, insan, zaman ve binalar arasındaki etkileşimler üzerine yapılan bir çalışmadır. Kişinin mutluluğunu sağlamak için bu etkileşimleri doğru anlamaya ve kullanmaya dayalı bir uygulamadır. Feng Shui'nin temel amacı, dayandığı felsefenin çıkış noktası olan "evren bir bütündür ve insan bu bütünün bir paçası ve evrenin küçük bir modelidir." düşüncesinden yola çıkarak, insanın doğanın dengesine ayak uydurmasını sağlayarak uyum içinde yaşamasını sağlamaktır (Aytıs, 2004).

Bir tasarım metodu olarak Feng Shui, "tasarımla ilgili düşünüşe alternatif bir yol sunar. Yaklaşımı, şu anda uygulanmakta olan tasarım yaklaşımlarının çoğundan daha geniş, derin, ve yaşanılan çevreyle daha iç-içedir (Mitchell ve Wu, 1998). Feng Shui'nin temel amaçlarından birisi, insan konforunun sağlanmasıdır (Sang, 1994; Yu, 1994).

3.1.Feng Shui

Feng Shui'nin ne olduğunu tanımlamadan önce, negatif bir tanımını yapıp ne olmadığından başlarsak tanımlamada daha kolay yol alırız. Günümüzde Feng Shui ticari amaçlı yanlış kullanımlar ve yönlendirmelerle olduğundan farklı bir hale gelmiş, içi boşaltılmış bir modaya dönüşmüştür.

Feng Shui'nin potansiyel faydaları Batılılar tarafından 19.yy'ın ortalarından itibaren fark edilmeye başlanmıştır (Yates, 1868; Eitel, 1993; Dukes, 1914; Needham, 1962; Rossbach, 2000). Çin'e giden misyonerler, daha önceleri de arazi seçimi ve kullanımı hususlarında iki medeniyetin farklı bakışlarına şahit olmuşlardı. Mesela, Feng Shui ilkelerine uymadıklarından ötürü gotik kiliselerin Çin'de kurulmasına izin verilmemişti. Chi damarlarını korumak amacıyla metal ve kömür madenciliği de kısıtlanmıştı (Yu, 1994).

Üç temel Feng Shui öğretisinin varlığı kabul edilmektedir:

1. Şekil Okulu (Toprak Okulu)
2. Pusula Okulu
3. Prof. Thomas Lin Yun Okulu (Siyah Şapka okulu)

Bu üç temel öğretiyi kısaca incelendiğinde Feng Shui öğretisinin de kısaca tarihine göz atmış olacağız.

1. İlk çıkışında Feng Shui teknik toprak bilimi anlamına gelen bir terimdi. Orijinal adı olan Kan Yu, açılımı "zaman ve coğrafya" teorisi ya da "gökyüzüne bakmak / yeryüzüne bakmak" veya "uzay zaman' olan Yuan Kong tan gelmiştir. Bu zaman ve coğrafya teorisi halk arasında Feng Shui olarak isimlendirilir. Güney Çin'de ortaya çıkan toprak okulu bir yerin niteliğini değerlendirmek için dağları tepeleri nehirleri ve diğer kara oluşumlarını baz olarak kullanırdı.

2. İkinci öğreti olan Pusula okulu daha az topografik eğriye sahip olan yani daha düz bir arazide, Kuzey Çin'de, toprak okulu prensiplerine göre yerleşecek alan bulmakta zorlanılması üzerine geliştirildi. Kuzey Çin'in düz ovalarında sert ve

soğuk kuzey rüzgârlarıyla güneyden gelen nemli ve sıcak havadan korunmak için oldukça çok çaba sarf edilmesi gerekiyordu. Zamanın bilim adamları en iyi yerleşimin nasıl yapılabileceği üzerine karmaşık astrolojik ve astronomik hesap biçimleri geliştirdiler. Ancak en küçük sapmaların bile hesapları alt üst etmesi onları zamanın en güvenilir aracı olan pusulayla yön bulmaya sevk etmiştir. M.Ö.300 yılında Usta Han Fei'nin kitabında ev yerleşimlerinde yön bulmaya yarayan Si Nan'ın kullanıldığı yazılıdır. Pusulanın kullanımınaysa çok daha önceleri, M.Ö.1115–1078'de Zheng Wang'ın hükümdarlığı zamanında başlanıldığı kabul edilmektedir. Başka savlara göre pusulanın kullanılışının Huanghi Hükümranlığı zamanında olduğu (M.Ö. 2697-2597) savunulmaktadır. Pusula okulunun yöntemi yönlerin hayatın çeşitli alanlarını kendilerine özgü bir biçimde etkiledikleri fikrini ortaya koymaktadır.

3. Yönlere 5 elementin, mevsimlerin ve renklerin eklenmesiyle gelişerek günümüze kadar gelen Feng Shui öğretisinin üçüncü okulu, son elli yıl içinde California'daki Berkeley Üniversitesi'nde Feng Shui uzmanı olan Prof.Thomas Lin Yun tarafından geliştirilen kimi görüşlerle yeniden derlenen öğretidir (Aytıs, 2004).

3.1.1. Chi (Kozmik Enerji)

Feng Shui yaşam çevresindeki yaşam çabasına yardım eden Chi (kozmik enerji)'yi tanımayı ve onunla bağlantı kurmayı öğreten metafiziksel bir bilimdir. Chi buluşu ve çalışmaları, batılı tıp doktorları tarafından akupunkturla beraber tanınmaya başlanmıştır. Feng Shui, çevrenin, yaşam ve doğal güçlerin Chi'yle nasıl oluştuğuyla ilgilidir. Sadece doğal güçleri kullanmak amacıyla değil, aynı zamanda günlük yaşamdaki belirli amaçlarımıza yardım için de kullanmak istenir. Chi çevre ile yaşamda doğal fenomen olduğundan beri, dekoratif nesneler ve tasarımı gibi insan yapımı objeler tarafından nadiren üretilir.

Diğer bir bakış açısı Feng Shui formu tahmin etmektir. Feng Shui'de parçaların birbirleriyle ilişkilerinin ve etkileşimlerinin nasıl olması gerektiği, hangi Feng Shui düzenlemesinde Chi'nin en verimli biçimde işleyeceği ve çevreyi etkileyeceği, çeşitli hesaplara göre önceden kestirilebilir. Bu hesaplanabilirlik özelliği Chi'nin periyodik doğasından kaynaklıdır. Feng Shui uzmanları Chi'nin belirli çevresel yaşam üzerine etkisinin sonuçlarını değerlendirme öğretisini temel aldılar. Feng Shui'nin kestirimci

ve tahmin edici parçası bugün çoğu uzman tarafından sık sık ihmal ediliyor ya da bilinmiyor. Eğer Chi tiplerinin yıl içinde belirli aylarda çevreyi nasıl etkileyeceği bilinirse, insan en iyi ve en kötü durumlar için hazırlanabilir ve çevresini ve çevresiyle ilişkisini ona göre düzenleyebilir. Gerçek bilgiyi öngörme süreci, hem Feng Shui'nin hem de Çin Astrolojisinin bir parçasıdır (Rossbach, 2001).

Feng Shui'ye göre, yaşamımız ve kaderimiz evrenle ve doğanın düzeniyle yakın ilişki içindedir. Kozmik olanlardan atomik olanlara kadar, tüm olasılıklar, maddeyle ilişkiye girmektedir. İnsanla çevresini birbirine bağlayan güce Chi adı verilir (Chi insan ruhu, enerji ya da kozmik soluk olarak çevrilmektedir.) Farklı Chi çeşitleri vardır; yeryüzünde dolaşan bir Chi çeşidi, atmosferde dolaşan Chi çeşidi ve kendi bedenimiz içinde dolaşan bir Chi çeşidi. Hepimiz Chi'ye sahibizdir. Ama Chi'nin özellikleri ve bizi hareket ettirme biçimi hepimizde ayrı ayrıdır. Chi fiziksel, çevresel ve duygusal dengeyi korumak için gerekli olan soluktur.

Feng Shui'nin amacı, bedenlerimizin içindeki Chi akışını artırmak için çevresel Chi'yi denetim altına almak ve artırmaktır; Feng Shui böylelikle yaşamımızı ve kaderimizi daha iyiye götürür (Rossbach, 2001). Feng Shui, bir mekândaki enerjiyi anlamayı ve şekillendirmeyi sağlayan bir araçtır (Hoyer, 2003; Lynch, 2004). John Mitchell'e göre "Feng Shui doğayı canlandıran enerjileri algılamanın sanatı ve doğa içerisinde yaşayanların çıkarlarını gözetecek şekilde bunları düzenlemenin ilmidir" (Eitel, 1993).

Feng Shui felsefesine göre her şey enerjiden yapılmıştır (Hoyer, 2003; Mitchell ve Wu, 1998; Rossbach, 1983; Skinner, 1982). Bu bakış, modern atom teorisi ve Einstein sonrası bilimin, maddenin enerjiden meydana geldiği ve birinin diğerine dönüştürülebildiği yönündeki bulgularıyla örtüşür. İnsanların ortamdaki enerji dengelerini algılaması mümkündür. Aslında, insan davranışları bu enerji dengelerinin –veya dengesizliklerinin– bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde algılanmasıyla şekillenir. Aşağıda Lynch (2004) tarafından oluşturulan, insan davranışları ile enerjinin nasıl algılandığına ve değiştirildiğine dair bir tablo bulunmaktadır (Tablo 3.1.).

Tablo 3.1: Kentsel Bağlam için Feng Shui Prensiplerinin Tasarım Öğelerine Dönüşümü (Xu, Ping, 1998)

Ejder Dağı – U-şeklinde dağ formu rüzgardan korunma sağlar	Ejder Dağı fonksiyonu– U-şeklinde mimari yapı, yapı kitlesinin arkasını çevreleyecek şekilde yerleştirilir. Arkada bir duvar, iki yandan çevreleyen ağaçlıklar veya bitki cepheleri gibi çözümler olasıdır. Bu hem enerjiyi tutar, hem de tanımlı bir mekân meydana getirir. Güç ve sahiplik ifadesidir.
Su – Enerji akış hatları Sağlıklı bitkiler Dokunma, duyma, koku gibi duyulara da hitap eder	Su fonksiyonu – Fıskiyeler, su duvarları, yalaklar, havuzlar, havuzcuklar ve su kanalları gibi elemanlar. Akıcı kanallar enerji damarları olarak kurgulanır. Yapının giriş aksından akacak şekilde konumlandırılırlar.
Tepelikler – Mekan tanımlarlar Dağlar tarafından sınırlandırılan mekâna giriş aksını tanımlayabilirler	Tepe fonksiyonu – Ana tanımlayıcı duvarlara destek olan ikincil duvarlar ve öğeler mekân tanımlamasını bütünlerler.
Sit – Enerjinin nihai olarak toplandığı yer	Sit fonksiyonu – Ters etkilere karşı korunan ve optimize edilmiş koşullarda tanımlanmış iç mekân. Enerji dağılımları dengeli olduğu sürece rahattır.
Yönlenme – Mikro klimatik etkilerdir.	Yönlenme fonksiyonu – Gölge ve aydınlanma faktörlerini belirleyen elemanlar aracılığıyla, mekâna görsel hakimiyet sağlayan oturma noktalarının belirlenmesi. Güvenlik hissi sağlayan mekânlar meydana getirir.

Chi, dalgalar ve atom-altı parçacıklardan, yıldızlara ve gezegenlere kadar tüm hareketin özünde yatan kuvvettir. Chi dünya sistemlerini yaratan, sürekli kılan ve yok eden güçtür. Her şey Chi'den tezahür eder, Chi'nin bir formu olarak var olur ve Chi'ye döner. Canlılar için yaşam gücü ve tüm metabolizmanın kaynağıdır. Chi aynı zamanda bilincin, düşüncenin, duyumsal farkındalığın ve duyguların dinamiğinde temel teşkil eder (Stewart, 2003). Burada bir döngü söz konusudur. Bu döngü 5 element arasındadır. Döngü hem yaratıcı hem de yok edici döngü olarak gerçekleşir. Yaratıcı döngü olumlu enerji doğurur, yok edci döngüyse olumsuz. Örneğin, su ağacı besler, ama ateş ağacı öldürür. Yaşam, Chi enerjisiyle hareket eden yaratıcı ve yok edici döngülerin toplamından oluşmaktadır.

Olgyay'a göre insanlar diğer yaşayan türlerle bir arada oldukları ortamlarda ya onların fizyolojilerine uyum sağlarlar (seçim veya mutasyon yoluyla), ya da ortamın darbelerine direnecek savunmalar geliştirirler. Feng Shui'ye göre insan ortamı oluşturan Chi'nin bir parçasıdır. Burada "Chi" ifadesi, doğal fenomenlerin ve insan deneyimlerinin holistik bir ifadesi olarak kullanılmaktadır. Feng Shui'yle yapılan tasarım, doğa kanunlarını takip eder (Jun Xu, 2003).

Chi görünmez olsa bile hissedilebilir. Bir mekândaki enerji seviyesi ve kalitesi hissedilebilir. Enerji seviyesi ve kalitesini belirleyen çevresel özellikler incelenebilir (Hoyer, 2003). Mekânın psikolojik algısı da bu enerji düzeylerinin algılanışıdır.

İnsan vücudundaki enerji akışı, dünyanın gövdesindekine benzerdir. Akupunktur ustaları insan gövdesindeki enerji meridyenlerini tespit ederek bunları manipüle ederler. Skinner (1982)'a göre Feng Shui ustaları Chi akışını düzenlemek için dünyanın yüzeyini değiştirirler. Bu bağlamda Feng Shui, dünya yüzeyine uygulanan akupunktur gibi algılanabilir (Mitchell and Wu, 1998; Skinner, 1982). Amaç bir mekânda neyin eksik veya neyin fazla olduğunu belirlemek için mekânın enerji niteliklerini tanımlamak ve içinde yaşayan insanların rahat etmeleri için gereken mekânsal değişiklikleri gerçekleştirmektir (Hoyer, 2003).

Bilgeler, bir evin ne zaman nereye kurulması gerektiği, bitkinin yeşilliğine ve sağlığına bakarak bir alanın verimli olup olmadığı gibi yerleşimsel konularda isabetli önerilerde bulunabiliyorlardı. Onlar bu gözlemlerini psikolojiyle ve mistik olana duydukları ilgiyle birleştirdiler. Bu bilgeler yaşamak için en verimli ve kutsanmış yer

arayışlarında, bir tepenin eteklerine kurulmuş, ön cephesi güneye ve denize bakan evlerin en iyi olduğunu buldular. Sert kuzey rüzgarlarından ve sellerden korunan, suya ve güneşe kolayca ulaşabilen böyle yerlerde, ekinler ve çiftlik hayvanları büyüyüp gelişiyor, evde oturanlarsa rahat ediyor ve bolluk içinde yaşıyorlardı. Bilgeler bunu, rüzgar ve su akımlarının rastlantı eseri burada toplanmasının olduğu kadar, pozitif Chi'nin uygun biçimde yönlendirilmesinin de bir sonucu olarak gördüler (Rossbach, 2001).

Feng Shui kitaplarının en eskilerinden birisi olan Zang Jing'e göre, Chi göğe yükseldiğinde bulut haline gelir, toprağa düşerken ise yağmurdur. Bu şekilde söylendiğinde kavram Batı bilimindeki suyun buharlaşma sürecini andırır. Ancak Feng Shui'de bu durum her hangi bir meteoroloji olayına indirgenemez (Jun Xu, 2003).

Sonunda Chi'nin yeryüzünde spiraller çizerek dolaştığını söyleyen bir "Feng Shui" kuramı geliştirildi. Chi'nin yüzeye yakın geçtiği yerlerde, toprak verimli, hava ılımlı oluyordu; güneş burayı ısıtıyordu. Burada ağaçlar ve sebzeler yetişiyordu. Havayla su taze ve berraktı. İnsanlar rahat ve mutlu olacaktı. Dolayısıyla böyle bir yer ev yapmak ve yerleşmek için en uygun yerdi.

3.1.2. Yin Yang

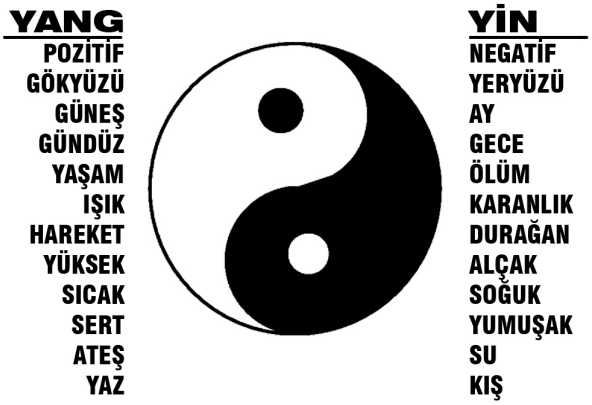
Yaşam/Ölüm, Güneş/Ay, Gece/Gündüz gibi bütün ikili oluşumlar tek başlarına var olamazlar. Biri olmadan diğeri olamaz. Pozitif ve negatif enerjilerin birbiriyle olan bu ilişkisi insanoğlunun var oluş kuralıdır. Her şey kendi zıddını taşır. Zıt enerjilerin bir aradalığından değişim ve potansiyel ortaya çıkar.

Çelişki üzerine araştırmalar yapan Mao Zedung çelişik bir yönün tek başına var olamayacağını söylemiştir. Kendisine karşıt yön almazsa, bir yön, varlık koşulunu yitirir. İnsan aklında çelişik şeylerin ya da kavramların yalnız bir yönü tek başına var olabilir mi? Tıpkı yaşam olmaksızın ölümün, ölüm olmaksızın da yaşamın olamayacağı gibi. Üst-alt, kolay-zor gibi karşıtlıkların da varlığı birbirine bağlıdır. Bütün karşıt öğeler böyledir: belirli koşullar nedeniyle, bunlar, bir yandan birbirlerine karşıt, öte yandan da varlıklarını birbirlerine borçlu olacak denli birbirlerine bağlıdırlar. İşte buna özdeşlik deriz. Bütün çelişik yönler, belirli koşullar

nedeniyle, özdeş değil diye nitelendirilir ve bunların çelişik olduğu söylenir. Ama bunlar, aynı zamanda, özdeşlikleriyle de nitelendirilir ve birbirlerine bağlıdırlar. Bütün çelişik şeyler birbirlerine içten bağlıdır ve bunlar, belirli koşullar altında, bir varlıkta, hem bir arada bulunurlar, hem de belirli koşullar altında birbirlerine dönüşürler. İşte, çelişkilerin özdeşliği bu demektir (Zedung, 1966).

Lenin'de (1976) çelişkinin evrenselliğini şöyle açıklamıştır: Matematikte : + ve -; Diferansiyel ve integral; mekanikte: etki ve tepki; fizikte: artı ve eksi elektrik; kimyada: atomların bileşimi ve çözülmesi; toplumbilimde: sınıf savaşımı; felsefede: idealizm ve materyalizm, metafizik ve diyalektik görüş.

Doğada olduğu gibi Yin Yang felsefesinde de böyle bir özdeşlik söz konusudur. Yin ve Yang enerjileri sürekli değişim içindedirler. Biri olmadan diğeri olamaz. Ne yin enerjisi ne de yang enerjisi, evrende ve mekânda tek başlarına olabilirler. Potansiyel enerji üretebilmeleri için dengeli bir şekilde bir arada olmalıdırlar. Hiçbir şey durağan değildir. Her şey sürekli bir değişim içinde ve dinamiktir. Bunun örneklerini doğada, evrende en açık şekliyle görebiliriz. Bir objenin yin veya yang olması hali bağlamına göre değişir. Su ve dağ kıyaslanırsa, su yang ve dağ yin olarak gözlemlenir. Fakat su ve ateş kıyaslamasında su yin'dir, denilebilir (Şekil 1.1).

Şekil 3.1 : Yin Yang

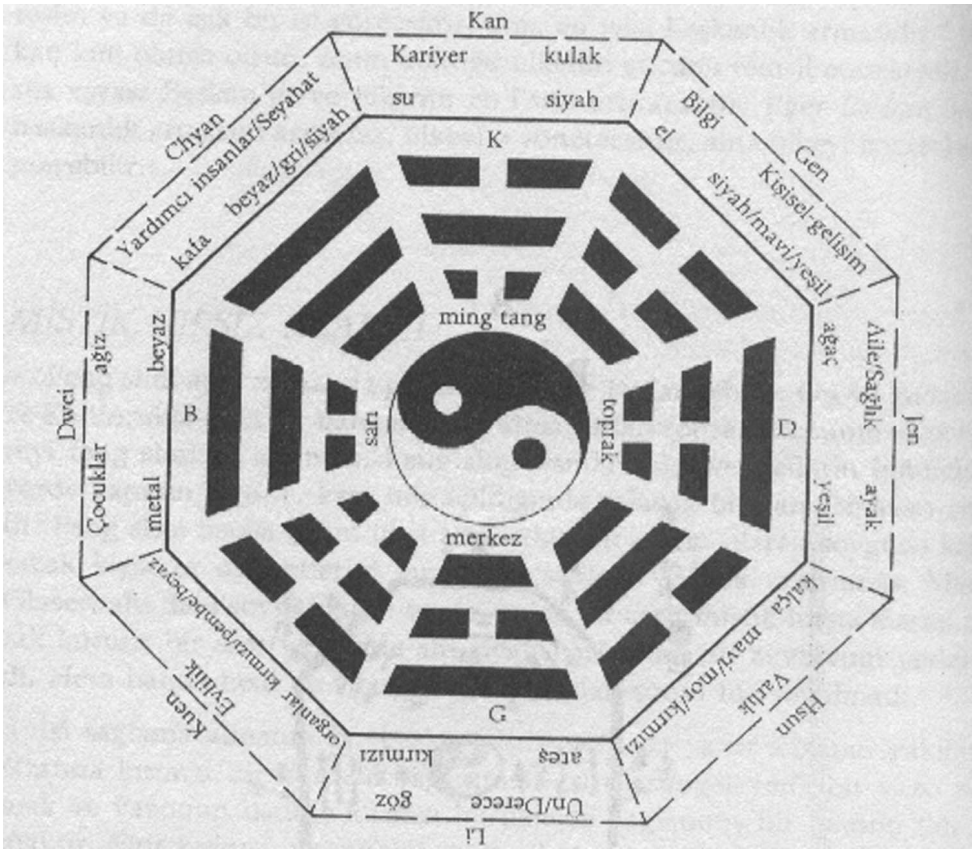
"Serin iklimlerde binaların güneşe bakacak şekilde konumlandırılması ve rüzgârdan korunması gereklidir. Sıcak iklimlerde binaların gölgede konumlanması ve hafif esintileri alması önerilir". Bu bağlamda, Yin ve Yang dengelerini kurmak mekânda iyi hissetmeyi sağlar (Hoyer, 2003). Fark edildiği üzere, Feng Shui de, zaman içerisinde deneyimlerle gelişen bütün bilgiler gibi, pratik esaslara dayalı semptomatik çözümler içeren bir bilgi bütünlüğüdür.

3.1.3. Ba-Gua

Ba-Gua (Pa Kua) yani Sekiz Trigram (trigram; üç şekilli) da Yin ve Yang'ın bir türevidir. Bagua Feng Shui'nin haritasıdır. Kökeni I Ching (yijing) değişimler kitabına dayanır. I Ching'de her biri yin ve yang özellikleri taşıyan temel sekiz trigram, doğadaki beş element, yönler, renk gibi özellikleri dikkate alınarak sekizgen bir şemada birleştirilmiştir. Bu haritanın merkezindeyse yin yang sembolü bulunmaktadır. Bu da merkezde tüm zıt güçlerin bir arada dengede bulunduğu anlamına gelir. Bu sekizgen şekil aslında doğanın küçük bir sembolü gibidir. Feng Shui de mekân düzenlemesinde kullanılan bir şablon görevi yapar.

Şekil 3.2'de görüldüğü gibi Ba-Gua'nın sekizgen şekli, sekiz ayrı yönü temsil eder. Bu yönler meslek, bilgi, sağlık, zenginlik, ün, evlilik, çocuklar ve yardımcı insanlar gibi temel yaşam alanlarını yönetir. Her bir pusula yönü beş elementin yön özellikleriyle de ilişkilendirilmiştir. Ağaç, ateş, metal ve su dört ana yön olan kuzey, güney, doğu ve batı ile ilişkilidir. Beşinci element toprak ise haritanın ortasında yer alır. Tüm maddeler bu ana unsurların birleşiminden oluşur ve birlikte Chi'yi oluştururlar. (Aytıs, 2004).

Yaşanılan ortamı zenginleştirmek için kullanılan pratik yöntemlere ek olarak, Chi felsefi ilkelerinin bir araziye, bir eve, bir odaya, bir mobilyaya ya da bir kişiye uygulanmasıyla da yaşanılan ortam daha iyi hale getirilebilir. Tüm bu işlemler Ba-Gua biçiminin içselleştirilmesi üzerine kuruludur. Çinliler Ba-Gua'yı ve onun evlerle, insan bedeniyle ve şansla olan ilişkisini anlamanın kaderlerini mistik bir biçimde yönetmelerine yardımcı olacağına inanırlar.

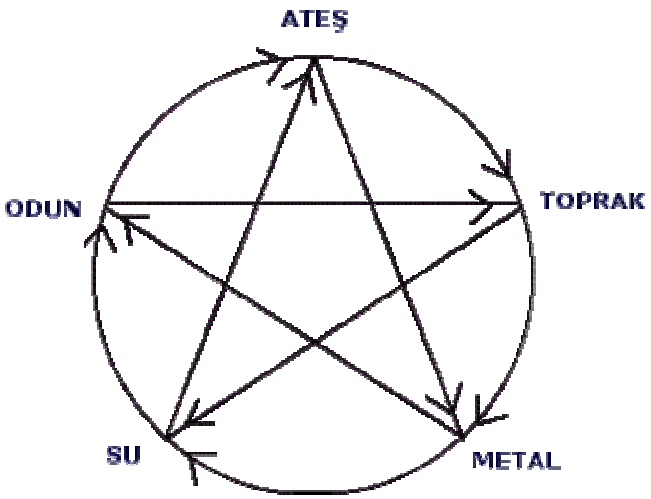

Şekil 3.2 : Ba-Gua

3.1.4. 5 Element

Beş element kavramı doğal olayların gözlemlenmesinden doğmuştur. Maddesel dünyanın karakterlerinin sembolizasyonudur. İnanışa göre bütün maddeler bu beş elementin konfigürasyonundan meydana gelir. Elementler birbirlerini üç yolla tanımlarlar. Bunlar; "yaratıcı döngü" ve "denetleyici döngü" ve "yok edici döngü"dür.

Elementler temel fenomonolojik algılamalara dayanır ve betimseldirler. Dönüşüm süreçleri de (kontrol sırası ve oluşum sırası), doğada değişimin olagelme şablonunu betimler.

Şekil 3.3 : 5 Element

3.2.Feng Shui Kavramının Disiplinler Arası Yapısı

Feng Shui disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Felsefe, Sosyoloji, Coğrafya, Fizik, Tarih, Tıp vb gibi birçok disiplinle bütünlük kazanır.

Sistematik analiz bütün ilkelerin temelindedir. Bütün çevresel faktörler birbirleriyle ilişkilidir. Feng Shui uygulamasındaki amaç bütün faktörleri dengelemektir. Chi dengesi, arazinin bölgesel ve topografik verileri incelenerek planlanır. İyi bir arazinin uygun oryantasyonu olması şarttır. Jeolojik ve hidrolojik veriler fizyografik analizler için gerekli detaylı bilgiyi sağlamakta kullanılır (Jun Xu, 2003).

Bu bağlamda, Feng Shui aslında (doğru uygulanması için) pek çok bilim alanını birleştirir. Feng Shui uygulamasında arazi formu (arazide topografik çeşitlilik, yaşam koşulları için uygunluk, vs.), rüzgar yönü ve hızı, su elemanlarının varlığı (su temizliği için akan su kaynağının varlığı, sel havzası olmaması, vs.), toprak karakteristikleri (özellikle tarım toplumları için önemli bir veri, ayrıca zemin stabilizesi) ve bitki örtüsü gibi faktörler önem taşır (Jun Xu, 2003).

Eski çağ fizikçileri bir anlamda filozoftular. İlk atom teorisini ortaya atan Demokritos 'fizikçi' değildi. Onu bu atomist teoriyi ortaya atmaya iten neden

'varlıkbilimsel'di (ontolojikti). Bilimle felsefenin ayrışması çok sonra, Aydınlanma Çağı'nda gerçekleşir. Modern bilim (ya da fizik) henüz oldukça gençtir. Modern fiziğin doğuşu 1900 yılına dayanmaktadır.

Atomun ve atom altı parçacıkların dünyası 'Kuantum fiziği'yle açıklanır. Bugün Kuantum teorisinin yardımıyla atomların ve moleküllerin içyapılarına nüfuz edilebilir. Günlük hayatta kullandığımız transistorlu radyo, dijital saat, elektronik hesap makinesi, Televizyon ve Bilgisayarların kalbi olan transistorlar gibi sıradan aletlerin yanı sıra modern biyoloji ve kimyanın temelleri, DNA üzerine yapılan çözümlemeler ve lazer teknolojisi yine bu teoriye sayesinde gelişmiştir. Algıladığımız maddenin klasik fizikte sanıldığı gibi durgun bir yapısının olmadığı, alt boyutlarına doğru inceleme yaptığımızda cansız gibi görünen taşın dahi elementer parçacıklarının canlı özellik gösterdiği, yani hareket halinde olduğu yine bu teori sayesinde anlaşılmaktadır.

Atom altı parçacıkların tamamı kuantum olarak nitelendirilebilir. Günümüzde bu gruba giren pek çok parçacık bulunmuştur ve bulunmaya da devam edilmektedir. İçlerinde en fazla bilineni elektronlardır diyebiliriz. Kuantum adı verilen parçacıklar artık hepimizin bildiği gibi evrenin her köşesinde bulunmakta, hareketsiz ve sabit olarak gördüğümüz bütün maddelerin varlığı atomlara ve dolayısıyla bu parçacıklara dayanmaktadır. Televizyonun elektromanyetik dalgayı algılayıp bunu görüntüye ve sese çevirmesi olayı, aynen beyinde de mevcuttur.

Beyin de dışarıdaki frekans okyanusundan sadece veri tabanına uygun frekansları algılar. Algıladığı frekansların gerekli dönüşümlerini yaparak ses, görüntü, koku, tat ve dokunma olduğu zannı da uyandırır. Beş duyuyla algılanan bütün uyarı ve impulsları algıladığımız oluşumlara çevirir. Aynı zamanda, algıladığımız şeylerin bizim dışımızdaki varlığı, elektrik akımı ve elektriksel dalgalar olarak beyne gelirler. Gözün retinasına düşen frekanslar enerjilerine göre çeşitli renk, şekil, aydınlık ve karanlık algılarını beynimizde oluşturmaktadır.

Deneylerle desteklenen bu teoriler sonucunda günümüzde şöyle bir evren modeli ortaya çıkar:

Evrende dört kuvvet bulunmaktadır:

1. Evrensel Çekim kuvveti;
2. Atomları birbirine bağlayan elektromanyetik kuvvet;
3. Atomun çekirdeğindeki proton ve nötronları bir arada tutan güçlü kuvvet;
4. Radyoaktiviteden sorumlu zayıf kuvvet.

Modern evren kuramına göre, evrenin başlangıcında bütün bu kuvvetler bir aradaydı. Çok kısa bir zaman dilimi (saniyenin milyarda biri gibi) içinde kuvvetler ayrıştı ve parçacıklar meydana geldi. Bu parçacıklar da şu anda içinde yaşadığımız evreni ve o evreni sorgulayan biz insanları meydana getirdi.

Feng Shui sadece bir sanat değil, Çin doğa ilminin de önemli bir parçasıdır. Modern bilimlerden geobiyoloji, Feng Shui kapsamındaki Chi ve suyla enerji arasındaki ilişkileri açıklamak bakımından önemli ipuçları sunar. 1970'lerin sonlarında Alman fizikçi Ernest Harman, dünyanın enerji örüntüsünün, manyetik kuzey-güney kutbu doğrultusunda, iki metrelik aralıklarla ve doğu-batı doğrultusunda da 2,5 metrelik aralıklarla konumlanmış bir grid olduğunu buldu. Poddar (1991), bu Chi alanına biyo-elektrik-manyetik alan (BEM) adını verdi. Dördü insanlar için önemli olan, yirmi çeşit enerji gridi vardır. Bu alanların varlığı, daha sembolik ölçekte, Feng Shui disiplininde yer almaktadır. BEM alanlarının ışımasında suyun da önemli bir rolü vardır. Su, alana titreşimsel destek sağlar. Pratik olarak su, Feng Shui disiplininde de Chi alanını etkileyip yaşam koşullarını daha uygun hale getirmede kullanılagelmiştir (Fang, 2000).

İklim ve biyo-iklim çalışmaları yapı tasarımına önemli veri girdileri sağlarlar. İklim çalışmaları bölgesel ölçekte ele alınır. Ortalama yağış miktarı mevsim normalleri, vs. gibi veriler incelenir. Biyo-iklim çalışmalarıysa, diğer yandan, özel bir şekilde insan konforuyla ilgili verileri belirlemede kullanılır. Genelde enerji kullanımını etkinleştirmek amaçlı yapılırlar. Feng Shui çalışmalarının temelinde de insanlar için uygun konfor alanlarının yaratılması yatar. Topografyanın sağladığı olanaklardan maksimum yararlanmak için yapı ve çevresi topografyanın doğal koşullarına uygun konumlandırılmalı ve inşa edilmelidir. Feng Shui disiplinine uygun bir yapı, devasa ölçekte topografya müdahalelerinden kaçınmayı salık verir. En uzun ömürlü ve etkin yerleşkelerin topografyayı takip edecek şekilde inşa edilenler olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, Feng Shui disiplini yerel verilerin ve yerel yapı malzemelerinin de kullanımına uygundur.

3.3.İlişkiler

Her şeyin temelinde diğerleriyle olan ilişkisi vardır. Hiçbir varlık, şey, olgu tek başına var olamaz. Onu var eden diğerleriyle kurduğu ilişkiler bütünüdür. Materyalist bir bakış açısında göre, insan bilgisinin tarihinde, evrenin gelişme yasalarıyla ilgili olarak, daima iki görüş bulunmuştur (Zedung, 1966):

l. Metafizik görüş

2. Diyalektik görüş

Bu iki görüş birbirine tamamen karşıt, iki dünya görüşüdür. Lenin (1976) şöyle der: "Gelişmenin (evrimin) iki temel (ya da iki olası ya da tarihsel olarak gözlemlenebilen) kavramı şunlardır: azalış ve artış olarak, yineleniş olarak gelişme ve karşıtların birliği olarak gelişme (bir birliğin karşılıklı olarak birbirlerini dıştalayan karşıtlara bölünmesi ve onların karşılıklı ilişkileri)."

Materyalist diyalektik dünya görüşü, metafizik dünya görüşünün tersine, bir şeyin gelişimini anlamak için, onun içten ve öbür şeylerle ilişkileri içinde incelenmesi gerektiğini savunur. Bir başka deyişle, şeylerin gelişimi ve kendi iç ve zorunlu hareketi, bir şeyin kendi hareketi içinde ve çevresindekilerle birlikte, birbirine bağlı olarak ve birbirleri üzerinde yaptıkları etki sonucu ortaya çıkmaktadır. Şeylerin gelişiminin ana nedeni, dışta değil, içte, yani şeylerin iç çelişkilerindedir.

Şeylerin hareketleri ve gelişimleri, içlerinde bu gibi çelişkilerin varlığı nedeniyle olur. Bir şeyin içindeki bu çelişki, gelişmenin asal nedeni olup, bir şeyin öteki şeylerle ilişkileri -bunların iç bağları ve birbirleri üzerine etkileri- ikinci derecede bir nedendir (Zedung, 1966). Zedung şöyle devam eder: “Diyalektik dünya görüşü, bize, çeşitli şeylerdeki karşıtların hareketini gözlemleme ve başarıyla tahlil etme ve bu tahlillere dayanarak çelişkileri çözme yöntemlerini bulmayı öğretir.” Kısacası, şeyler içindeki çelişkilerin yasalarını somut olarak bilmek, bizim için büyük önem taşır.

Çelişkinin evrenselliğinin ya da mutlak olmasının iki anlamı vardır. Bunlardan ilki, çelişkinin, bütün şeylerin gelişme sürecinde bulunduğu; ikincisi, her şeyin gelişme sürecinde baştan sona kadar bir karşıtlar hareketinin var olduğudur. Engels, "Hareketin kendisi bir çelişkidir." der. Lenin, karşıtların birliği yasasını "... Doğanın

(zihin ve toplum da dahil) tüm görüngülerindeki ve süreçlerindeki çelişen, birbirlerini karşılıklı dışlayan karşıt eğilimlerin tanınması (keşfedilmesi)" olarak tanımlar. Şeylerdeki çelişik yanların birbirlerine bağımlılığı ve bunlar arasındaki çatışma, o şeylerin yaşamını belirler ve gelişmelerini sağlar. İçinde çelişki taşımayan şey yoktur (Zedung, 1966).

Doğu düşüncesi özellikle Taoist bakış açısı her şey yaşar, her şey bağıntılıdır ve her şey değişir anlayışı üzerine kuruludur. Dahası insan, doğa ve evren sürekli dinamik etkileşim halindedir. Bu inanıştan dolayı tasarım bütünsel (holistik) olarak algılanır ve ifade edilir. Örneğin; mimari biçimlerin dış çevreyle ilişkilerini ifadesi holistik açıdan yapılan bir değerlendirmedir. Sırayla, yapı dışı uzay, çevre binalarla olan görsel ve estetik bağlantısını sağlarken insan aktivitesini ve fiziksel konforu destekler. Bu yönden tasarım, tümleşik bir süreçtir ve dış yapı (ki hem rahat ve hem işlevsel anlamına gelmektedir), hissettiren bir mekândır. Feng Shui, belki tasarım içinde batılı düşünceleri bütünleyen en iyi bilinen örnektir; formun içinde enerji durumunu ve ilişkileri gözlemlemek için bir format oluşturur.

İnsan, bu dünya üzerindeki varlığını, kendisiyle ve toplumla etkileşimiyle sürdürür. Heidegger (1996), dünyada olmak; var olmak kavramını şöyle tanımlar: varlığın kastettiği biçimde dünyada olmak; görevini yerine getirir, iş görür, işini tamamlar durumda, aynı zamanda inceleme durumunda, gözleyen, karşılaştırmaları belirleyen durumunda olmak. Dünyanın-içinde-olmak (*being-in-the-world*), işlemek, özen göstermek diye nitelendirilmiştir. Var olmak, bunun yanı sıra birbiri-ile-olmak, başkalarıyla olmaktır. Aynı dünyaya başkalarıyla birlikte sahip olmak, birbiriyle karşılaşmak, birbiri-için olmaktır. Ama bu var olma, aynı zamanda başkaları için bulunmaktır.

3.3.1. Mekan-Zaman ilişkisi

Zaman değişimdir. Çin felsefesinde değişimin temel özelliği Chi olarak adlandırılır. Chi uzamda yol alır ve döngüseldir. Değişim de döngüseldir. Döngüsel değişimler en çok mevsimlerde ve günün değişik evrelerinde görülür (Simons, 2000).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, mekân ve zaman arasında yoğun bir ilişki vardır. İkisi de etkileşim içindedir. Zaman, gerçekliğin bir başka boyutu olarak algılandığında mekânı değiştiren bir güç olarak ortaya çıkar. Mekân ve zamanın

birbirine bu kadar bağımlı olduğu düşünüldüğünde, mekânın da zamanın bu döngüselliğine uyum sağlamaması düşünülemez. Mekân, zaman değişirken sabit kalamaz. Dolayısıyla hareket, mevsimler gibi faktörler mekânda da değişiklik yaratır ve zaman ve mekânın oluşturduğu bütünü etkilerler. Bundan da yine o bütünselliğin bir parçası olan, o mekândaki yaşantı etkilenir.

'Yaşantı' kavramı, yaşanan olayların zaman ve mekânla ilişkisini, temel yapısını açıklar. Ancak bu temel yapılar tek taraflı olarak ne nesneden, ne de özneden kaynaklanır. Algılanan nesneden kaynaklanan etki ve algılayan öznenin tepkisi içimizdeki ve çevremizdeki yaşam enerjisiyle sürekli oluş halindedir. "Yaşantı dinamik bir olgudur; yaşanan şimdiki zaman, geçmişin anımsanması ve geleceğin sezinlenmesi, tümü eş zamanlı olarak zihnimizde canlanır ve her defasında yeni okumalar sunar. Bu nedenle, günümüzde, zamansal ve mekânsal ilişkilerin yeniden düşünülmesi estetik olgunun anlaşılmasında önemli yer tutar. Bu olgu, kentsel mekânın sezgisel kavrayışında geçmiş, şimdi ve gelecek zaman dilimlerini bütünün içine çeken dinamik yapılar yardımıyla anlaşılabilir (Aydınlı, 2002).

Zaman azaldığında dönüm noktası gelir. Dönüşleri uzaklaştıran güçlü ışıktır. Hareket vardır fakat o da güç uygulanarak meydana getirilmez. Hareket doğaldır, kendiliğinden oluşur. Bu yüzden eskinin dönüşümü kolay olur. Eski olan atılır ve yeni olan öne sürülür. İki ölçüt de zamana uygundur, böylece sonuçlar zarar vermez (Capra, 1982).

3.3.2. İnsan-Çevre İlişkisi

Nesnelerle kurduğumuz duygusal bağlar sadece şu anda kurulmaz, geçmiş deneyimlerden de beslenebilirler. Nesneler bize geçmiş başarılarımızı, ilişkilerimizi ve benzer deneyimlerimizi hatırlatabilir, özgeçmişimizin somut ifadeleri haline gelebilirler. Başka bir deyişle, benliğimizin bir uzantısı haline gelebilirler; dışsal bellek görevi görerek zaman içinde kimliğimizin sürekliliğini ve var oluşumuzun bütünlüğünü sağlarlar. Öznenin ve nesnenin birbiriyle buluştuğu ve iç içe geçtiği deneyim kavramı, duygusal açıdan anlamlı ürünlerin tasarlanmasında önemli bir konudur. Bunun nedeni deneyimin tüm yetilerin, özellikle de duyguların etkin hale geldiği bir alan olmasıdır. Usavurmada ve araçsal eylemde hakim olan bilinç türlerinin aksine deneyimin beraberinde getirdiği bilinç, hem duyguları hem de düşünceleri içeren en canlı bilinç türüdür.

İnsan çevre ilişkisi**,** mekân ve davranış ilişkileri, bireylerin ve toplumun kendi yaşam koşullarını belirlemesine imkan verir. N.Schulz'a (1980) ait *Genius Loci* kitabında yer'in kendine ait karakteristiğinden bahsedilmektedir. Bu yapıtta "yer" doğal ve insan ürünü olmak üzere ayrı ayrı tanımlanmaktadır. Yine *Existence, Space and Architecture*'da (1971) insan ve çevresi arasındaki temel ilişkiler "mekan", "karakter" ve "kimlik" sorunları ile ortaya konmaktadır.

Yerin fenomenolojisi bizi nereye götürebilir. Şimdiye kadar yazılmış en duyarlı yer fenomenolojisi Edward Relph'in (1976) *Place and Placelessnes*'ıdır. Yaşanan yerin özünün insanın kendisini içerde hissedişi olduğu sonucuna varan Relph'e göre, yerin içinde olmak oradalıktan çok buradalığı, tedirginlikten çok emniyette olmayı, ayrılmış olmaktan çok ait olmayı hissetmektir.

Her zaman verili ve kaçınılmaz olan Heidegger'in (1996) Dasein ya da dünyanın-içinde-olmak (being-in-the-world) dediği şeydir. İnsanın mı dünyayı, dünyanın mı insanı var ettiğini belirlemek imkansızdır. Çünkü ikisi her zaman birlikte var olurlar ve sadece dünya-da-olmak gibi bütüncül bir bakışla doğru olarak yorumlanabilirler (Pocock, 1989, Seamon, 1990). İnsanların çevreleriyle kurdukları yönelmişlik ilişkilerini anlamak için fenomenolojiyi kullanan çevre-davranış araştırmaları tipik olarak burada özetleyeceğim üç nosyona -yaşam dünyası, yer, ev- dikkat çeker (Seamon, 1990).

Nerede ve nasıl bir coğrafi bütünlükte olduğumuzu, çevremizle ve dünyayla aramızdaki ilişkimiz sayesinde kavrarız. Vücudun aktif olarak dolaşması, çevreyle etkileşimi ve matrix'i bulma çabasıdır. İnsan olmadan yaşam merkezlerinden söz edilemez. İnsan bedeninin yaşadığı coğrafyaya katılımı dört kavramla açıklanabilir; duruş; vaziyet (posture), oryantasyon; uyum, duygu ve karşılaştırma. Duruş, dünya ile ilişkimizdir. Oryantasyon, nerede olduğumuzu bilmemizi sağlar. Bu sayede etrafımızı algılar ve çözmeye çalışırız; bu da çevresel algımızı güçlendirir. Duygu, sadece duygusal olarak deneyimlerin yansıması değildir. Oryantasyonda önemli rol oynayan algılama süreci ve bedenin dünyadaki varlığına verdiği tepkidir. Karşılaştırma, deneyimlerin bugünle çakıştırılmasıdır. Her birey için öznel bir değerdir.

YuFi Tuan (1977), insanın yaşam dünyası hakkındaki bilgisini, yaşantı ve deneyimle kazanabileceğini savunmaktadır. Tuan'a göre, coğrafi bütünlüklerin tanımlı olabilme şartı, yaşantıyla, bireylerin birbiriyle ve coğrafyayla ilişkisiyle, yani deneyimine bağlıdır. Bilimsel olarak, coğrafi çevre hakkındaki gözlem ve incelemeler; bölge, yer parçası, mekân ve yer kavramlarıyla adlandırılır. Coğrafi bölge, dünyanın bir parçası olarak tanımlanabilir. Bu parça, aynı coğrafi özellikler taşıyan ve diğer yüzeylerden

kendini ayıran bir parçadır. Tuan'a göre, herkes kendi dünyasının merkezindedir ve vücudunun özelliklerine göre kişisel yerinin genişliğini oluşturur. Hareket yeteneğine bağlı olarak birey, önünde-arkasında; sağında-solunda yaşam bölgeleri oluşturur. Deneyimle oluşmuş yer, kişisel ihtiyaçlarımıza bağlı olarak oluşturulmuş bölgelere ayrılmıştır. Kişisel deneyimlenmiş bölgelerin dış sınırları özneldir, kişinin tanıdığı dünyanın sınırlarını içerir. İnsan, kendince tanımladığı coğrafya üzerinde kendini özgür ve huzurlu hisseder. Yerkabuğu üzerinde ayaklarımızı bastığımız, üzerinde yaşadığımız her yüzey genel anlamıyla yaşam sınırlarımızı belirleyen yerdir. Coğrafya ve iklim şartlarına göre nasıl davranacağını bilen, doğal çevresini tanıyan birey üzerinde yaşadığı yüzeyi kendine ait hisseder. Kendine aitlik ve güven hissini yakalayabilmek için insan, doğanın sırrını çözmeye koyulmuştur. Çıkarımları sonucunda elde ettikleriyle doğayı taklit etmeye, çevresinde algıladıklarının benzerini yapmaya koyulur. İnsan, yerden aldığı yaşam enerjisine, boşluklar yaratıp deneyimleyerek tepkide bulunur. Tanıdığı topraklarda daha konforlu yaşamak için yüzeyler oluşturur ve etrafını çevreler. Yarattığı yeni geometrik boşluğun içi, kendi belirlediği kurallarla yaşam sürdüren bir yerdir (Tuan, 1977).

3.3.3. Dil-Anlam İlişkisi

Bir insan topluluğuna özgü olan, o topluluktaki bireylerin duygu ve düşüncelerini anlatmak ve birbiriyle iletişim kurmak için kullandıkları sesli ve kimi zaman da yazılı göstergeler dizgesi, dil olarak kabul edilmektedir. Vardar (1998) dil üzerine şunları söyler; "Dilin birçok çeşidi vardır. Dil insan düşüncelerinin, var olan şeyleri adlandırarak, onların ne olduklarının bilinmesine yaramaktadır. Dil ile tinsel yaşam arasındaki ilişki, karşılıklı bağ, kelimelerle bir şeyi görmek, bir şeyi düşünmekle sağlanabilmektedir. Dil ile düşünce birbirini sürekli biçimde etkilemekte, dil düşünceyi, düşünce de dili destekleyip, geliştirmekte ve güçlendirmektedir."

Sembolik etkileşimcinin bakış açısı her ne kadar anlamın daha açık, bilişsel-çıkarımlı (cognitively-derived) katmanlarının altını çizse de fenomenolojik bir bakış açısı anlamı bedensel, içsel, sezgisel, duyusal ve kişisel-geçişli (transpersonal) yönlerini içerecek şekilde geniş bir bakışla tarif eder (Seamon, 2003).

Dilsel işaretleri anlamak için, mimarinin incelenmesi gerekir. Mimarlık ve işaret bilimini kesiştiren öğe, dildir. Konuştuğumuz dilin sahip olduğu gibi mimari elemanların da bir araya gelişlerinde belirli kurallar vardır. Göstergebilimin kurucusu

sayılan Ferdinand de Saussure'ün (1959) dildeki çeşitli kavramların içlerinde mimarlığın da dahil olduğu işaret sistemlerine ilişkin çalışması, tartışılan soyut bir konudur. Ona göre her şey çiftlerden oluşmuştur (toplumsal olarak kabul görmüş ve sosyal anlaşma kontratı olan dil ve dilin kişisel kullanımı olan konuşma gibi). Dilbilimci olarak, ayrıştırdığı çiftlerin (kavramların) birbirinden ayrılan ve birbiriyle örtüşen yanlarını incelemiştir. Dili oluşturan birbirinden farklı parçaları, çoklu çiftleri yapısal olarak birleştirmiş; senkronize etmiştir. Bu çalışması birçok araştırmacı tarafından örnek alınarak Yapısalcılık akımına dönüştürülmüştür.

Saussure'ün çiftlerinden olan, işaret eden, sayfalardaki yazılar, ses ya da bir bina; işaret edilen, kavramlar, düşünceler ya da işaret edenin referans verdiği nesne-soyut kavramlar barındıran, yaşayan işaretler bütünüdür. Tasarımcıyla dilbilimci arasında çok yakın benzerlikler vardır. Her ikisi de ürünleri için veri toplarken, ürünü kullanacak kişiler hakkında araştırma yaparlar. Sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını belirlerler, onları diğer toplumlardan ya da ait oldukları toplumdan özgün kılan yerel değerleri tespit ederler. İletişim sistemi analizi yapmak, verilere ulaşmak için en doğru analiz yöntemidir. Bireylerin birbiri ile nasıl iletişim kurduğu, mimiklerinin ve üzerlerinde taşıdıkları aksesuar ve kıyafetlerin incelenmesi ilk bakışta, nasıl bir kullanıcı profiline sahip olduğumuzu özetleyebilir (Asiliskender, 2001).

Filozof Mead'e göre, sohbet sırasında bireylerin mimikleri, el-kol hareketleri; *gesture*lar bireyin bilinçdışı olarak yaptığı kişisel iletişimidir ve bundan dolayı bireyin kimliği ve düşünce sistemi hakkında doğrudan bilgi verirler. Kısaca; anlamsız gibi gelen bu istemsiz hareketler; *gesture*lar aslında anlamlı sembollerdir. Sözle anlatılamayanı, biçimsel ifade şeklidir. Sözel olarak yeterli gelmeyen iletişimin desteklenmesidir. Jestler ve mimikler kadar, yaşamak için kullanılan elemanlar ve kullanımlar da bu sözsüz iletişimde etkilidir. Saussure'ün araştırmalarını bir adım öteye götüren Peirce, semiyolojik incelemeleriyle işareti üçe ayırmıştır; İndeks, Sembol ve İkon. İndeks; nesnenin, birey tarafından fiziksel algıyla işaretlenmiş halidir. Sembol; nesnenin herhangi kültürel bir birikimle okunabilen halidir. Daha basit bir anlatımla; 'kilise' kavramı belirli bir yaşam tarzı sonucunda elde edilen kültürel birikim sonucunda oluşur.

İkon; nesnenin başka nesnelerin bazı özelliklerini alıntılaması, o nesneye ait kavramlar hatırlatması halidir. Broadbent'e göre, Saussure'ün savunduğu semiyolojik incelemeler, bize nesne-birey-toplum arasındaki iletişim hakkında bilgi verecektir. Mimari dile ait yapısal incelemelerse yeterli kalmayacaktır. Broadbent bu noktada, Chomsky'nin dilin derin yapısını incelemesini örnek gösterir ve toplumun, mimarlık dilini, mimari söylevi kavraması için gerekli koşar. Derin yapısal incelemede, bütünü

oluşturan her birim ayrıştırılarak, tek tek ve diğer birimlerle olan bağlantısı incelenir. Böylece, dilin gramer çözümlemesi yapılır. Bu sayede dilin gramerine uygun cümleler kurulmaktadır (Eco, 1980).

Mimarlığa uyarlarsak, daha önce yapılmış binalardaki, birimlerin ayrı ayrı ve birbiriyle olan ilişkilerinin incelenmesi, yeni arayışımızda, toplumsal ve bireysel olarak kullanıma aykırı düşmeyen, o mimari dile ait bütünlükler oluşturmamızı sağlar. Mimarlık şekillenmiş toplumsal değerlerden oluşan bir dildir ve her toplumda özgün linguistik bir yapısı vardır. Semantik ve semiyolojik analizlerle, kültürel form olarak mimarlığın, hangi linguistik yapıya sahip olduğu incelenebilir. Yapısal inceleme, mimari dilin gelişimini ve oluşumunu açıklayacaktır ve tasarımcının, yeni arayışında kararlı adımlar atmasını sağlayacaktır.

Konuştuğumuz dilde olduğu gibi, mimari dilde de oyunlar, yan anlamlar söz konusudur. Her kelimenin olduğu gibi her formun da bir yan anlamı olabilir. Dili tanımak, ürüne yan anlamlar yüklememizi sağlar. Wittgenstein'a göre; her zaman bir şeyler, dilin yapısına bağlı olarak başka bir şeye yan anlamlandırılabilir. Bu teori, dilin yapısal, davranışsal kodlar, sosyal ve kültürel özel durumlardaki ifade modlarının kullanımı ve ilişkilerinin incelenmesidir (Asiliskender, 2001). Mimarlık söylemine indirgersek, mimarlık ancak mimarlık tarihinin gelişim sürecinde kendisini oluşturan kriterlerle açıklanabilir.

Tasarımcı, toplumun ve bireyin davranışlarını teorik ve pratik olarak inceleyerek kültür formu, mimari öğeyi analiz edebilir. Kelimelerin nasıl bir araya geldikerine bağlı olarak yan anlamları varsa, mimari ürüne ait birimlerin de farklı anlamları vardır. Semantik analiz, bize ürüne ait anlamsal değerler hakkında bilgi verir. Yapıya ait birimlerin hangi kültürel süreklilikle nasıl değerlendirildiğini açıklamamıza yardımcı olur.

3.3.4. Doğa-Kültür İlişkisi

Kültür terimi, “Tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi ve manevi değerlerle bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçlar bütünüdür.” (Akarsu, 1979). Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı sözlükte ise kültür kavramına şu anlamlar verilmiştir: (a) Tarihî, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün

maddi ve manevi değerlerle bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin. (b) Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. (c) Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. (d) Bireylerin kazandığı bilgi (Türk Dil Kurumu, 1988).

Bozkurt Güvenç (1991), "İnsan ve Kültür" adlı kitabında Amerikalı iki antropoloğun (Kroeber ve Kuluckhohn, 1952) kültür konusunda yayınladıkları antropolojide, kültür kavramının 164 farklı tanımını derleyip tartıştıklarını ve bu derlemeyi eleştiren Berelson adlı bir sosyal bilimcinin "Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir" dediğini aktarır.

Güvenç, soyut bir sözcük olarak kültürün şu temel kavramlar karşılığında kullanıldığını ifade eder: (a) Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır. (b) Kültür, belli bir toplumun kendisidir. (c) Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir. (d) Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır. Kültür sözcüğünün kısaca tarihçesini de aktaran Güvenç, kültür sözcüğünün latince "cultura"dan geldiğini ifade etmekte, "Latince de colera, sürmek, ekip-biçmek (mahsul ürünü olmak); cultura ise Türkiye'deki "ekin" karşılığında kullanıldığını belirtmektedir. İngilizce'deki "ekip biçmek" anlamına gelen "cultivate" sözcüğü de bu kökendendir. Dolayısıyla kültür, etimolojik olarak insanoğlunun kırsal toplumdan kent yaşantısına geçişini de içinde barındıran bir sözcüktür. Bu yönüyle bir gelişimi, evrimi ifade eder.

Günümüzde yapılan bazı tanımlara göreyse kültür, "Bireylerin toplumsal yapıda, bir ilişkiler ağı içinde yer almaları ve bu ilişkiler sonucunda edindikleri bilgiler, görgüler, deneyimlerin oluşturduğu bir bütündür." Veya Kültür; "Toplumda ortak olan davranış kalıplarını ya da alışkanlıklarını içeren bir kavramdır." (Kalay, 1995). Bir başka tanıma göre kültür, "Bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini sağlayan değerlerin tümü"dür (Hançerlioğlu,1986).

Bozkurt Güvenç (1991), bir de "kültürleme" ve "kültürleşme" kavramlarından bahseder. "Kültürleme" insanoğlunun kendi kültüründen öğrendiklerinin tümü olduğu halde, kültürleşme, insanın başka toplumlardan öğrendikleri veya bir toplumun diğerinden aldığı, edindiği öğeler ve farklı toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir." Bu tanımlara göre, kültürler arası alışverişi kabul etmek gerekir. Kültür, yaşamımızdaki değerleri fiziksel çevredeki biçimlere dönüştürerek yaşam biçimini etkilemekte ve davranışlarımızı belirlemektedir. Her canlı varlık gibi hareketli ve değişken olan kültür, buna bağlı olarak etkileşim içindedir. Toplumlar

arasında iletişim olduğu sürece kültürel etkileşim de devam edecektir. Özellikle 21. yüzyılda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, haber alma ve bilgi edinme kolaylığının görülmesi bu etkileşimi hızlandırmıştır. İngiliz tarihçi ve kültürolog Arnold Toynbee "Uygarlıktan insan toplumlarının, Batı, İslam, Uzakdoğu ve Hint-Uygarlığı diye sınıflandırılmasını anlıyoruz. Bu isimler aklımıza; din, mimarî, üslup ve gelenek açısından farklı şeyler çağrıştırmaktadır" demektedir. Bu da farklı uygarlıkların ve toplumların farklı kültürleri olduğu anlamına gelir.

Rudyard Kipling bir şiirinde şöyle der: "East is east and west is west, and never the twain shall meet." "Doğu Doğu'dur, Batı da Batı, ve bu ikisi hiç bir zaman birleşmeyecektir." (Guenon, 1991). Doğu ve Batı'nın birleşebileceği noktalar elbette ki vardır. Ancak, Doğu Doğu'dur, Batı da Batı, şeklinde bu iki kavramı birbirinden net ve kesin bir şekilde ayıran farkların olduğunu, bu iki zihniyetin birbirleriyle olan ilişkilerinde, bu farklılıkları göz önünde bulundurmak gerektiğini kabul etmek gerekir. Bu konuya Doğu-Batı sentezi başlığı altında daha ayrıntılı olarak değinileektir.

Sonuç olarak bugün tartışılan ve "popüler" olarak takdim edilen kültür, tarihe, millî ve manevî değerlere dayanmadıkça, halkın değil, hevese, tüketime dayanan arzu, nefse yenik düşmüş kültür olarak kalacaktır.

Gür (1996), F. L. Wright'ın savunduğu organik mimari "var oluş koşullarıyla uyum içinde içten dışa gelişen mimari" ile ilgili aşağıdaki ayrımı yapar;

- İnsanın etkinliklerine ve etkinliklere yüklediği anlamlara dayalı senaryoları olan,
- Bir yandan sosyo-kültürel yapıyı, aile yapısını ve kimliğini yansıtan, öte yandan iklim ve topografyayla bütünleşebilen,
- Biçimini doğa ve evrenin özelliklerinden alan,
- Bağlamının malzeme, renk ve dokusuyla bağdaşan (morfik dili diyalektik olabilir),
- Yaşamdaki değişim potansiyeline bağlı olarak değişebilen (esnek ve çok işlevli),
- Biraz romantik (romantik ilişki bilimle de kurulabilir) ve belki de biraz yöresel olan,
- Ekolojik ve sürdürülebilir olan,
- Kozmosun düzeni kadar kaotik bir düzeni olabilen, şeklinde açımlanabilir.

Varoluş bir farkındalıktır. İki canlı arasındaki fark yaşama bakma ve kendini görme biçimlerinden ortaya çıkan varoluşsal farktır. Topluluklar için de bu böyledir. Kültür insan yapısıdır ve insanın yaptığı her şey kültürün bir parçasıdır. İnsan yaratıcıdır, üreticidir ve tüm sosyokültürel sistemler insanın ürünüdür.

3.3.5. Simbiyotik İlişkisi

Kisho Kurokawa, 1960 yılında, Japon mimarlığı için önemli akımlardan biri olan Metabolizm hareketinin kurucularından biridir ve "Symbiosis" adını verdiği kendi felsefesini oluşturmuştur. "Başkalaşım" ve "Simbiyoz" kavramlarına dayanan felsefesine göre, tek bir idealin ("Batı" idealinin) varolduğu makine çağının son bulmasıyla onun yerine geçen yaşam çağı'nda, farklı kavramların bir arada var oluşları ve hatta birbirilerinden karşılıklı yarar sağlamaları durumu insanların geleceğini oluşturur. Bu gerçek doğrultusunda, yeni kentler ve binalar yeniçağın bireylerinin gereksinimlerini karşılayacak biçimde büyüyebilir ve değişebilir canlı varlıklar gibi tasarlanırlar.

Kurokawa, symbisosis felsefeni derinlemesine anlattığı *Intercultural Architecture: Th Philosphy of Symbiosis* adlı kitabında, modern mimaride göz ardı edilen kültürel öğelere ve insan faktörüne dikkat çeker. Kurokawa'nın bu kitabı, yalnızca bir mimarlık kitabı değil, kültürel çalışmalar alanı için de önemli yer teşkil edebilecek zenginlikte bir kitaptır. Böylece, yalnızca Batı anlayışı ve düşüncesinin egemenliği son bulmalı ve yaşam alanları, kültürlerin kendi ihtiyaçları da dikkate alınarak, bir sentezle oluşturulmalıdır. Bu da Batı merkezlilikten çeşitli kültürlerin çoğulcu bir sentezine doğru bir değişimle gerçekleşebilir.

Sanayi Çağı'nın gerektirdiği mekanik bir yaşantı yerine, daha ekolojik ve doğal yaşamın bir uzantısı haline gelecek evler ve kentler inşa edilmelidir. Kurokawa, simbiyoz tezini dünyanın alttan alta, pek hissedilmeden yaşadığı bir devrim olarak tanımlar. Simbiyoz, yalnızca kültürel öğelerin ya da modernizmin lehine işlerse, çatışkı kaçınılmazdır. Örneğin, Japon değerlerine geri dönülmesi, modernizmle sağlanan bireyselliğin yok edilmesi anlamına mı gelecektir. Kurokawa, böyle çatışkıları önlemenin yolu olarak "karşılıklı simbiyoz"u önerir. Bu simbiyozda karşıtlıklar ve rekabet bulunur. Bu karşıtlıkların bir arada bulunması ilerlemeyi sağlayacaktır. Bu yüzden Kurokawa, uyum ya da barış yerine "simbiyoz" kavramını tercih eder (Kurokawa, 1991).

Kurokawa'nın felsefesi, yazılarında olduğu kadar, insan DNA'sının ikili sarmal yapısından yola çıktığı Floating City ve hücrelerden esinlenerek tasarladığı Nagakin Capsule Tower ve Sony Tower projelerinde görülebilir. Bu tasarımlar, kesin ayrımların varolmadığı, her şeyin dinamik ve değişken olduğu metabolist mimarlığın en önemli örnekleridir (Şebnem Şoher, 2005).

Bilimdeki ve mimarideki tüm bu gelişmeler ışığında, Feng Shui popüler anlamından sıyrılarak daha derin olan çıkış noktasına daha çok yaklaşmaktadır. Bütünselci ve ilişkileri temel alan bir bilimsel paradigma, Feng Shui felsefesini destekler görünmektedir. Çünkü Feng Shui'nin çıkış noktasında da hareket, etkileşim ve ilerleme bulunmaktadır. Tüm bunlar parçaların bütüne uyum sağlamasıyla ve onu değiştirmesiyle gerçekleşir. Chi enerjisi, zamanı ve değişimi temsil etmektedir ve Chi durağan değildir. Chi'den etkilenen herşey de onun hareketinden etkilenir. Dolayısıyla Feng Shui de bütünsellik içinde hareket öngörür. Bu açıdan yeni bilimsel paradigmayla uyumludur. Dördüncü bölümde mekânsal deneyimi Feng Shui açısından inceleyecek ve Feng Shui felsefesinin mekânsal deneyime nasıl uyarlandığını inceleyeceğiz.

3.4. Doğu-Batı Sentezi

Doğu ve Batı birbirinden ayrı düşünülemeyecek ikiliklerden biridir. Doğu olmazsa Batı olmaz, Batı olmazsa da Doğu. Her ikisi de çeşitli tanımlarla özdeşleştirilmişler ve birçok önyargının doğmasına neden olmuşlardır. Bir başka deyişle Doğu'yu tanımlayan Batı, Batı'yı tanımlayan Doğu'dur. İki taraf da karşılıklı kendi "diğer"ini yaratmaktadır (Said, 1978). Ancak bu ikilik de Batı'nın merkezde olmasının yarattığı bir hiyerarşi de vardır. Özellikle de Sanayi Devrimi'nden sonra, dünyadaki teknolojik, kültürel, düşünsel ve siyasal gelişmeler Batı'da yaşanmış, Doğu da kıyıda köşede kalmıştır. Bugün kullandığımız küreselleşme terimi bile bunun en göz önündeki örneğidir. Küreselleşmenin öngördüğü küresel değerler, Batı'ya ait olan değerlerdir. Doğu, bunun içinde ancak egzotik bir unsur olarak yer alabilir.

Batı'dan Doğu'ya yapılan seyahatler, 17. yüzyıldan itibaren Oryantalizm (Şarkiyatçılık) kavramının gelişmesine neden olmuştur. Oryantalizm, Doğu'yu dışlayan ve Doğu'ya ve Doğu'lu şeylere egzotik bir yaşamın temsilcileriymiş gibi bakarak algılayan bir perspektif getirmiştir. Böylece Doğu sterotiplerle dolu, turistik

ve egzotik bir imgeye indirgenmiştir. Özellikle de tüketim kültürü içerisinde, Doğu'dan gelen mallar, ürünlere bir nevi gizem de katan bu egzotiklikle pazarlanmaktadır.

Doğu'nun Batı'dan bir başka önemli farkı da Batı'nın sömüren, Doğu'nun sömürülen olmasıdır. Avrupa ülkelerinin sömürge arayışları Doğu'ya ve güneydeki Afrika ülkelerine yöneliktir. Bir ülkeyi sömürge edinmekte, başlı başına bir eşitsizlik gözetilmesi söz konusudur. Sömürgeleştirme aracılığıyla, Batı'nın Doğu'ya ticari, politik ve kültürel üstünlüğü sağlanmıştır.

Böyle bir hiyerarşi içinde Doğu'ya atfedilen kavramlar genellikle olumsuzluk, Batı'ya atfedilen kavramlar da genellikle olumluluk içerir. Ancak bu durum yine de bağlama göre değişir. Batı uygarlıkla özdeşleştirilir, Doğu kültürle. Örneğin Batı gelişmiş, rasyonalist, çalışkan, soğuk ve uygar sayılırken Doğu geri kalmış, duygusal, tembel, sıcakkanlı ve barbar sayılır. Oryantalist bir bakış açısından Doğu'nun olumlu yönleri turistik özelliklerdir. Doğu uygarlığı, kültürü çoğu zaman göz ardı edilir. Bunların yalnızca post-modern biçimde öne çıkan yüzeysel yönleri alınır. Said (1978), bu yüzden Oryantalizm'in Batı'ya ait bir kavram olduğunu vurgulamıştır.

Batılının gözünde Doğu ve Batı arasında keskin bir epistemolojik ve ontolojik ayrım vardır. Doğulu yerliyken, Batılı gezgin yabancıdır (Said, 1978). Edward Said, Batılı'nın Kartezyen subjektivizme dayanarak kafasında bir Doğu imgesi yaratma sürecini şöyle açıklar: "Doğu yalnızca Batı'ya bağlı değildir; aynı zamanda Avrupa'nın en büyük, en zengin ve en eski sömürgesi, uygarlığının ve dilinin kaynağı, kültürel rakibi ve en derin ve sürekli tekrarlayan "Öteki" imgesidir. Doğu, karşıt imgesi, düşüncesi, karakteri ve deneyimi olarak Avrupa'yı (Batı'yı) tanımlamaya yaramıştır" (Said, 1978).

Doğu'ya ve Batı'ya ilişkin bu önyargılarda yüzeysel haklılıklar olsa da, Batı merkezli bir dünyada abartılı ve tek yönlü olmaları kaçınılmazdır. Her şeyden önce, ilk uygarlıklar Doğu'dan çıkmıştır. Bugün Batı uygarlığının temeli sayılan Yunan kültürü ve mitolojisi, Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarından fazlasıyla beslenmiştir. Yine Avrupa Orta Çağın karanlığındayken, Doğu'da bilim ve felsefe alanında gelişmeler yaşanmaktadır. Orta Çağı bitiren ve Batı'nın ilerlemesine neden olan Reform hareketlerini başlatan matbaa bile bir Doğu icadıdır. Ancak Batı'nın ekonomik büyümesi ve bu büyümenin Sanayi Devrimi'nden sonra hızla artması dengelerin kaçınılmaz bir biçimde Batı'nın lehine dönmesine neden olmuştur. Bunu izleyen gelişmelerde Batı sömüren, Doğu sömürülen olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. Sömürgeci Batı, bu sayede geri kalmış Doğu'ya "uygarlık"

götürebilmiştir. Böylece sömürgecilik, işgücü ve doğal kaynakların sömürülmesinin yanı sıra kültürel bir emperyalizmin gelişimini de başlatmıştır. Bu kültürel emperyalizm, Doğu'daki ezikliğe varan mütevazılık ve Batı'daki üstünlük duygusuyla bugünlere kadar gelmiş ve küreselleşme yoluyla Doğu ülkelerinde, göç nedeniyle de Batı ülkelerinde, post-modernizm olarak da adlandırılan günümüzdeki keşmekeşe ulaşılmıştır.

Küreselleşme söylemi, sınırların kalkması, ortak ve zengin bir kültüre yönelim savlarından beslenir. Küreselleşme kavramının kullanımı biraz esnek ve kafa karıştırıcı olsa da, şöyle bir tanımı kabul edebiliriz: "Küreselleşme yerel çaptaki olayların dünyanın diğer ucundaki olan bir şeyden etkilendiği ya da etkilediği, dünyanın bu uzak uçlarını bağlayan dünya çapında bir yoğunlaşmış sosyal ilişkiler ağıdır" (Held, 1991).

Günümüzde ulaşımın hızlanması ve bilgi teknolojilerindeki üstün gelişmeler Held'in tanımladığı şekliyle bu söylemi destekler niteliktedir. En azından bilginin önündeki sınırlar kalkmış gibidir. Özellikle de üretim-tüketim ilişkileri ve medya bu sınırları iyice azaltmıştır. Tüketim alışkanlıkları ve ürünlerin dünya çapındaki dolaşımı dünyanın birçok yerinde türdeş bir hale gelmeye başlamıştır. Ancak belirli bir tanımı olmayan küreselleşme söylemi birçok soru işaretini de beraberinde getirir. Doğu-Batı arasındaki farklar, özellikle de üretim tüketim ilişkilerinde tüm keskinliğiyle hâlâ devam etmektedir. Çünkü tüketilen ürünler, örn. televizyon programları ya da televizyonun kendisi Batı'ya aittir; ama Doğu'daki ucuz iş gücüyle üretilir. Bu da Doğu'yla Batı arasındaki başlıca ilişkilerden biri olan sömürgeciliğin hâlâ başka biçimlerde sürmekte olduğunun göstergesidir.

Dolayısıyla küreselleşme, adının çağrıştırdığının tersine, Batı merkezli bir ekonomik ve kültürel dolaşımdır. Kavramın içinde barındırdığı hiyerarşi, onun yeni sömürgecilik (neocolonialism) olarak tanımlanmasına da neden olmaktadır. Küreselleşme karşıtlarından ünlü dilbilimci Noam Chomsky (2000), küreselleşmeyi belli amaçlara hizmet etmek için kullanılan uluslararası bir bütünleşme biçimi olarak tanımlar. Bu anlamda küreselleşme güçlü devletlerin ve onlarla işbirliği içindeki özel sektörün, büyük şirketlerin ve finans kuruluşlarının işine yarayan bir bütünleşmedir.

Göründüğü üzere, Doğu'yla Batı'nın entegrasyonu, iyimser çizilmiş küreselleşme resminin aksine, Batı'nın lehine ve Doğu'nun aleyhine olarak gelişen bir entegrasyondur. Bu durum ekonomik, politik, ticari, sosyal ve kültürel bağlamları içerir. Yani Doğu, ekonomik olarak olduğu kadar kültürel alanda da Batı'ya endekslenmiştir.

Küreselleşmeden bahsetmemizin amacı, küreselleşme söyleminin, kelimenin kendi içinde de barındırdığı gibi, bir Doğu-Batı sentezini sağlama amaçlı görünmesidir. Ancak yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi, bu sentez yalnızca görünürdedir. Örneğin kültürel bağlamda yerellik bir süsleme öğesi olarak yer alır. Feng Shui'ye uygun bir mekân yaratmak için evlere Çinli nesneler konulması da bunun araştırmamızla da bağlantılı, belirgin bir örneğidir. Burada yerellik yalnızca bir süsleme öğesi, egzotiklik katıcı bir ek olarak ortaya çıkar. Bu küreselleşmenin gülen yüzüdür. Halbuki, Batı merkezli bir şirket tarafından üretilen ve tüm dünyada tüketilen bir ürünün Çin'deki ucuz işgücü kullanılarak yapılıyor olması, küreselleşmenin gerçeğidir.

Görünürdeki önyargıların ardında Doğu'yla Batı arasında kimi farkların olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Ancak bu farklar çok daha derinlerde yatmaktadır. Doğu daha gelenekçi ve daha yavaşken, Batı daha rasyonalist ve materyalist bir tarihsel gelişim izlemiştir. Belki de en önemli fark, Doğu'da cemaatin, Batı'daysa bireyin ön plana çıkmasıdır. Bu yüzden günümüz toplumlarında yaşanan yabancılaşma, hem daha geç sanayileşmesi hem de bu anlayış nedeniyle Doğu'da daha geç kendisini göstermeye başlamıştır.

Oryantalizm kendisini birçok alanda olduğu gibi mimaride de göstermiştir. Batılı seyyahların Doğu üzerine yazdığı gezi notlarında Doğulu mekânların betimlemesi ya yoksulluk ya da masalsılık içerir. Her ikisinde de bir dışlama ve yadsıma mevcuttur. Ayrıca zihinlerindeki Doğu imgesi de onaylanmış ve pekiştirilmiş olur. Örneğin kahvehaneler ve hamamlar, Batılı için hem egzotik mekânlardır hem de Doğuluların tembelliğinin kanıtıdırlar (Bozdoğan, 1988). Bu gezi notları arasında farklı örneklerden biri 20. yy mimarlarından Le Corbusier'nin notlarıdır.

Doğu gezilerini *Voyage d'Orient*, (*1910-11)* isimli kitapta toplayan Le Corbusier'nin Doğu deneyimi, diğer Batılılardan farklı olmuştur. Le Corbusier, bu gezide kendisini ilk kez evinde hissetmiştir; çünkü Avrupa'da o bir yabancıdır (Bozdoğan, 1988). Corbusier, kafasındaki bir Doğu imgesini onaylatmak için değil, Doğu'yu keşfetmek ve Doğu bilgeliğinden birşeyler öğrenmek için geziye çıkmıştır. Le Corbusier'nin bu yaklaşımı, Batı'nın kendini onaylatma ve Doğa'ya ve kültüre hakimiyetini kanıtlama yaklaşımından ayrılır.

Le Corbusier'nin Doğu gezisinin amacı yalnızca bilgilenmek değildir. Hazırladığı kitaptan da anlaşılacağı üzere, Le Corbusier, ansiklopedik bilgiler edinmek ve aktarmak yerine, gördüklerinden esinlenmeyi tercih eder. Çalışmasının amacı "Öteki" Doğu'yu tanımak ve tanıtmak değil, gördüğü mimari yapıların özünü kavramaktır (Bozdoğan, 1988). Le Corbusier de bunu, kafasındaki bir Doğu

düşüncesini onaylatmak yerine, önyargısız bir yaklaşımla, gördüğünü anlamayı ve öğrenmeyi amaçlayarak yapmıştır.

Burada anlatmaya çalıştığımız, Doğu'yu tanıma çabalarının, birkaç istisna dışında, zihinlerde halihazırda var olan bir Doğu imgesiyle, önyargılı olarak başlaması ve bu çabaların bu imgeyi onaylatmak üzere verilmesidir. Bu durum, Oryantalizm'in popüler olduğu 17. yy'dan itibaren pek az bir değişiklik geçirmiştir. (Avrupa ülkelerine Doğu'dan giden göç ve medyanın küreselleşmesi bu ilgiyi söndürmüş olsa da Doğuluları anlama çabası hâlâ bir imgeyi onaylatma çabasının ötesine geçmemiştir).

Yukarıda belirtilen durumun Batıcılık diyebileceğimiz Oksidentalizm için geçerli olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Yani, Oksidentalizm de Doğulunun kafasındaki Batılı imgesini onaylatma çabası mıdır? Batılı da Doğulu için bir "Öteki" midir? Ancak, Doğu ve Batı arasındaki ekonomik ve siyasal farklar göz önüne alındığında, Oksidentalizm içi bu savın çok da geçerli olmayacağı açıktır. Ayrıca, Doğu ve Batı kültürleri arasındaki kimi farklar nedeniyle, Doğulu, kendisini tanımlamak için "öteki" kavramına Batı kadar sıkı sarılmaz.

Bugün Batı'da gittikçe popülerleşen Feng Shui'nin algılanışının da Oryantalist bir bakış açısından öteye geçemediği bir gerçektir. Çalışmanın başlangıcında da belirttiğimiz gibi, Feng Shui, özündeki Çin felsefesinden ve inancından arındırılmış ve bir modaya indirgenmiştir. Feng Shui, doğaya ve kendisine yabancılaşmış Batılı için çok gerekli şeyler önerir. Ancak Feng Shui'nin uygulanışı, Çin evlerinde bulunan birkaç aksesuarı evde kullanmak gibi algılanır.

Evin, içinde yaşayanların organik bir uzantısı olduğuysa çoğu zaman göz ardı edilir. Bu yaklaşımda Doğu inançlarını ciddiye almadan küçümsemek de gizlidir. Örneğin Feng Shui yaklaşımında, Feng Shui'nin önerdiği insanın doğayla ve yaşadığı mekânla bilgece bütünlüğü göz ardı edilir. Halbuki böyle bir bütünlük, Doğu'ya özgü olmak zorunda değildir. Yalnızca Doğulular bunu bir yaşam felsefesi haline getirmişlerdir. Yoksa örneğin Amerikalı bir yazar olan Henry David Thoreau (2001) da Walden Gölü kıyısında yaptığı küçük kulübesinde minimal ve doğayla mümkün olduğunca uyumlu bir yaşam sürdürmeyi seçmiştir. Thoreau da Doğu felsefelerinden etkilenmiş ve yeni yaşantısını tüm yönleriyle düzenlemede bunlara başvurmuştur. Ancak Thoreau Doğu felsefesini uygulamak için değil, insanın doğayla uyum içinde, onunla savaşmak yerine onun bir parçası olacağı bir yaşamı deneyimlemek için bu yolu seçmiştir. Seçtiği bu yaşam, Thoreau'nun sivil itaatsizliğinin bir parçası haline gelmiştir.

Kısacası Feng Shui'nin önerdiği ilkeler, yalnızca Doğu'da değil, tüm dünyada evrensel olarak uygulanabilir niteliktedir. Tek fark Doğulunun Doğulu gibi, Batılınınsa Batılı gibi uygulamayı seçmiş olmasıdır. Bu felsefe Çin'den çıktığı için, Çin toplumunda sahip olduğu derinlik ve felsefe göz ardı edilmeden uygulanmaktadır. Batı'daki uygulanışı da biraz daha benmerkezci ve yüzeyseldir. Feng Shui bir tüketim nesnesi olarak ele alınır ve Feng Shui etiketli ürünlerin satın alınması ve ev dekorasyonu içinde bunlara yer verilmesiyle Feng Shui'nin uygulandığı sanılır. Böyle bir perspektifse, Doğu imgelerinden ve nesnelerinden, örneğin Çin ipeğinden ya da Türk hamamından hoşlanan, ama ilgisi ve bu kültürleri tanıma isteği bu kadarla sınırlı kalan Oryantalist bir bakış açısının uzantısından başka bir şey değildir.

4. FENG SHUİ PARADİGMASI KAPSAMINDA MEKÂNSAL DENEYİM

Paradigma, bilim çevrelerine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılardır. (Kuhn, 1995). Paradigma neden sonuç ilişkisine değil nedenler ve sonuçlara dayanır, yani parametreler arasında bütünlük, birbiri içine geçmişlik söz konusudur.

Feng Shui'ye göre mekânsal deneyim de bir paradigma olarak yaşanmalıdır. Feng Shui'ye uygun mekânsal deneyimde, herşey bütünle uyum sağlamak üzere düzenlenir. Bütün parçaların yeri ve işlevi bellidir, ama aynı zamanda esnektirler de. Bu paradigmanın değişkeni Chi enerjisidir. Parçalar, Chi enerjisiyle etkileşim içindedir. Uyumun bozulmaması için Chi'yle birlikte hareket etmeleri gerekir. Dolayısıyla mekânsal deneyim zamana birebir bağlıdır. Mekânsal deneyim mevsimlerden, gündüzün ve gecenin dönüşümünden, kısacası Chi enerjisinin her hareketinden etkilenir. Feng Shui paradigmasında mekânsal deneyimin bu değişimlere uyarlanması gerekmektedir.

4.1.Ağ İlişkisi Olarak Kavramsal Çerçeve

Feng Shui paradigmasının önerdiği bu bütünsellik, bir ağ ilişkisi gerektirir. Ağ ilişkisi, Newton ve Descartes'ın paradigmalarını yıkan yeni paradigma tarafından öngörülen bütünselliğin bir gerekliliğidir. Yeni paradigmaya göre, bütün, parçaların toplamından fazla bir şeydir. Ama bütünün tüm parçaları arasında da bir ağ ilişkisi vardır. Bu ağ ilişkisinde tüm parametreler birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Parçalardaki değişiklikler bütünü, bütündeki değişiklikler de parçaları etkiler. Ağ ilişkisi kavramını Fritjof Capra'nın (1996) Yaşamın Örgüsü kitabı üzerinden açıklanmaya çalışacağız.

Gerçekte bilimsel olgular; insan anlayışlarının, değerlerinin ve eylemlerinin tümünden oluşan bir takımyıldızından ortaya çıkar – ve bilimsel olgular, bunlardan ayrılamazlar. Temel gerilim, parçalarla bütün arasındakidir. Parçalardaki vurguya, mekânik, indirgemeci veya atomcu; bütündeki vurguya, holistik (bütünselci), organizmacı veya çevrebilimsel denmiştir. Mekanizm ve holizm (bütünselcilik) arasındaki gerilim, biyolojinin tüm tarihi boyunca yeniden ortaya çıkan bir tema olmuştur. Bu, öz (madde, yapı, nicelik) ile biçim (model, düzen, nitelik) arasındaki eski ikilemin kaçınılmaz sonucudur. Biyolojik biçim, şekilden daha fazla bir şeydir; bir bütün içindeki bileşenlerin durağan düzenlenişinden daha fazla bir şeydir. Biyolojik biçim bir sistemi içerir. Bu sistem içerisinde parçalar birbirleriyle ve bütünle etkileşim halinde olurlar (Capra, 1996).

Bütünselci bir yaklaşımı benimseyen yeni paradigma, bilgiye yaklaşımı açısından da eski bakış açısından ayrılır. Sistem yaklaşımının bilime dönüşmesine olanak veren şey, yaklaşık bilginin varlığının bulunmasıdır. Bu bakış açısı, modern bilimin püf noktasıdır. Eski paradigma, bilimsel bilginin kesinliğine inanan Kartezyen anlayış üzerine kuruluydu. Yeni paradigmada, tüm bilimsel kavram ve kuramların, sınırlı ve yaklaşık olduğu kabul edilmektedir. Bilim hiçbir zaman herhangi bir tam ve tanımlı anlama sağlayamaz.

Örneğin nesnenin düşmesi, kendi çevresine birçok yoldan bağlıdır ve son kertede evrenin geri kalanına bağlıdır. Bir olayın (olgunun) bilimsel olarak betimlenmesinde göz önüne aldığımız bağlantıların sayısı ne olursa olsun, her zaman diğerlerini dışarıda bırakmaya zorlanacağız. Böylece, bilim adamları hiçbir zaman, betimlemeyle betimlenen olgu arasındaki duyarlı benzerlik anlamında, gerçeğin üstesinden gelemezler. Bilimde, her zaman gerçekliğin sınırlı ve yaklaşık betimlemeleriyle uğraşırız. Bu kulağa hüsran dolu gelebilir, fakat birbirleriyle bağıntılı modellerden oluşan sonsuz örgüyle ilgili yaklaşık bilgi elde edebileceğimiz gerçeği, sistem düşünceleri için bir güven kaynağı ve bir güçtür. Louis Pasteur bunu çok güzel ifade eder: 'Bilim, doğal olguların özüne kesin olmayan sorular arasından doğal olguların özüne derin ve giderek daha derine ulaşan daha ince sorular dizisiyle ilerler.' (Capra, 1996)

1969'da Lovelock, Princeton'daki bir bilimsel toplantıda Yerküre ile ilgili hipotezini sunmuştur. 'Gaia' hipotezine göre yaşam kendi varlığı için koşullarını yaratır. Lynn Margulis'ın sözleriyle: "Basitçe söylenirse, 'Gaia' hipotezine göre, yaşamın çevresi olarak göz önüne alageldiğimiz Yerküre'nin yüzeyi gerçekte yaşamın bir parçasıdır. Havanın battaniyesi –troposfer- yaşam tarafından üretilen ve sürdürülen bir dolaşım sistemi olarak görülmelidir. Bilim adamları bize, yaşamın, aslında edilgin bir kimya

olduğunu, fizik ve kayaların çevresine uyum sağladığını söyledikleri zaman, şiddetle çarpıtılmış bir görüşü sürdürmüş olurlar. Yaşam gerçekte, uyum sağladığı çevreyi yapar, oluşturur ve değiştirir. Sonra, bu 'çevre' içinde değişmekte, hareket etmekte ve büyümekte olan yaşamla geri beslenir. Sürekli döngüsel, karşılıklı etkileşimler vardır." (Capra, 1996)

Bateson, doğayı duyarlılıkla betimlemek için doğanın dilini kullanmaya çalışmak gerektiğini düşünür ve bu dilin, bir ilişkiler dili olduğunda ısrar eder. Bateson'a göre ilişkiler canlı dünyanın özüdür. Zihinsel süreç kavramını tartıştığı kitabına *Akıl ve Doğa: Gerekli bir birlik* adını vermişti. Yani Kartezyen düşüncede yapıldığı gibi, bu ikisini birbirinden ayırmamıştı. Akıl ve doğayı birbirine karşıt konumlandırmak yerine birbiriyle etkileşim içinde olduğunu savunmaktadır.

Zaman içinde, ruhla akıl arasındaki ayrım hep akışkan ve dalgalı olurken, her ikisi de kendi içlerinde iki kavramı bütünselleştirmişlerdir: yaşam gücü ve bilincin etkinliği. Eski zamanların dillerinde, bu iki düşünce yaşam nefesi metaforuyla ifade edilmiştir. Gerçekten, birçok eski dilde 'ruh' ve 'tin' sözcüklerinin kök anlamları 'nefes'tir. 'Ruh' sözcüğü, Sanskrit dilinde (atman), Yunancada (psyche) ve Latincede (anima) hep 'nefes' anlamındadır. Aynı şey 'tin' sözcüğü için de geçerlidir, Latincede (spiritus), Yunancada (pneuma) ve İbranicede (ruah) aynı şekilde 'nefes' anlamındadır. Tüm bu sözcüklerin ardındaki ortak şekil sezgi, ruh veya tinin yaşam nefesi oluşudur. Benzer biçimde, Santiago kuramındaki biliş kavramı, akılcı zihnin oldukça ötesine gider ve yaşamın bütünsel sürecini içerir. Bunu yaşamın nefesi olarak betimlemek mükemmel bir metafordur.

Canlı bir sistem, bileşenlerinin sürekli olarak değiştiği, dönüştüğü ve yerlerine diğer bileşenlerin geçtiği, birbirleriyle karşılıklı olarak bağlantılı çoklu bir ağdır. Belirli etmenler belirli yapısal değişimleri tetikler. Yapısal değişimler ağ boyunca bağlantı değişimleridir. Diğer taraftan, çevresel etmenlerin tümü yapısal değişimlere neden olmaz. Canlı organizmalar, kendilerini etkileyen uyarıcıların yalnızca küçük bir bölümüne yanıt verir. Hepimiz biliyoruz ki, yalnızca belirli bir frekans aralığında olguları görebilir veya duyabiliriz; genellikle çevremizde bizi ilgilendirmeyen şeylerin ve olayların farkına varmayız ve aynı zamanda biliyoruz ki algıladıklarımız büyük ölçüde kavramsal çerçevemiz ve kültürel bağlamımız tarafından koşullanır.

İnsan bilişi, dil ve soyut düşünmeyi içerir ve böylece, simgeler ve zihinsel tasarımları da içermiş olur, fakat soyut düşünce insan bilişinin yalnızca küçük bir parçasıdır ve genellikle, günlük kararlarımızın ve eylemlerimizin temeli değildir. İnsan kararları hiçbir zaman tam olarak akılcı değildir, aksine daima duygularla renklenir ve insan düşüncesi her zaman bilişin tüm spektrumuna katkıda bulunan bedensel duyularda ve

süreçlerde yerleşiktir. Dil, konuşulmayan bir anlam bağlamı sağlayan bir toplumsal ve kültürel anlaşmalar /gelenekler ağında yerleşik olmalıdır.

Maturana'ya göre iletişim bir bilgi (information) iletimi değildir, fakat daha çok karşılıklı yapısal bağlantı aracılığıyla canlı organizmalar arasında bir davranış eşgüdümüdür. Bu karşılıklı davranış eşgüdümü, tüm canlı organizmalar için, sinir sistemli olsun ya da olmasın, iletişimin anahtar niteliğidir ve sinir sisteminin karmaşıklığı artıkça daha da incelikli ve ayrıntılı duruma gelir. Her bilişsel deneyim; duyumsal algı, duygular, bellek, bedensel hareketler v.b. ile bağlantılı olarak birleşir.

Kuantum fiziğinin kurucularından biri olan Werner Heisenberg şöyle der, "böylece dünya, olayların karmaşık bir dokusu olarak belirmektedir, bu dokuda farklı türlerdeki bağlantılar yer değiştirir, çakışır veya birleşir ve öylelikle bütünün dokusunu belirler." (Capra, 1996) Henry Strapp'ın sözleriyle, "Basit bir parçacık, bağımsız olarak var olup da çözümlenebilen bir varlık değildir. Özünde bu parçacık, kendi dışında başka şeylere varan ilişkiler kümesidir."

Çağdaş mimarların içinde tasarım yaptıkları mekân, artık belirli, rasyonel, geometrik ve katı katıya düzenlenmiş bir mekân, bir diğer deyişle, Öklidyen bir mekân değildir. Şimdilerde ilişkiler – bağlılık – ve görünür veya görünmez, fiziksel veya maddesel-olmayan, sürekli, dinamik ağ örüntüleri, mekânı karakterize eder. Gerçek uzay, sanallaşma fenomenini geçirmiş, süreçler ve ilişkiler uzamı haline gelmiştir. Bunu da en iyi, metropollerin kurgusunda gözlemleriz; metropolün ilgi odakları, kendi başlarına anlamsız olan olmayan-mekânlarla, ağ bağları gibi işleyen ulaşım uzaylarıyla birbirlerine bağlanırlar (Satı, 2005).

Yaşamın temel deseninin, bir ağ deseni olduğu gerçeği, çevrebilimsel bir topluluğun üyeleri arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı, çoklu geri besleme döngüleri içerdiği anlamına gelir. Çevrebilimsel karşılıklı bağımlılığı anlamak, ilişkileri anlamak demektir. Ekosistemde, doğrusal neden sonuç zincirleri pek nadir bulunur. Sistem düşüncesine özgü algısal dönüşümlerin parçalardan bütüne, nesnelerden ilişkilere, içeriklerden desenlere olması gerekir.

Ekosistemleri anlamaya dayanarak çevrebilimin temel ilkeleri olarak belirleyebileceğimiz bir dizi organizasyon ilkesini tasarlayabiliriz. Bu ilkelerin ilki karşılıklı olarak bağımlılıktır: Bir çevrebilimsel topluluğun tüm üyeleri, geniş ve girift bir ilişkiler ağında karşılıklı olarak birbirlerine bağlıdır. Bu yaşam örgüsüdür. Onlar, kendi özgün özelliklerini ve aslında tam varlıklarını, diğer şeylerle olan ilişkilerinden türetirler. Karşılıklı olarak bağımlılık tüm yaşam süreçlerinin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılığı tüm çevrebilimsel ilişkilerin doğasıdır. Bir

ekosistemde yaşayan her üyenin davranış, diğer birçoklarının davranışına bağımlıdır. Bütün topluluğun başarısı, bireysel üyelerin başarısına bağlıyken, her bir üyenin başarısı bütün olarak topluluğun başarısına bağlıdır.

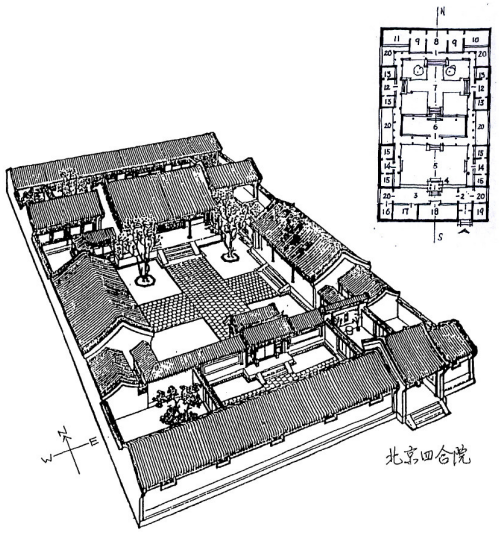
4.2.Örnekler Üzerinden Feng Shui Okumaları

- **Geleneksel Beijing (Pekin) Avlulu (İç Bahçeli) Evlerin Feng Shui Modellerine Göre Biçimlenmesi, Ping Xu, 1998**

Bu bölümde, yazarın Beijing (Pekin) avlulu ev içinde büyürken edindiği çocukluk deneyimleri ve 1980'lerin başında yaptığı mimari araştırmalara yer verilmiştir.

Feng Shui geleneksel Çin uygulamasıdır; insanların kendi çevreleriyle uyum sağlaması için kullanılır ve geleneksel Çinliler tarafından barışı garantilediğine inanılır. Feng Shui kelimesi kelimesine "rüzgar ve su" anlamına gelir. Feng Shui geleneksel Çin uygulamasıdır; insanların kendi çevreleriyle uyum sağlaması için kullanılır ve geleneksel Çinliler tarafından barışı garantilediğine inanılır.

Bina tarafından çevresi sarılan merkez açıklık olan avlu, şehirler, evler ve bahçeler dahil geleneksel Çin yapılı çevre için temel modeldir. Pekin avlulu ev binlerce yıldan bu yana gelişim göstermektedir. Ming Hanedanı (1368-1644) ve Ching Hanedanı zamanında altın çağını yaşamıştır. Pekin Çin'in başkenti olduğu zamanlarda, ülkenin politik ve kültürel merkeziydi. Avlulu evler şehrin temel üniteleriydi. Resmi şehir planında, grid sistem üzerine avlulu yerleşkeler düzenlenmişti. Pekin'de her ne kadar yerleşkeler arasında katı sınıf ayrımları varsa da, imparatordan normal insana kadar hemen hemen herkes avlulu evlerde yaşıyordu. Üç veya dört kuşaktan oluşan büyük bir aileye hizmet ederken, tipik Pekin avlulu evinde tek katlı yapılar tarafından kuşatılan bir grup avlu vardı (Şekil 4.1). Hatta bazı yerleşkeler büyük bahçeleri de içinde bulundururdu.

Şekil 4.1 : Pekin Avlulu Evi

Feng Shui, Pekin avlulu yerleşkesi mekânının şekillenmesinde fiziksel ve sosyal olarak önemli bir rol oynardı. Binlerce yıllık gelişmesi sırasında, Feng Shui'nin eski uygulamaları ev, şehir, mezar için mevki seçiminden, çocuğa bir isim koymak veya evlenmek için bir gün seçmeye kadar geleneksel Çinli yaşamının bütün yönleriyle ilgilidir. Kısacası Feng Shui iyi şansı çekmek için kullanılan bir sistemdir.

Feng Shui'ye uygun bir çevre yaratımında, ruhani olduğu kadar fiziksel ve geçici olduğu kadar uzamsal, gökyüzünden yeryüzüne doğru ve insan yaşamından doğaya doğru değişimi içeren birçok faktör hesaba katılmaktadır. Feng Shui'nin temel amacı cennet, dünya ve diğer insanlarla uyum içinde yaşamanın yolunu bulmaktır. Geleneksel Çinli, doğa ve insanın bir bütün olarak birleşmesinin yaşamın yolu olduğuna inanır. Eski bir Çin atasözünün de söylediği gibi: "Şanslı olmak için insan iyi zamanlama, uygun bir mekân ve destekçi insanlar bulmalıdır."

Feng Shui'ye göre baba gökyüzü, Chi ile anne yeryüzünü döller. Bu, dünya ve insan varlığı dahil bu yaşama çevresindeki bütün yaşamı üretir. Önemli bir Feng Shui kavramı olan Chi'nin gökyüzü babadan yağmur ve su (Shui) tarafından desteklenen ve rüzgar (Feng) tarafından hareket ettirilen yaşamsal enerji olduğu düşünülür. Yer seçimindeki temel Feng Shui ilkelerinden biri Chi'yi uzağa üfleyen soğuk havadan kaçınmak ve diğeri Chi'yi getiren ve toplayan suya sahip olmaktır. Çin inancına göre, Chi sağlık, barış ve şans getirir.

Yer seçimi için Feng Shui'ye başvurmanın başlıca iki nedeni vardır: Feng Shui yeryüzü formlarıyla ilgilenir ve Chi'yi düzenler. Yeryüzü formlarıyla ilgilenmesi

Chi'nin dağlar, çevreleyen tepeler ve suyla ilişkisini gösterir. Chi'yi düzenlemekse Chi'nin yönlenme ve konumlanmayla ilişkisi üzerinde durur. İkisi de Pekin avlulu yerleşke tasarımında önemli etkiye sahiptir.

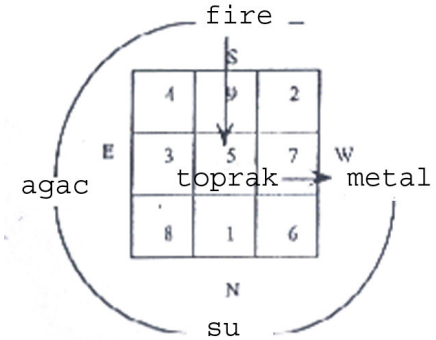
Pekin avlulu yerleşkesinin Feng Shui modelleri ve ilkeleriyle tasarlanışında dikkate alınan, ideal Feng Shui modellerinin Çinli kültürün fiziksel ve sosyal arka planında gelişimidir. Geleneksel Pekin avlulu evi çıktıdır, üründür. Program mimari tasarımda sembolizm kullanımını takip eden Feng Shui modelleri ve yeryüzü şekilleri, yönlenme ve konumlanma kriterleri hakkındadır. Bu ilkeler hiyerarşik aile içinde yansıyan ve güçlendirilmiş merkezi kontrol kullanımı içinde bir durumdur. Geri dönüş olarak bu mekân Feng Shui içindeki sembolizmin burada oturanlara sırayla etki etmesidir.

Yeryüzü Şekillerinden İdeal Feng Shui Modeli: Feng Shui'ye göre konut için uygun alan etrafındaki annenin korumasını sembolize eden "kaplan ve dragon" tepeleri tarafından kucaklanır. Ön yüzü güneye yani dağa bakan (the facing mountain) olarak adlandırılan, soyu sembolize eden, dağ tepelerinin görüntüsüne bakar. Yerin karşısında açık alanı bulunur, ya bir göl ya da kıvrılan bir nehir içerir. Bu alan Chi'yi bol olarak yaşar. İdeal Feng Shui alanında Yin ve Yang dengesi gerekmektedir. Genel olarak Yin kadın, karanlık, ölüm ve durağanlığı temsil eder; Yang erkek, aydınlık, yaşam ve hareketi temsil eder. Yin ve Yang birlikte bir birimi biçimlendirirler.

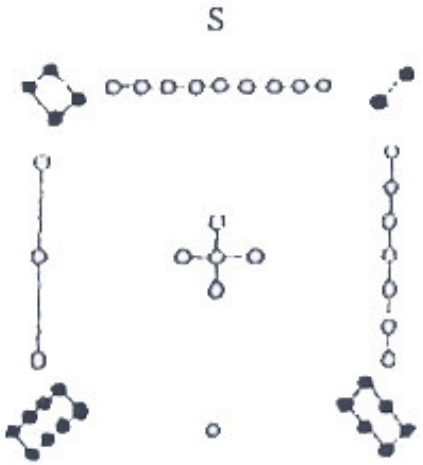
Chi'nin Yönlenme Ve Konumlanma İle İlişkisinin Düzeninde İdeal Feng Shui Modeli: Eski Çinliler avlulu evlerini evrenin minyatür modelini temsil ettiğini düşünerek geliştirdiler. Yeryüzü kare biçimini aldığında, gökyüzünün yeryüzünü tamamıyla kaplayan bir kubbe şeklini alacağına inanıyorlardı.

Yazara göre Pekin avlulu evlerinin tasarım konsepti I Ching diyagramlarıyla yakından ilişkiliydi. Bunlar; Luo Kitabı (The Luo Book), Dokuz Odacık Diyagramı (The Nine Chamber Diagram - Şekil 4.2) ve Sonraki Cennet Dizilim (The Later Heaven Sequence)'di. I Ching 3000 yıl öncesine dek uzanan eski Çin kozmoloji bilimidir. Eski Çinlilerin cennet, dünya, insan, zaman ve uzay algısını temsil eden bu diyagramlar, ideal modelin dünyayla uyumlu bir ilişkiyi işaret ettiğine inanılırdı. Luo Kitabı diyagramında her biri numaralarla ilişkilendirilmiş 9 pozisyon vardır. Dokuz odacık diyagramı aslında Luo kitabını açıklamaktadır. Eski Çin tek sayları Yang, çift sayıları Yin olarak adlandırırdı. Luo Kitabı'nda Yin (çift) sayılar dört köşeye (ara yönler), Yang (tek) sayılar dört yana (ana yönler) yerleştirilmiştir. Diyagramda aynı yöndeki üç sayının toplamı her zaman 15'tir. Eski Çinliler 5 sayısının "orijinal" sayı olduğuna inanıyorlardı. Onlar için sayısal "mükemmellik" kutsaldı.

Luo Kitabı diyagramının her bir dokuz pozisyonu beş element teorisinden türetilip atfedildiği elementle ilişkilendiriliyordu (Şekil 4.3). Eski Çinlilere göre beş element vardı: metal, ağaç, su, ateş ve toprak. Bu elementlerin her biri kesin döngüsünde doğum ve yok edişe sebep olabiliyordu. Doğum döngüsü şöyleydi: su ağacı üretir, ağaç ateşi üretir, ateş toprağı üretir, toprak metali üretir ve metal suyu üretir. Yok ediş döngüsüyse şöyleydi: metal ağacı keser, ağaç toprağın içini kazır, toprak suyu tıkar, su ateşi söndürür, ateş metali eritir. Luo Kitabı içinde Kuzey suyla, Doğu ağaçla, Güney ateşle, Batı altın veya metalle ve merkez pozisyonu dünya veya toprakla ilişkilendiriliyor.

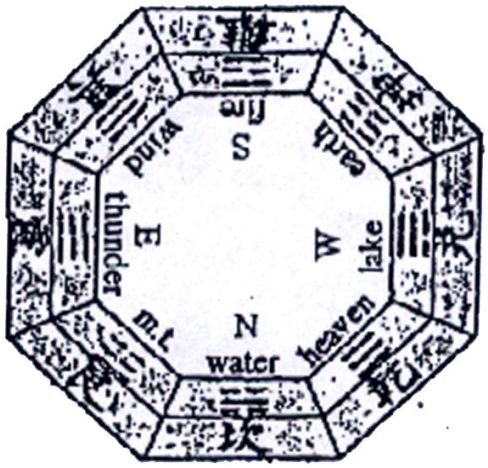

Şekil 4.2 : Dokuz Odacık Diyagramı

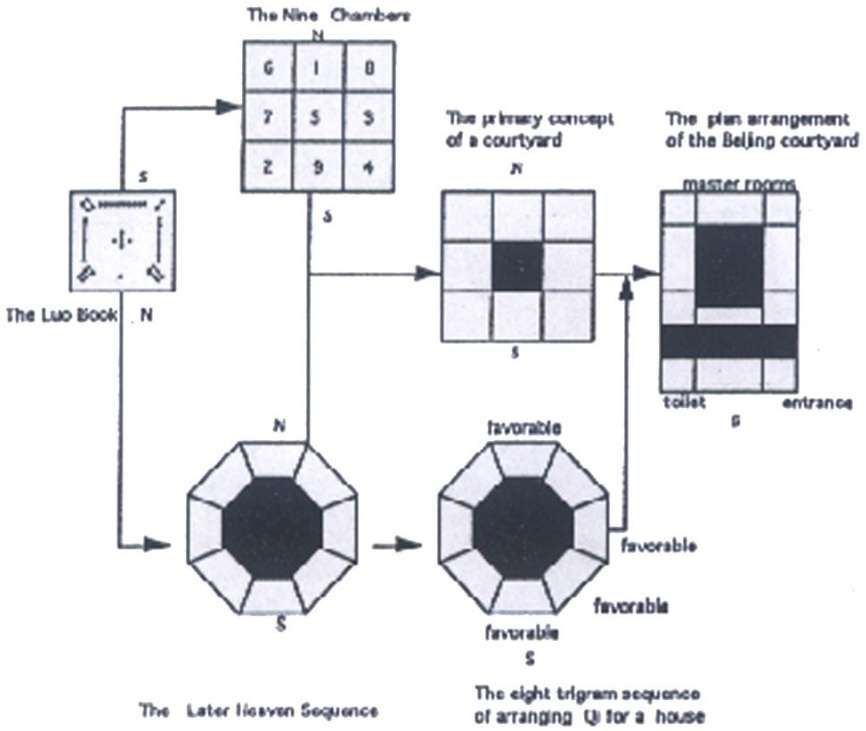

Şekil 4.3 : Luo Kitabı Diyagramı

Sonraki Cennet Dizilimi (The Later Heaven Sequence - Şekil 4.4). Luo Kitabı'ndan türetilmiştir. Feng Shui uygulamasındaki Chi düzenlenmesinde asıl dizilim uygulamasıdır. Chi'nin yönlenme ve durumuyla ilişkisi önemlidir. Burada "Ba Gua" adı verilen 8 trigram (trigram; üç şekilli) vardır. Kırık çizgi (--) Yin ve sürekli çizgi (—) Yang temel birimden türetilmiştir. Sekiz trigram farklı seviyelerde bir çok anlama gelmektedir. Sekiz doğal gücü olan cennet, dünya, rüzgar, gök gürültüsü, su, ateş, göl, ve dağı içine alır; sekiz aile üyesi olan baba, anne, üç erkek evlat ve üç kız evladı içine alır; sekiz yönlenme olan dört ara yön ve dört ana yönü içine alır. Geleneksel Çinli sekiz trigram sistemini hayatlarının niteliklerini yargılamak ve hissetmek için kullanmaktaydı. Sonraki Cennet Dizilimi ev için mümkün olan Chi yollarının yerleşimini gösteren sekiz Feng Shui şemasından türetilmiştir. İdeal Feng Shui modelleri Chi'nin şekillenip düzenlendiği Pekin avlulu evlerinin plan düzenlenmesini göstermektedir (Şekil 4.5). Feng Shui sadece mimaride değil, aynı zamanda Pekin avlulu evlerinin çevre tasarımında da kullanılmaktadır.

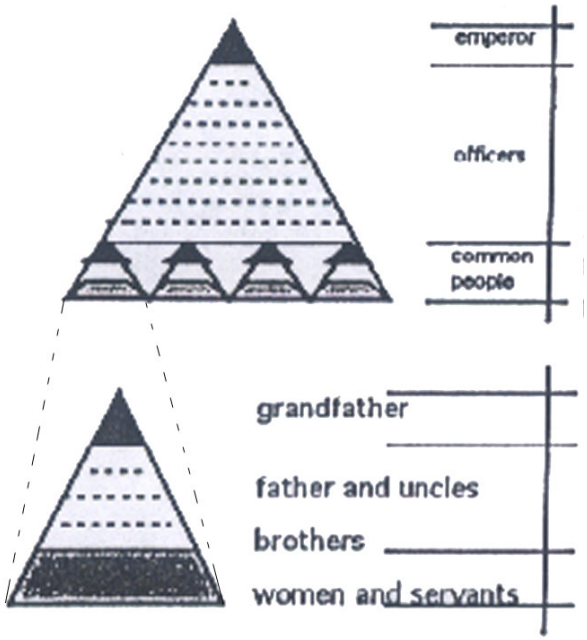

Şekil 4.4 : Sonraki Cennet Dizilim

Şekil 4.5 : Pekin Avlulu Ev Yerleşkesinin Plan Düzenlenmesinde Yönlenme ve Konumlanmanın Vurgulanması

Mekan Ve Sosyal Sınıfın Avlu İçindeki Düzeni: Feng Shui Çinli katı sosyal sınıf sisteminin uygunluğunu sembolize etmektedir. Pekin avlulu evleri, gece ve gündüz, büyük aile üzerindeki merkezi kuralları deneyimlemek için mekân yaratmaktadır. Çin Feodal sistemi aşırı derecede katı piramit sınıf sistemiyle (Şekil 4.6) şekillenmiştir. Piramidin en tepesinde en yüksek komutan olarak imparator yer alır, onun altında çeşitli subaylar, en altta da sıradan halk yer almaktadır. Aynı biçimde geleneksel Çinli ailesi de aşırı derecede sert piramit strüktürü olan feodal toplumun bir küçük modelidir. Büyük baba veya büyük büyük baba bu piramidin (Şekil 4.6) en üstünde oturur; kadın ve hizmetkarların yeriyse en alttadır.

Şekil 4.6 : Çin Feodal Toplumunun ve Geleneksel Çinli Ailesinin Piramitsel Yapısı

İç Dışa Karşı: Geleneksel Çinli ailesinin sembolü olan, Pekin avlulu evi kültürünün iç ve dış arasındaki karşıtlığını yansıtır. Avlu yani iç bahçe aileye dıştan büyük bir izolasyon sağlar fakat içteki az miktar mahremiyet aile içindeki sosyal kontrolü sürdürür. Çin ailesinin çoğu üyesi az miktarda mahremiyete ve az kişisel hakka sahiptir. Çinlide mahremiyet sözcüğü yoktur. Büyük baba, baba ve hatta erkek kardeşler ailenin parasal durumundan kişisel yaşama ve evliliğe dek her şeyi kontrol altında tutarlar. Ailesinin imparatoru olan büyük baba, bütün aile üyelerinin takip ettiği katı aile kurallarını zorla kabul ettirirdi. Büyük ailenin üyelerine, özellikle kadınlara, geleneksel Çin aile kurallarına göre dışarıyla kendi başlarına iletişim kurmak yasaklanmıştı. Burada "Aile sırları diğerlerine söylenmemelidir" gibi bir Çinli söylemi vardır. Evin diğer üç yanındaki duvarlar, komşunun veya bir sokağın her iki tarafındaki duvarlarla bitişik olur. Onlar çoğu zaman açıklığı olmayan bütün parçalardır. Simgesel olarak aile refahını korumaya, kötü Chi'yi uzak tutmaya ve avlulu evin birbirini izleyen uzamsal gezinimini ayrıca dışarıdan yalıtmaya hizmet eder. Geleneksel olarak Çinli başka bir ailenin avlusunun kapısına her geldiğinde ilk önce durur ve giriş için izin isterdi. Avlulu evi yapan içteki bu duvar serileri, saldırılardan savunmayı da kolaylaştırmaktaydı.

Avlulu evlerin dış yüzlerine karşılık iç yüz açık, sıcak, zengin ve renklidir. Koridorlar avluyu çevreler ve açılır. Ahşap kapılar, paravanlar ve kapılar son derece

süslenmiş ve kırmızı, yeşil, mavi veya altın rengine boyanmıştır. Uyumu ve mutluluğu sembolize eden çiçekli ağaçlar dışarıya hafif güzel koku verir. Sağlık ve şansın sembolü kırmızı balıklar büyük ve iyi tasarlanmış balık havuzunda yüzer. Çocuklar erkek, kız kardeşleriyle veya kuzenleriyle oynarlar. Anneler ve teyzelerse sohbet eder ve çocuklarını izlerler. Festivaller zamanında bütün ailenin birlikte yiyip içtiği en hareketli yer olan avlunun, yılın dolunaylarının veya yeni yıla hoş geldin havai fişeklerinin patlatıldığı bir yer olarak değeri artar.

İnsanlar mimari mekânlarında kültür değerlerinin aktarımı için sembolik imajları kullanırlar (Rapaport, 1969). Kültürel anlam ile çevreyi dolduran bu mekânlar oturanlarını sırasıyla etkiler. Pekin avlulu evlerin karakteristiğinin yansımaları bugün bir çok Çinli insanda hâlâ bulunabilir: soğuk dış görünüş ile sıcak iç yüz; gösterişsiz dış görünüş ile gururlu iç taraf; yabancılara saklanmış fakat arkadaşlara ve aileye serbest stilli ve içerikli bir tavır. Ne Çin avlulu evlerin bu kültürel değerleri yavaş yavaş aşıladığı, ne de Çin kültürünün karakteristik Çin avlulu evlerini şekillendirdiğini söylemek zor. Belki kültür ve ev birarada etkileşim içinde gelişmişlerdir.

Sonuç: Feng Shui kehanetleri kötü şanstan uzak durmak ve mutluluğa, paraya, terfiye, uzun yaşama, büyük aileye ve çok çocuğa ulaşmak için geleneksel Çinli açısından büyük psikolojik öneme sahiptir. Geleneksel Çinli Feng Shui kurallarını isteyerek takip eder ve bunları reddetmekten korkar.

Eski zamanlarda, iyi şans doğa sorumluluğu ve uyumla başlardı. Yapılı çevreyle ideal Feng Shui bölgesinde yeryüzü şekillerini taklit ederken, Pekin avlulu yerleşkesinin uzamsal formu ideal Feng Shui peyzajıyla şekillenmiştir. Bunun yanı sıra yönlenme ve konumlanma üzerinde de durulur. Yine Pekin avlulu yerleşkesinin plan düzenlemesi yaşam enerjisini düzenlemek için Feng Shui denemeleri ortaya koymuştur. Dahası, Feng Shui ilkeleri geleneksel Çin toplumunda ve ailesindeki katı sınıfsal sistemi yansıtmakta ve güçlendirmekte uygulanan bir biçimdir. Sonuçta oluşan ev, eski bir Pekin hücresi, sembolik olarak aile içindeki sosyal kontrol yoluyla, ve daha çok kişisel özgürlük ve mahremiyeti izinle sağlayarak, barışı yakalama çalışmasıdır. Çin'in feodal toplumunun küçük evreni geleneksel Çin ailesinde temsil edilir. Böylece Feng Shui sembolizmi ile Pekin avlulu yerleşkesi, ideal evin, cenneti, yeryüzünü ve bütün olarak insanı birleştiren Çinli inancını yansıtan fiziksel şekillenmesidir.

Pekin avlulu evlerinin hemen hemen her şeyi bir Feng Shui anlamı taşır: avlular, odalar, duvarlar, basamaklar, drenaj, yönlenme, konumlanma, bitkilendirme ve ölçüm. Kısaca avlu yerleşiminin tasarımı ailenin gelecek için beklentilerini

sembolize eder. Paylaşılan sembol sistemi orada yaşayanlar için anlamlı ve birer birer onları etkileyen mekân yapılmıştır. Bu çalışma geleneksel inançların ve popüler kuralların yerli evlerin tasarımında büyük öneme ve güce sahip olduğunu gösterir, çünkü onlar kültürel karakteri yansıtır, evin içindeki sosyal ve tarihsel arka plana uyar ve kullananlar tarafından sembolizmin paylaşımını sağlarlar.

4.3.Türk Evinde Mekânsal Deneyim

Modernizmin başlıca etkilerinden biri kendisini konut yapımında göstermiştir. Modernleşme ve kentleşmeyle birlikte, bunların getirdiği koşullara uygun olarak yapılar da değişmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve nüfus artışını beraberinde getirmiştir. Bu da daha kısa sürede tamamlanan ve daha çok insanın iskan edeceği konutlar yapılması anlamına gelir.

Türkiye bir geçiş kültürüdür. Hem coğrafi konumu hem de Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yy'dan itibaren başlayan Batılılaşma hareketleri, Türkiye'de elit çevrede bir Batılılaşmayı öngörmüştü. Ancak bu, belli bir çevreyle sınırlıydı ve halka ulaşmak gibi bir amacı ve çabası yoktu. Cumhuriyet'le beraber modernleşme bir devlet politikası olarak belirlendi ve uygulamaya konuldu (Nalbantoğlu, 1993). Modernleşme süreci sırasında, özellikle kültürel açılardan Osmanlı'yla olan bağlar da kopartılmaya ve Batı'ya uyum sağlamaya çalışıldı. Örneğin Latin alfabesi kullanılmaya başlandı, konservatuarlarda yalnızca Batı müziği eğitimi verilmeye başlandı, radyoda Türk müziğinin çalınması bir süre yasaklandı, vb. Gelenekselden moderne kimi yumuşak kimi sert tüm bu geçişler, ulaşımın ve iletişimin kısıtlı olması nedeniyle halka hemen ulaşamıyordu; bu yüzden de geleneksel yaşam, özellikle de büyük şehirlerin dışında ve kırsalda varlığını korumaya devam etti.

Türkiye'de de modernleşmeyle beraber konut yapımında değişiklikler başgöstermiştir. Ancak bu değişiklik, nüfusun çoğu kırsalda yaşadığı ve Batı'daki gibi kentlere hemen bir akım olmadığı için Cumhuriyet'in öncelikli uygulamaları arasında yer almaz. Bu yüzden de mimarideki yenilikler, kentleşmeyle birlikte başgösteren konut sorununa ve çevre düzenlemesine bir çözüm bulma amaçlı değil, geçmişi reddetme ve modern bir Türkiye yaratma ideolojisinin bir başka göstergesi olarak ortaya çıkar (Nalbantoğlu, 1993). Bu değişiklik kendisini konutların hem planında hem de malzeme seçiminde gösterir. Geleneksel evlerde kullanılan taş,

kerpiç, ahşap gibi çevre koşullarından elde edilen malzemenin yerini beton ve çelik almaya başlamış, evlerin yerleşimi de geleneksel özelliklerinden çıkarak daha batılı bir hal almaya başlamıştır.

Günkut Akın (1990), Doğulu toplumları doğru değerlendirmek için gereksindiğimiz anahtar kavramın 'tarih' değil, 'gelenek' olduğunu savunur. Akın, gelenek kavramını başlangıçların ve sonların ortasındaki tekrarlar olarak tanımlar. Geleneklerin oluştuğu bu uzun dönemde tüm geçmiş ve ideolojik bağlam gittikçe unutulur ve ortaya çıkmış olan biçim geleneksel bir türe dönüşür. Geleneksel Türk Evi ve Türk Evi'ndeli mekânsal deneyim de, gelenek kavramının Doğulu toplumlara özgü bu uyarlamasıyla değerlendirilmelidir.

Geleneksel Türk Evi'nin öneminin vurgulanması da yine modernleşmeyle başlar. Bu girişimde başı çeken Sedat Hakkı Eldem'dir. Sedat Hakkı Eldem'in Türk Evi üzerine çalışmaları, Türkiye'ye modern mimarlık eğitimi vermek üzere gelmiş Ernst Egli'nin çalışmalarının devamı sayılabilir. Egli de, romantik sayılabilecek bir ilgiyle geleneksel Türk evlerini incelemiştir. Eldem'in geleneksel Türk evi üzerine çalışmaları, Avrupa'da da geleneksel yapıların yeniden incelenmesi ve önem kazanmasıyla aynı döneme denk gelir. Diğer ülkelerde yapılan bu vurgulamalarda kapitalizmin modern mimari bağlamında eleştirisi yapılırken, Eldem'de böyle bir eleştiri yoktur. Eldem, Türk Evi'nde gelenekselle modernin bir sentezini yapmaya çalışır. Bu yüzden İstanbul konaklarından Anadolu'nun ücra köşelerindeki evlere dek Türk Evlerini bir bilim adamının titizliğiyle inceler. Eldem'in Türk evi üzerine çalışmaları, Batılı'nın yeni keşfettiği rahatlık, temizlik, hafif eşyalar, esneklik gibi şeylerin Türk kültüründe ve Türk Evi'nde zaten bulunduğunu kanıtlama amaçlıdır (Nalbantoğlu, 1993).

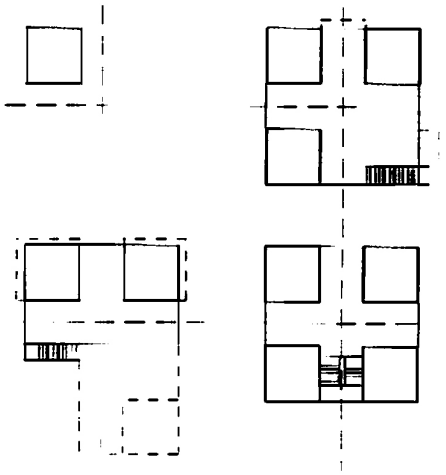
Şekil 4.7: Sedat Eldem'in Türk Evi Şematizasyonları

Geleneksel Türk evi olarak bilinen mimari yapı, aslında çeşitli etnik kültürlerin ve göçlerin izini taşıması nedeniyle Anadolu'ya özgü bir yapıdır. Geleneksel Türk evine yaklaşımlarda Eldem'e getirilen başlıca eleştirilerden biri, Eldem'in ve ardıllarının yaklaşımının Türk Evi'nin Türklerin özgün bir yaratısı olarak kabul etmeleridir. Halbuki Türk Evi, hem Orta Asya'dan geçen Türklerin, hem de Anadolu'da yerleşik bulunan halkların yaşam koşullarının iç içe geçerek bir arada evrim geçirmesiyle bugünkü haline ulaşmış bir yapıdır. Bu açıdan hem yerleşik hem göçebe yaşantının izlerini ve zenginliğini taşır.

Türk Evi'nin günümüze ulaşan ve Türk Evi diye tanımladığımız örnekleri, Türk yaşantısının Akdeniz'in konut anlayışına kattığı unsurların birleşerek evrimleşmesi sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. Dolayısıyla bu yapı, Türklere özgü değildir. Ancak Türkler, Asya'dan getirdikleri göçebe yaşantıyla bu eve kendilerinden çok şey katmışlardır. Türk Evi'ne Asya'dan katılan bu özelliklere Çin yaşantısında ve Moğol çadırlarında da rastlamak mümkündür (Arel, 2006).

Türk Evi'ne karakteristiklerini veren bir başka unsur da İslamiyettir. Türk Evi'ndeki mekânsal deneyim, hem sadeliğiyle hem de mütevaziliğiyle İslam dininin temel prensiplerine uygundur. En başta da "az ve öz" prensibine. Türk Evi'nde malzeme kullanımı, odaların kullanımı, eşyaların yerleşimi, hep bu prensibe hizmet eder. Odalardaki eşyalar çoğunlukla yere yakındır. Sedir, minder gibi oturma amaçlı kullanılan eşyalarda olduğu gibi, bunların yüksekliği çoğu zaman 45 santimetreyi geçmez. Evdeki tek süs sayılabilecek şey kilim ve minderlerdeki desenlerdir. Bu desenlerde görülen tekrarlar, evin iç mekânının yansıması gibidir (Kılıç, 2002).

Aşağıda, Türk Evi'nin yapısal ve mekânsal özelliklerini daha ayrıntılı inceleyeceğiz. Türk Evi'nin yapısal özelliklerini incelerken Ferhan ve Hülya Yürekli'nin yazdığı *Türk Evi: Gözlemler-Yorumlar* kitabı başlıca kaynağımız olacak. Yapılan bu incelemenin ışığında, Türk Evi evrensel mimarlık kavramlarıyla irdelenecek ve Feng Shui açısından konumu, Feng Shui özellikleri taşıyıp taşımadığı sorgulanacaktır. Ayrıca Bazı Geleneksel Yapılarla Türk Evi'nin Karşılaştırılması başlığı altında Türk Evi, Japon Evi ile karşılaştırılacaktır.

Şekil 4.8 : Doğan Kuban'ın Türk Evi Şematizasyonu

4.3.1. Türk Evi'nin Mekânsal ve Yapısal Özellikleri

Türk Evi, Türklerin göçebe yaşadığı dönemde kullanılan çadırların birçok özelliğini ve esnekliğini taşıyan bir yapıdır. Bugünkü haliyle Türk evi, 17. yüzyıl Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkmaya başlamıştır. Yöreden yöreye kimi değişiklikler gösterse de bu evin genel özellikleri şöyledir: ev en az iki kattan oluşur; dışarıya doğrudan kapısı açılmaz, sokak kapısından bir avluya ya da bahçeye çıkılır; evdeki gündelik hayat birinci katta yaşanır, oturma odası buradadır; zemin kattaysa odaların birbiriyle bağlantısını ve bir nevi sosyal yaşantıyı sağlayan hayat bulunur; birinci katta genellikle sokağa doğru çıkıntı yapan bir cumba bulunur. Evlerin planı ve malzemesi aşağı yukarı aynıdır. Malzeme kullanımındaki oran yöreden yöreye farklılık gösterebilir (örneğin İstanbul'da ahşaba ağırlık verilmişken Doğu Anadolu'da daha çok taş evler yapılmıştır). Sosyal konuma göre olan farklılıklar da iç süslemelerde, boyamada (kireç ya da badana), çeşitli malzemelerde (mermer eklenmesi) ve evin kat sayısında ortaya çıkar.

Planın Okunması; Oda, Eyvan, Hayat: Türk Evi'nde en üst kat ana kattır ve bu katın belirli bir plan şeması bulunmaktadır. Biçimlenişi ve elemanları çok belirgindir. Giriş sekisi ve genellikle bunun devamı olan yüklük duvarı (varsa gusülhane de bu duvarda yer alır); ocak duvarı (ocak ve iki yanında dolaplar ile); bir veya bazı durumlarda iki adet olabilen pencere duvarı (önünde sediri ile) odanın belirleyicileridir. Christian Norberg-Schulz (1971) mekânı karakterize edenin boşluk değil, onu çevreleyen duvarlar olduğunu belirtir.

Aslında kalan boşluğun biçimi ve boyutları da bu karakterin oluşmasında etkendir. Kareye yakın bir planı olan odanın boyutları, üç metre civarındadır veya bazı örneklerde dört metreye yaklaşmaktadır. Bu duvarın biçimlenişi ve odanın ortasında kalan kare boşluk odanın çok çeşitli kullanımlarına olanak sağlamaktadır. Kullanım dışında odanın büyüklüğünü belirleyen ahşabın boyutu ve geçebildiği açıklıktır. Çıkmalar, odanın boyutunu, momentin azaltılması ile ahşabın taşıyıcılığını artırarak büyütmektedir. Evin büyüklüğünü, odaların sayısından çok, odanın büyüklüğü belirlemektedir. Odalardan birisi, konumu ve detaylandırılması ile özelleşmiş olabilir ki bu 'başoda'dır.

Başoda'da ve diğer odalarda da görülen en önemli özellik, odanın çok amaçlı kullanımıdır. Başoda, evin en ışık alan yerinde ve en üst katında olur. Başoda'da ailenin büyüğü zamanını geçirir. Oda, diğer odalar gibi, gerektiğinde oturulabilen, misafir ağırlanabilen ve yatak serip yatılabilen bir odadır. Bu çok işlevliliğin Türklerin göçebe yaşamındaki çadır geleneğinden geldiği söylenmektedir. Yerin kısıtlı olması nedeniyle, tek bir oda bütün bu işlevlere açık ve kullanımı esnek olmalıdır. Bu yüzden odanın ortası boş bırakılır.

Kenarlardaki sedirlere gündüz oturulur, geceleri de yatak olarak kullanılabilirler. Odanın duvarları da depolayıcılık işlevi açısından önemlidir. Duvarlardaki yüklükler, katlanılıp konulan yatak, döşek gibi malzemelerin saklandığı yerdir. Çadır yaşantısında da çadırın optimal kullanımı için kullanılacak bütün malzemeler çeperlerin dibine itilmekte ve bu malzemelerin ortaya çıkış sırasında bir hiyerarşi gözetilmekteydi (Arel, 2006).

'Hayat' ya da 'sofa' biçimleniş olarak, birbirinden bağımsız girişleri olan odaların arasında kalan ve onlar tarafından belirlenen bir yerdir. Sokakta veya bahçeyle oda arasında kalan hayatta, yaşantının büyük bölümü geçer. Hayat, bir ara yerdir, yani ne içerisi ne de dışarısıdır. Özellikle bir, iki ve üç odalı evlerde ara yer olma durumunun yanı sıra bahçe, bahçe ve yol arasında durma durumu da çok güçlüdür. Türk Evi'nde açık hayat ve kapalı sofa örnekleri bulunmaktadır. Kapalı sofa, çok işlevli bir oda niteliğindedir. Ailenin buluşma yeridir. Çadır yaşantısındaki kolektif ve çok

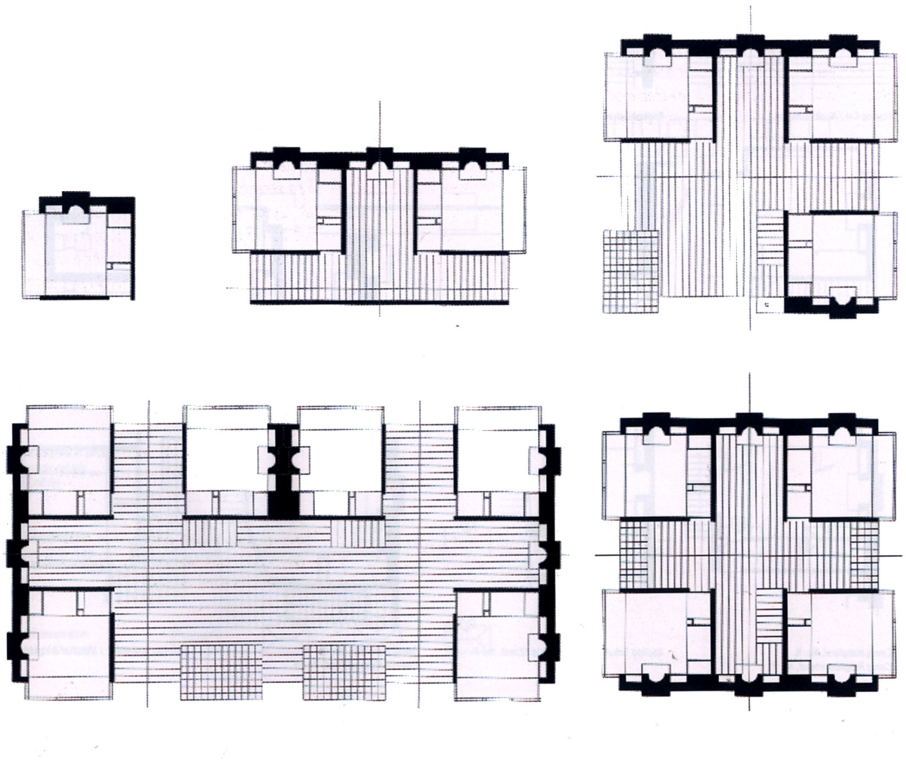
işlevlilik, ‘hayat’ ya da ‘sofa’da devam eder ve bunun örnekleri, farklı yüzyıllarda yapılan eserlerde de görüleceği üzere uzun bir süre yaşamaya devam eder.

‘Eyvan’ işlevsel olmayan, buna karşılık evin plan şemasını netleştiren ve odanın hacimsel etkisini güçlendiren bir elemandır. Plan şemasındaki yerinin ve varlığının ‘eyvan’ adı ile daha eskilere dayanması, bu ev tipinin geçmişle bağlantısını kuran en önemli sebeptir. Eyvan’ın en önemli görevi, hayatın ara yer olabilmesini güçlendirmesidir. Özellikle dört odalı tiplerde hayatın bahçe ve sokağa bağlantısı eyvanla gerçekleşebilmektedir.

Türk Evi’nde ortaya çıkan en önemli özelliklerden biri, özel ve genel yaşamın birbirinden ayrılış yöntemidir. Bunda da, yörük yaşantısının izleri görülür. Çadır yaşantısında her şeyin bir yeri vardır. Eşyalar ve insanlar arasındaki benzer bir hiyerarşik düzen, Türk Evi’ndeki odalarda da görülür. Odalar, özel yaşamın geçtiği yerken, hayat ya da sofa, ev sakinlerinin buluştuğu ortak mekândır. Özel yaşamın bir parçası sayılan odaların girişleri bile hayattan ayrılmıştır. Ayrıca, oda sayısının az olduğu evlerde, başoda ya da misafirlerin kabul edildiği oda, gündüz oturma odasıyken gece yatak odası olabilir. Eşyalar da ona göre düzenlenir ve odanın yüklük veya dolaplarında saklanır.

O zamanki minyatürlerden anlaşıldığı kadarıyla, Türklerin Anadolu’ya göç etmeyi sürdürdükleri, 12. ve 13. yüzyıllarda, yörük yaşantısı ve yerleşik yaşantı bir arda sürüyordu (Arel, 2006). Bu yüzden halk, hem evlerde hem de çadırlarda yaşıyordu. Bu yaşantı Selçuklu kültür dünyasının bir özelliği sayılabilir. Çadır yaşantısı daha sonra da devam etmiştir. Ayda Arel (2006), çadırları 18. yüzyıl minyatürlerinde de görebileceğimizi söyler. Bu çadırlar, açık havada düzenlenen saltanat şenlikleri sırasında kurulur ve Sultan’ın çadırının çevresinde hiyerarşik bir düzen içinde yerleştirilirler. Bu çadırlar, “zukak” denilen bir çeperle çevrili olurlar. “Zukak” günümüzde kullandığımız “sokak” sözcüğünün de kökeninde bulunur.

Türk Evi’nin çok net bir plan şeması olması, rasyonel bir yapılanmanın varlığına işaret eder. Bu yapılanmada modül kavramı yapının inşasına, kullanımına ve algılanmasına önemli katkılar sağlar (Şekil 4.8). Yapılar hem estetik hem de işlevsellik gözetilerek, yer tasarrufu ve optimum mekân kullanımı anlayışıyla inşa edilmiştir. Evlerin yapısında, malzemesinde ve içindeki eşyalarda çevreyle uyum ve minimalizm gözlenir.

Şekil 4.9 : Türk Evi Oda ve Ana Kat Plan Şematizasyonları, İskilip

Kesitin Okunması: Dışarıdan incelendiğinde de görülebilmektedir ki, zemin kat servislerin bulunduğu kattır. Burada ailenin yapısına bağlı olarak, samanlık, ahır, kış odası gibi mekânlar bulunmaktadır. Hayatın altına gelen yer bahçeyle bütünleşebilmekte, dolayısıyla faklı şekillerde girişi sağlamakta (bahçeden, yoldan) yukarı çıkan merdiven de burada yer almaktadır. Zemin kat ve ara kat genellikle kalın duvarlarla çevrilmiş, soğuk ve sıcaktan iyi izole edilmiş yerlerdir. Ara kat; strüktür ve plan kurgusuyla bazı örneklerde ana katın devamı niteliğinde de olmaktadır. Varsa misafir odası (selamlık) ve normal nitelikli ancak basık tavanlı ek odalar, ara katlarda yer almaktadır.

Yapı yukarıya doğru çıkıldıkça, kullanılan malzemeler ve detaylarla daha rafine hale gelmektedir. En üst kat yani ana katın tabanı ve tavanı diğer katlarınkinden farklıdır. Bu katta evin sahibinin ekonomik ve sosyal gücüne göre detaylar iyice incelmiştir. Çatı arası da pek çok evde, saçakların altı açık olduğu için havalanan, sebze meyve kurutmaya yönelik bir yer olarak kullanılmaktadır. Ayrıca burada ‘sineklik’ adı

verilen, yazın sıcak havada yatmak için kullanılan bir mekân vardır. Hayat ve benzeri mekânlarındaki düşey süreklilik ve bu mekânların bahçeyle ve sokakla bağlantılı olması, yani bir ara mekân oluşturarak eşik kavramını zayıflatması yapının önemli bir özelliğidir.

Kütlenin Okunması: Türk Evi'nin oluşturduğu sokaklarda evlerin cephe mimarlığı değil, kütle mimarlığına sahip olması ilginçtir. Evlerin sokak, bahçe ve komşu binayla ilişkilerinin yorumlanmasında, evlerin her seferinde odalar, oda ve hayat gibi başka elemanlarla sokağa bakıyor olması bunu göstermektedir. Oysaki genellikle Batı'da kent içi anonim yapılarda sokağı oluşturan bir cephe mimarlığından söz edilebilir. Modern mimarlıkta, cephe değil kütlenin tümünün önem kazandığı görülür. Ancak bu modernist tutum kentlerin sokak düzenini bozduğu için eleştiriye uğramıştır. Oysaki Türk Evi'ndeki uygulama, sokak düzenini bozmadan ona çeşitlilik katan bir uygulama olmuştur. Kullanılan renk ve malzeme benzerliği de bütünleyici bir etki yaratmaktadır. Bahçe duvarlarının benzer yükseklikte sokak boyunca devam etmesi de bütünlüğün sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Odanın üçboyutlu bağımsız bir kütle olarak dışardan okunması, eyvan ve hayatla olur. Bu dışardan okuma çıkmalarla belirginleşir. Pencere düzenleri de buna yardımcıdır. Evlerin dışında, işlevsel olmayan hiçbir süs elemanının bulunmaması, tamamen bir mühendislik yapısı olan çıkmalarıyla, evin kütlesinin çok net olarak algılanmasını sağlamaktadır.

Yol düzeni ve bina kütlesinin ilişkisi de önemi bir konudur. Düzgün olmayan, gelişi güzel oluşmuş sokaklarda bahçe duvarı üzerinden yükselen yapının ara katlardaki farklı biçimlerdeki çıkmalarla giderek ortogonal bir hal alması ve ana kat plan şemasına ulaşması, sokağın olduğu kadar kütlenin de karakterini ve estetiğini belirlemektedir (Şekil 4.10).

Malzeme, Detaylar ve Bunların Biçimlenişe Yansıması: Ana taşıyıcı strüktür ahşap, dolgu malzemesi kerpiçtir. Döşeme ve tavanlar ahşap kaplama olmakla birlikte bazı evlerde eyvan zeminleri kısmen veya tamamen pişmiş toprak karolar ile kaplıdır. Tüm iç duvarlar ve çoğunlukla dış duvarlar sıvalı ve kireç badanalıdır. Dışarıdan görünmeyi engelleyen kafesler, hırsıza karşı parmaklıklar ve el yıkama yerleri de ahşaptır. Zemin kat tabanı bahçe toprağının sıkıştırılmış halde devamıdır. Çatı kaplaması alaturka kiremittir. Saçak uçlarında yağmur oluğu yoktur.

Ahşap strüktür sistematik ve düşünülerek yapılmış görünümdedir. Ocaklar, zeminden üst katlara ulaşan sürekli kalın bir duvarın içinde yer alır. Ocak ve dolaplar bu duvarın yer yer oyulması veya boşaltılmasıyla oluşturulur.

Şekil 4.10 : İskilip'de Bir Mahallenin Zemin Katları Planı ve Görünüşü

4.3.2. Türk Evi'nin Evrensel Mimarlık Kavramları ile İrdelenmesi

Mobilite, Katmanlaşma ve Sanat: Christian Norberg Schulz (1971), var olunan mekândan söz ederken, insanın "yerleşme" ve "göç" olmak üzere iki farklı, ama birbirini tamamlayan yaşam şeklinden bahseder. Yerleşme ve göçebelik birlikte de oluşabilmektedir. İnsanlık tarihini incelediğimizde, yerleşmenin bilgi, sanat vb. gibi her türlü birikimin hızlanmasını, gelişmesini, artmasını sağladığını görürüz. Yerleşme ve birikim kalıcılıkla ilişkilendirilebilir; birikim artıkça yer değiştirmeler zorlaşır ve azalır. Göçebe varlığını sürdürebilmek, dolayısıyla yer değiştirmeyi mümkün kılmak için fonksiyonel katmanlaşma ve katmanların sıkıştırılması gereklidir. Burada farklı işlevler yüklenebilen aletlerden, örtülerden söz edilebilir. Türk evinde de bu sabit ve hareketli mekân ve elemanlar bir arada bulunur.

Minimalizm, Katmanlaşma ve İşlev: Sözü edilen katmanlaşma birbirinin içine işlemiştir. İşlevin ve sanatın yapıyla çok yalın birleşmesi olan bu evler, modüler plan düzenlerine de bakılınca minimalist bir sentezdir. Plan kurgusundaki yalınlık modern düşüncedeki soyut yalınlığa benzemekle birlikte, fonksiyonellik kavramı çok farklıdır. İşlevsel olmayan 'eyvan' bunun en somut örneğidir. Bu minimalizm, modern düşüncenin soyutlama yoluyla elde edilen, basit olmayan, sade, dekoratif öğelerden arındırılmış işlev temelli minimalizminden bu açıdan farklıdır. Türk Evi'nde mimari elemanlarda ve eşyalarda soyutlamalar olmakla birlikte genellikle tekrar eden ve belli bir temsiliyet gücü olan dekoratif öğeler bulunur. Katmanlar belli bir amaçlar seti doğrultusunda, belirli ihtiyaçlar için gerçekleştirilmiştir.

Hafiflik ve Yaşam Tarzı: Hafiflik, Italo Calvino'nun da edebiyattan ilginç örneklerle çok güzel belirttiği gibi, pozitif duygular uyandıran bir kavramdır. Yazar, hafifliği hareket edebilmek, uçabilmek, özgür olmakla özdeşleşen bir kavram olarak görmektedir. Türk Evi'nde hafiflik özellikle göçebeliğin getirdiği yaşam felsefesinin bir sonucudur. Türk Evi'nde yerleşmenin ve göçebeliğin birlikteliği, alt katların dolu ve ağır olmasına karşılık üst katların hafifliğiyle dile gelmektedir. Yine benzer şekilde yaz ve kış arasındaki, yayla ve kente gidiş gelişlerde, geride bırakılan strüktürün bütünlüğünün yarattığı güçten ve taşınan eşyanın hafiliğinden söz edilebilir. Türk Evi'nde ahşap strüktürün özünde başlattığı hafiflik, bindirmeli çıkmalar, ince zarif payandalar, açık hayatlar, ince ahşap kafesler, uçar gibi duran çatılarla daha da belirgin hale gelmektedir.

Geçirgenlik (Şeffaflık), Mahremiyet, Hareket ve Değişim: Görsel geçirgenlik ışıkla ilgilidir. Açık mekândan kapalı mekâna olan geçirgenlik, gündüz dışarısı içerisinden aydınlıkken daha azdır. Gece ise durum tersine döner. İç mekânlar aydınlatılınca dışarıdan içerisinin görünmesi kolaylaşır. Buradaki durumda bakış dışarıdandır. İçeriden farklı dışarıdan farklı etkileri olan aynı geçirgen yüzeye, ışığın farklı yerlerden gelmesi ve farklı noktalardan bakışların değişik etkilerin algılamayı sağlaması, pozisyon, hareket ve zaman kavramlarının geçirgenliğe etkisinin önemini arttırır. Türk Evi'ndeki kafesler, panjurlar, ışığın kaynağının bulunduğu yer yanında, bulunan noktaya göre geçirgendir veya değildir.

İç mekânlara yukarıdan alınan doğal ışık, dış mekânın gölgeli hale gelmesine; binanın güneşe göre oryantasyonuysa farklı etkilerin oluşmasına sebep olur. Louis Kahn, Tadao Ando gibi ünlü mimarlar, ışığı çok iyi kullanan mimarlar olarak bilinirler. İyi kullanmanın kıstasları yarı geçirgenlik sağlamak gölgelerin görünmesi gibi özelliklerdir.

Geçirgenlik ya da örtme, mekânsal deneyimdeki mahremiyetin sağlanması ve korunması açısından da önemlidir. Evde haremlik ve selamlık olarak ayrılan kısımlar vardır. Bunlar sırasıyla kadınların ve erkeklerin yaşam alanları olarak belirtilse de haremlik mahremiyetin alanıdır, misafirlerse ancak selamlıkta kabul edilebilir. Eve misafir kabul etmenin koşulları vardır ve misafirin girebileceği alanlar sınırlıdır. Bunda ataerkil toplum düzeni ve aile yapısı önemli rol oynar. Ancak, her şeyi göz önünde tutmama, sadelik de bu mahremiyetin bir parçası sayılabilir. Eşyalar az ve özdür. İşlevlerinin önemine göre ortaya çıkabilirler. Ama bu sadelikte gösterişçilik aranmaz. Eşyaların çok ortada bulunmaması da mahremiyetin bir başka yönüdür.

Türk Evi'nde katlar arası geçirgenlik malzemenin varlık ve yokluk düzeniyle oluşur. Zemin kat holünün bahçeyle ilişkisi, yer ve kaplamasının sürekliliğiyle bahçeden içeriye girişteki sürekliliği sağlar. Zemin kat holüyle ara kat veya o yoksa üst kat arasındaki geçirgenlik, merdivenin tasarımı, merdivenin yönü, alt ve üst katla ilişkisinin insanın hareketiyle bütünleşmesiyle oluşur. Türk Evi'nde hayat ve diğer açık mekânlar, bunların oluşturduğu galeriler, kesitte geçirgenlik veya düşeyde hareketle geçirgenliği sağlayan mimari elemanlardır.

Türk Evi'nde zemin katı bahçeyle bütünleşmiştir. Bu katta kış odası yer almaktadır. Merdivenlerle yukarı çıkılırken arada misafir odası 'selamlık' bulunur. Bundan sonra bahçeye ve zemin katındaki boşluğa bakan bir galeri ve buraya açılan odalar olan ara kata gelinir. Devam eden merdiven ana kattaki hayatla bizi bahçeye doğru yönlendirir, geriye dönerek hayatın yanından geçerek odalara ulaşılır. Bu merdiven

eyvanda yer alır. Bu eyvanın karşısındaki eyvanda bir merdiven daha vardır. Bu merdiven çatı arasına ve sinekliğe çıkar.

Odalarda, duvarlardaki, yüklük, ocak, dolaplar, sedir, odanın katmanlaşan işlevselliğini oluşturur. Çeşitli pozisyonlara göre geçirgenlik farklı görüş açıları oluşturarak, Türk Evi'nde önemli bir konu olan görsel mahremiyetin etkin olarak sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Yüksek duvarlar aynı kotta bulunan sokakla bahçe arasındaki mahremiyeti sağlar. Üst katlarda bulunan pencerelerse bulundukları kot ve yönlenmeleriyle yukarıdan aşağısının ve yolun derinlemesine görülebilmesini kolaylaştırırken, aşağıdan yukarısının görülmesini zorlaştırmaktadır.

Ayrıca geçirgenlik sadece görsel olmayabilir. Havanın geçmesi veya geçmemesi, kokunun geçmesi veya geçmemesi gibi çeşitli etkilerin geçirimliliği söz konusu olabilir. Çatılarda da, altının havalandırılması için saçak altları açık bırakılmakta, kalkan duvarları yapılmamaktadır. Burası meyve, sebze kurutmak için ve yazın yatmak için kullanılabilmektedir.

Geçicilik ve Yaşam: Burada ilk önce 'kalıcılık' ve 'süreklilik' kavramlarından söz etmeliyiz. İlk bakışta birbirine benzediği düşünülse de bu kavramları birbirinden ayırt etmek gerekir. Kalıcılık; statiklik ve donmuşlukla birlikte anlam kazanır. Anıtsallık da kalıcılıkla tanımlanabilir. Oysa süreklilikte dinamizm ve değişim vardır. Geçicilik süreklilik ile bağdaşamayan bir kavram gibi görünse de aslında sürekliliği sağlayan geçiciliktir. Çünkü ikisinin de ortak kavramları dinamizm ve değişimdir.

Mica Ertegün, hayallerini besleyen Türk Evi'ni anlatırken onun bu dinamizmini vurgular. Sadeliği ve saflığıyla övdüğü Türk Evi'nden ilham alarak yapmak istediği evi şöyle anlatır: "Evimin yapımı bitse bile, o hiçbir zaman tamamlanmayacak; tıpkı klasik Türk Evi gibi. O da içindeki yaşamların değişmesiyle değişen, canlı bir varlık olacak." (Kılıç, 2002)

Geçicilik aynı zamanda Tanrı ya da sonsuz enerji karşısında boyun eğmek anlamına da gelir. Geçiciliği kabul ederek insan, Tanrı'nın mutlak gücünü kabul eder (Kılıç, 2002). Tanrı'nın yarattığı insanlar, onun yarattığı bu dünyanın güzelliklerinin tadına varırlar. Ama bu geçicidir. Dolayısıyla geçiciliğin işaret ettiği göçebelik yalnızca bu dünyadaki mekânlar arasında değil, öteki dünyaya göç şeklinde de yorumlanabilir.

Yaşam felsefesi ve düşünce; tasarım ve teknoloji olarak binalara yansır. Günümüzdeki sanal dünyanın gelişmesiyle ilişkili olan göçebelik kavramıyla bağlantılı, kalıcı olmayan yapı kavramı gündemdedir. Hafif ve değiştirilebilir

malzemelerin kullanılması yanında ışığın, havanın oluşturduğu veya değiştirdiği yüzeylerle yapı yapılmaya çalışılmaktadır. Yapıların hareket edebilirliği de üzerinde durulan bir konudur. Göçebelikten gelen bir toplum olarak, Anadolu'ya yerleşen Türklerin konutlarını kalıcı olmayan malzemeyle inşa etmeleri seçimi, normal ve pratik bir gelişme veya değişim olarak görülebilir. Bunu hayatın geçiciliğiyle bağdaştırmak da mümkündür.

Esneklik, Uyabilirlik ve Yaşam Tarzı, Gelişim ve Mutasyon: Binanın esnekliği, yaşamın esnekliğiyle ilişkilidir. Modern mimarlığın görevlerinden bir tanesi, yeni veya var olan fakat bazı durumlarda yeniden tanımlanan gereksinmelere cevap verecek binaların tasarımıydı. Bu durumda işleve bağlı bina tipolojilerinin geliştirilmesi başlı başına bir mimarlık görevi olmuştur. Bu işlevlerin özelliği, işlevin yalınlığı yani ana işlevini yerine getirmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu çok katı bina organizasyonuna değişken işlevleri uydurabilmek için, çeşitli, açılıp kapanabilen, sürülen bölücülerin uygulandığı, esnek yapıların geleneksel örneği Japon evleridir. Farklı işlevlerin yer alabileceği, uyarlanabilir boyut ve özellikteki mekânların araştırılması ve tasarlanmasıyla hareketli bölücülere gerek kalmayabilmektedir. Türk Evi'ndeki kare şeklindeki oda buna çok iyi bir örnektir. Burada duvarların işlevlendirilmesi, ortadaki boş yerin kullanımının çeşitliliğini de belirtmektedir. Zamanla konut dışında çeşitlenen işlevlerle de ilişkilendirilebilecek şekilde yaşam esneyerek, yani bir anlamda standartlardan kurtularak, farklılaşmıştır. Ailenin farklı fertlerinin farklı işler ve hobilere sahip olması nedeniyle de, yapıyı da esnek veya uyarlanabilir yapmanın yolları aranmıştır. Uyarlanabilirliğin esas olduğu Türk Evi'nin bütünü veya elemanları farklı şekillerde yorumlanarak farklı noktalara gidilebilir. Örneğin, oda duvarlarındaki katmanlaşmış işlevler, ekolojik bir evin duvarının farklı işlevler için kullanılmasına dönüşebilir.

Türk Evi'nin bir başka önemli özelliği de büyüme konusundaki esnekliğidir. Fakat tasarım aşamasındaki büyüklük tayininde bir esneklik vardır. Yine oda sayısına bağlı esnekliği yanında zamanla olan değişimi de önemli bir özelliğidir. Bu evler çeşitli büyüklük ve şekildeki arsalara sığabilmeleri için mutasyona uğramak zorunda kalmaktadır. Mutasyon özellikle plan tiplerinde olmaktadır.

Standartlaşma ve Çeşitlik: Türk Evi'nde normal kat planında oda bazında çok net bir modülasyona gidilmiştir. Evlerde oda boyutları birbirine çok benzerdir. Binalarda döşeme ve tavan, standart ahşapla inşa edilmiştir. Farklı evlerde birbirinin aynısı pencereler olabilmektedir. Bu sebeple evler çok hızlı ve ucuz olarak inşa edilmekteydi. Ancak bu standartlaşma bir, iki, üç, dört ve daha fazla oda sayısı ve evlerin sokak, bahçe ve varsa bitişikteki binayla farklı ilişkilerinin oluşturduğu kütle

kompozisyonları ve sokakla olan biçimsel ilişkileri sayesinde çeşitlenebilmektedir. Bu denli standartlaşmış bir yapı tipolojisinin bu kadar çeşitlilik gösterebilmesi Türk Evi'nin çok önemli bir özelliğidir.

4.3.3. Türk Evi'nin Feng Shui Paradigması Bağlamında Değerlendirilmesi

Yukarıda özelliklerini ayrıntılarıyla anlattığımız Türk Evi, birçok açıdan Feng Shui felsefesine uygunluk göstermektedir. Bu uygunluk, hem Türk Evi'ni inceleyip gözlemlediğimizde ortaya çıkar; hem de Türklerin Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri yerleşke özellikleri dikkate alındığında, Çin'lilerle aralarında bir etkileşim olduğu sanısından kaynaklanır.

Türk Evi geleneğinde çok etkili olmuş yörük çadırlarındaki yaşantı, çeşitli Çin minyatürlerinde de betimlenmiştir. Metropolitan Müzesi'nde bulunan Hotan aşiretinin yaşantısını betimleyen Çin minyatürlerinde görülen çadır yaşantısı, yörük yaşantısıyla kimi benzerlikler taşımaktadır (Arel, 2006). Bu minyatürlerde mahremiyet alanı olan çadırın içiyle dışarısı, çadırın önünde bir direkle tutturulmuş, üstü kapalı bir sayvanla birleşir (ya da ayrılır). Sayvan, içeriyi dışarıya bağlayan yerdir. Benzer biçimde "çardak" da sosyal hayatın gerçekleştiği, bir araya gelinen bir mekândır. Hotan çadırlarında ve yörük çadırlarında görülen bu özelliklerin, yerleşik yaşama geçildiğinde de evin dışarı uzanan bir uzantısı ya da hayatın işlevini üstlenen bir direkliğe dönüştüğü saptanmıştır (Bakır, 1981).

Türk yörük yaşantısının ve Türk Evi'nin Çinlilerin çadır yaşantısıyla karşılaştırıldığında bulunan etkileşimlerinin yanı sıra, yorum yoluyla da Türk Evi'nin Feng Shui'ye uygunluğunu saptayabiliriz. Öncellikle, Feng Shui paradigmasının parça-bütün ilişkisi açısından baktığımızda, Türk Evi'nin bu ilişkiye uygun olarak tasarlandığını görürüz. Türk Evi'nde bütün, parçaların toplamından fazla bir şeydir. Parçaların birbiriyle etkileşimi bütünün oluşmasında önemli rol oynar. Örneğin, optimum mekân ve minimum eşya kullanımı, eşyalar arasındaki hiyerarşik düzen, evdeki özel ve ortak alanlar ve bunların ayrımı, tümü evdeki yaşamın oluşturduğu bütüne uygun olarak gerçekleşir. Ev ahalisi de evdeki yaşantının bütününe uygun davranır.

Özel alanlarda ve ortak alanlarda herkesin yeri ve görevi bellidir. Domestik işlerin görüldüğü zemin katlar daha çok kadınların faaliyet alanıyken, evin reisi başodada

oturur. Ataerkilliğin hakim olduğu bu yaşantıda insanlar sözsüz bir anlaşmayla evin düzenine uyarlar. Bu, huzurun ve uyumun sağlanması için gereklidir. Benzer şey, eve gelen misafirler için de geçerlidir. Misafirlerin girebilecekleri alanlar bellidir. Onların görebilecekleri eşyalar da bellidir. Eve gelen bir misafir, sekiyi görecektir, ama perdelerle kapatılmış yüklüklerde neler olduğunu bilemeyecektir. Evin içindeki ve dışardan gelenlerle sağlanan tüm ilişkiler barışçıl bir yaşantıyı sağlamak üzere, sözsüz ama net çizgilerle belirlenmiştir.

Feng Shui'ye göre mekânsal deneyimde de bütünsellik başlıca ilkelerden biridir. Türk Evi malzeme seçimiyle bu bütünselliğe uyar. Seçilen malzeme onun çevreyle uyumunu gösterir. Seçilen malzemeler ahşap, taş, kerpiç gibi doğal malzemelerdir. Bu malzemelerden yöreye uygun olana ağırlık verilir. Örneğin İstanbul'da daha çok ahşap kullanılır. Bu da ünlü İstanbul yangınlarını açıklar. Doğu Anadolu'daysa hem yörenin soğuk olması hem de taş malzemenin daha kola bulunması nedeniyle evler taş daha çok taş kullanılarak yapılmıştır. Bu malzemeler araziye, iklime ve yörenin yaşam koşullarına uygun olarak seçilmektedir.

Türklerin göçebe yaşantısı da Chi enerjisinin hareketine uygun bir yaşam tarzıdır. Göçebelikte, çadırın kurulacağı yeri belirleyen yöre, iklim, arazi koşulları, insanların ve yanlarındaki hayvanların gereksinimleri gibi çeşitli unsurlar vardı. Bu unsurlar yaşantının doğayla ve çevreyle bir bütün olarak sürmesini ağlıyordu. İnsanlar da bu bütüne uyum sağlıyordu, çünkü onun bir parçasıydılar. Yaşantı Chi'nin hareketine, zamana uygunluk gösteriyordu. Örneğin çadırın kurulduğu yerler mevsimlere göre değişiyordu. Bu açıdan mekânsal deneyim sabit değil, esnekti.

Türk Evi'nde de bu esneklik göçebelik olarak sürmese bile kimi zaman iki eve birden sahip olarak sürmüştür. Yazın yazlık evlere ya da yaylalara gidilmesi ya da çadırlar kurulması yaşamdaki bu esnekliği ve Türk evlerindeki mekânsal deneyimde zaman-mekân ilişkisinin Feng Shui'ye uygunluğunu gösterir. Mevsimlere göre mekânı değiştirmenin yanı sıra, aynı mekân içinde de değişiklikler yapılır. Örneğin evlerin sineklik denilen kısımları yazın dışarıda yatmak için de kullanılır.

Tüm bu öğelerde görüleceği üzere, Türk Evi'nde mekânsal deneyimin Feng Shui'ye en uygun yönü, evin bir madde değil, insan yaşamlarının organik bir uzantısı olmasıdır (Kılıç, 2002). Ev, insanlarla beraber gelişir, değişir, atmosferi içindeki yaşantıdan etkilenir ve evin hali de içindeki insanları etkiler. Dolayısıyla Türk Evi, canlı, yaşayan bir varlıktır. Bu da onun Chi enerjisine uygun olarak bir dinamizm içinde olduğunu gösterir. Türk Evi'ndeki sadelik, mütevazilik ve bununla sağlanan huzur da bu dinamizmin görünmez parçalarıdır.

4.3.4. Bazı Geleneksel Yapılarla Türk Evi'nin Karşılaştırılması

Antropologların en büyük avantajı çalışmalarında yabancı kültürü incelerken, bu kültürle kendi kültürlerini karşılaştırabilmeleridir. Bu durum, içinde yaşadıkları kültürü daha önce hiç düşünmedikleri şekilde görme ve anlama fırsatını verebilir; farkında olmadan öğrendikleri, bildikleri ve kullandıkları şeyleri bir kere de farkında ve bilinçli olarak gözden geçirmelerini sağlayabilir.

Bunu en açık bir şekilde dille olan ilişkimizde görebiliriz. Dilimizi öğrendikten sonra, ancak okulda ona ait kurallardan haberdar oluruz. Kişisel ölçekteyse bu netlik insanın farklı dilleri öğrenme sürecinde oluşur. İçinde bulunduğumuz yer - pozisyon ile ilişkili olan bu asimetrik durum, bize karşılaştırmalar yapma ve öğrenme olanağı sağlar.

Kültür ve gelenek de farkında olmadan içinde olduğumuz, bu yüzden de yeterince çözümleyemediğimiz bu öğelerdendir. Kültür ve gelenek kavramları, Doğu'yla özdeşleştirilen kavramlardır (Nalbantoğlu, 1993). Akın'ın (1990) da belirttiği gibi, gelenek zaten kendisini yaratan bağlamdan kopmuş ve bir nevi ritüeller bütünü halini almıştır. Dolayısıyla bugün gelenekleşmiş olan şeylere baktığımızda, onların kökenlerinde neler olduğunu araştırmazsak ve üzerinde düşünmezsek bilmeyiz. Gelenekler, günlük hayatın içinde, sorgulamadan kabul edildikleri için gelenek olmuşlardır.

Benzer bir durum konut tipleri ve mekânsal deneyim için de geçerlidir. Türk Evi, geleneksel Türk yaşantısının bir devamıdır ve her bir ayrıntının o yaşantının içinde bir nedeni ve anlamı vardır. Her bir parça bütüne hizmet eder. Türk Evi'ndeki bu özellik Doğu kültürüne ait diğer evlerle de karşılaştırılabilir. Biz bu çalışmada Japonya'nın topografik koşullarından olduğu kadar Zen öğretisinden de etkilenmiş olan geleneksel Japon Evi'ni ve Feng Shui'ye göre yapılmış Pekin Avlulu Evlerini Türk Evi'yle incelemeli olarak karşılaştıracağız.

Japon evini incelemek üzere seçmemizin nedeni, bu ev tipinin Japon konut geleneğinin güçlülüğü ve Doğu kültürünün bir örneği olmasıdır. Japon Evi, Zen öğretisinin izlerini taşır. Zen öğretisi, Mahayana Budizmi'nin bir kolu olarak önce Çin'in güneyinde yayılmaya başlamıştır. Yani Zen bugün Japonya'yla özdeşlemiş olsa da, ilk olarak Çin'de ve Vietnem'da yayılmaya başlamıştır ve buradaki gelişimi

Çin felsefelerinden, özellikle de Konfüçyus ve Tao'nun öğretilerinden oldukça etkilenmiştir. Zen öğretisinin Japonya'ya gelişi ise 12. yy.'da gerçekleşir.

Zen öğretisi Çin'de kolaylıkla yayılma olanağı bulur; çünkü Çin'in kadim öğreileri olan Konfüçyus'un öğretisi ve Taoizm'le birçok ortak yönü vardır. Hatta Tao'nun ruhunun Buda olarak yeniden doğduğuna da inanılır. Bu da iki öğretinin birbiriyle içiçe uygulanmaya başlamasını getirmiştir. Tapınaklarda hem Budizm'in hem de Taozim'in kuralları uygulanmaya başlanır (Güngören, 1997).

Çince C'han sözcüğünden Japonca'ya geçmiş olan Zen sözcüğü, tek bir şey üzerine yoğunlaşma, zihinsel barışı sağlama, meditasyon anlamına gelir. Zen Budizm'i, sadelik ve nefsin yenilmesi yoluyla zihinsel barışı ve sakinliği öngörür. Bunun yolu da meditasyondur. Meditasyon, odaklanma demektir. Dolayısıyla dikkat dağıtacak şeyler, zihinde ve fiziksel çevrede mümkün olduğunca azaltılmalıdır (Güngören, 1997).

Taoizm'de özünde Zen Budizm'iyle aynı şeyleri savunmaktadır. Tao'nun öğretisine göre de insan tek gerçek olan zihinsel birlik ve barışı bulmak için nefsine hakim olmalıdır. Bunun için yapılacak şeyler, basit bir hayat yaşayarak tutumlu olmak, mütevazi olup gurur ve kibirden uzak durmak ve bütün canlılara karşı merhametli olmaktır (Watts, 2001). Feng Shui'nin dayandığı ilkelerin temeli Taoizm'e aittir. Taoizm'e göre Yin ve Yang birbirine karşıt iki elementtir ve bunların karşılıklı etkileşimi dünyanın dünyayı ve olayları oluşturur.

Burada anlatmaya çalıştığımız, Doğu felsefesindeki dinler ve öğretiler her ne kadar çeşitli kollara ayrılsalar da özlerinde aynı temel öğretiyi taşıdıklarıdır. Buna göre de sadelik, alçak gönüllük, insanın nefsini yenmesi ve doğayla bütünleşmesi başlıca kurallardandır. Bu öğretilere göre yaşamını sürdüren bir kişi için yabancılaşma ve boşluk kavramları yoktur. O, hayata hükmetmeye çalışan biri değil, hayatla birlikte akıp giden ve bu sırada kendi üstüne düşen görevleri yerine getiren biridir. Böyle bir anlayış mekânsal deneyime de fazlasıyla yansır. Bu kişi, mekânın ve çevresinin efendisi olmaya uğraşmaz. Mekânın bir parçası olur. Mekân ve çevresi de onunla birlikte bir organik bütünün parçalarıdır.

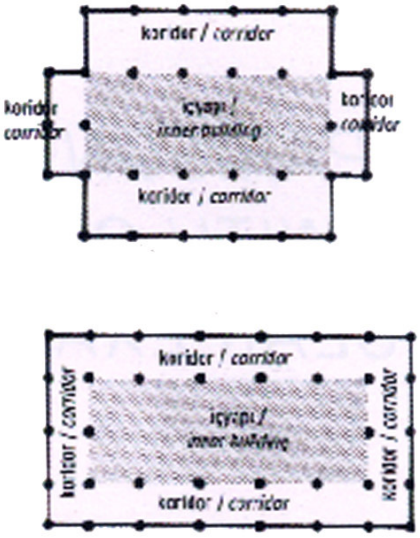
Dolayısıyla, Feng Shui'nin temelindeki bütünselci yaklaşımı Zen öğretisine göre inşa edilen Japon evlerinde de bulmak mümkündür. Bu yüzden bu çalışmada hem bu benzerliğin ortaya koyulması hem de Doğu öğretilerinin aslında evrensel yaklaşımlar sunduğunun gösterilmesi için Türk Evi'nin hem Japon eviyle hem de Peki avlulu eviyle karşılaştırılması uygun gözükmektedir.

Japon Evi: Burada iki kaynaktan yararlanılmıştır. İlki Mitsui Inoue'nin (1985) "Space in Japanese Architecture"dır. Inoue, mekânla ilgili araştırmasını yaparken daha çok planlardan hareket etmiştir. Diğeri ise Aligül Ayverdi'nin (1972) "Japonya Mimarlığı Mekânı"dır. Burada ise doğadan, insandan ve kültürden başlayarak anlatılan, diğerinin analitik yapısının aksine sentez ağırlıklı bir çalışma yapılmıştır. İki yazarın ortak görüşü de, Japon mimarlığını esas olarak konut mimarlığının oluşturduğudur.

Planın Okunması: Inoue'ye göre Japon mekânının gelişiminde, planlar irdelenirse, bir iç bina bir de çevresinde bir açık mekân görülmektedir. Bunlar iki tip olabilmektedir: Japon tipi ve Çin tipi. Başka bir tipte iç binayla dış bina, iç içe değil de, arka arkaya bulunabilmektedir. Konutta da, tıpkı dini yapılarda olduğu gibi 'shinden' adı verilen mekân hem bir kamusal merasim mekânına hem de biçimsel olmayan özel bir mekâna bölünmüştür. Daha önceleri shinden tek bir mekân olup evin erkeğine ayrılmıştı. Shinden çeşitli büyüklüklerde olabilmekteydi, bunu da taşıyıcıların oluşturduğu açıklık sayısı belirlemekteydi. Sonra transformasyona uğrayan bu mekân, günlük kullanım alanları 'ke' için bölünmeye başlamıştır. Ke'nin karşıtı 'hare'dir (Şekil 4.11).

Hare kamusal ve merasim için anlamına gelmektedir. İkiye bölünen mekânın güneyi kamusal, kuzeyiyse özel yaşantıya ayrılmıştır. Konutlar daha sonra dört bölüme ayrılmış ve farklı mahremiyet alanlarına göre bölünmüştür. Shinden tipi konutun girişi de bu durumda güney yerine doğudan ve batıdan olabilmektedir. Konutlardaki bölünmeler kayar kapılarla birbirinden ayrılmaktaydı. Binaların çevresindeki açık alanlar, gereksinmeler doğrultusunda 'hisashi'lerle kapatılmaktadır. Sonradan hisashi'ler binaya entegre edilmiştir. Yine Inoue'ye (1985) göre konutlarda, simetrinin ortadan kalkması ve geometrik mekânın yerini düzensizlik ve belirsizliğin esas olduğu hareket mekânının alması önemli bir değişimdir.

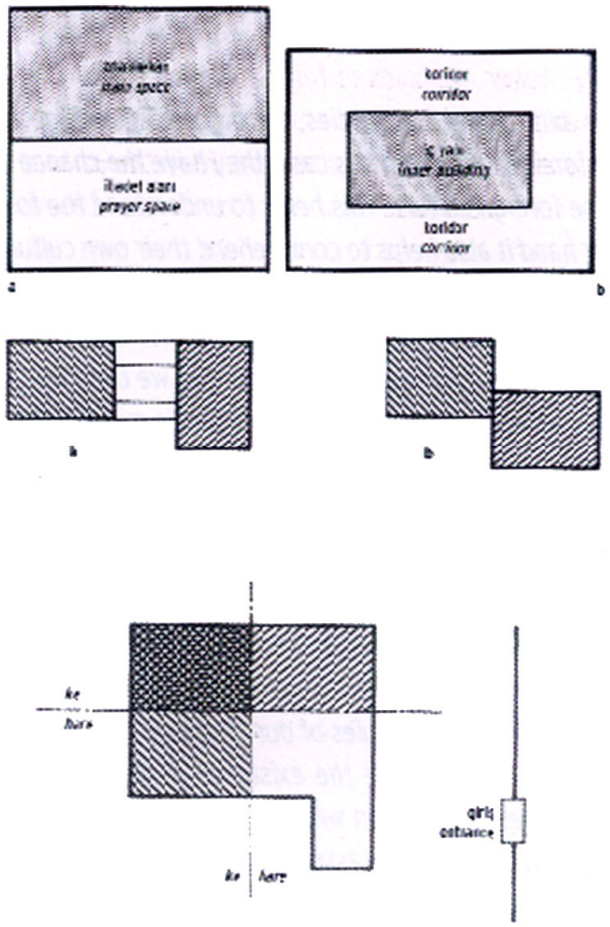
Inoue (1985), bu değişimin feodal Japon mimarlığının bir oluşumu olduğunu belirtmektedir. Binalarda mekânlar birbirine koridorlarla bağlanmakta veya mekânlara birbirinin içinden geçilebilmektedir. Eklemlenerek büyüyen kompleks bir iç mekânlar bütünlüğü, devamlılığı şekline gelmiştir. Burada topoloji ile tanımlanabilecek bir mekân söz konusudur. Yön ise artık eski önemini kaybetmiştir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 : Japon ve Çin Tipi Ev

Kesitin Okunması: Bu konutların en büyük özelliklerinden birisi esas olarak tek katlı olmalarıdır. Ayverdi (1972) bunu 'yere bakmak' kültürü olarak tanımlamaktadır. İkinci bir kat olsa da merdiven gizlenmektedir.

Kütlenin Okunması: Ana mekânı çevreleyen açık mekân daha alçak bir çatıyla örtülüyordu. Böylelikle ana mekân ve çevresini saran açık mekân dışarıdan algılanabilmekteydi. Ayrıca dış ve iç mekân birlikteliği sağlanmaya çalışılmakta, dış mekân için bahçeye dönüştürülmüş doğa denilmekteydi.

Şekil 4.12 : Diğer Japon Evi Tipleri ve ‘ke’, ‘hare’

Japon Evi’nin Kavramsal Olarak İrdelenmesi ve Türk Evi ile karşılaştırılması: Japon evinde ev ve tapınak benzerliği ve mimari süreklilik bulunmaktadır. Bunun belki de en önemli sebebi tapınağın Tanrı’nın ‘ev’i olduğu düşüncesidir. Bizim kültürümüzde böyle bir benzerlik ve süreklilik olmaması ev ve caminin çok farklı şeyler olmasından kaynaklanır.

Japon mimarlığında yapının geçiciliğini Ayverdi (1972) “yapı, insan gibi doğmak, büyümek ve ölmek üzere yapılmıştır” diye açıklar. Kullanılan malzemeler de bu geçicilik için seçilmiştir. İnsanoğlunun doğaya katılması düşüncesiyle, mekânın geçiciliği ve konstrüksiyonun geçiciliğinden söz edilebilir. Ayverdi’ye (1972) göre Japon Evi, gereksinimlere bağlı olarak yıkılıp tekrar inşa edilebilmektedir. Benzer bir geçicilik Türk Evi’nde de vardır. Yaşamın geçiciliği yapıya yansımaktadır.

Önce Çin'den etkilendiği belirtilen Japon mimarlığında simetri hakim olmuş, sonradan Çin etkisinden kurtulabilmek için simetriden uzaklaşılmıştır. Benzer şekilde katı yönlenmeler de terk eidlmiştir. Türk Evi'nde de yönün o kadar önemi yoktur. Ancak sütlüğün kuzeye gelmesine dikkat edilir, yani yönlenme işlevseldir. Simetriyse özelikle amaçlanan bir unsur değildir.

Türk Evi'nde göçebeliğin de etkisiyle olduğu sanılan sadelik, aslında işlevsel bir katmanlaşmaya işaret eder. Oysaki Japon evindeki sadelik dünya görüşüyle ve dinsel inançla daha fazla ilişkilendirilebilir.

Mekanın yansızlaştırılması, Japon evini belirsiz ve öğesiz kılan renk, doku, ışık, dik açıklılık ve basitlikle oluşmaktadır. Benzer bir durum Türk Evi'nde de söz konusudur. Özellikle binaların dışındaki sadelik bunu çok belirginleştirmiştir.

Japon Evi'nde süsün özel bir anlamı ve biçimlenişi vardır. Ayverdi (1972) bunları şu şekilde açıklar: Japonya'daki süs hiçbir zaman strüktürü saklayıp biçimini bozmaz, eşyalarda da benzer şekilde biçim ve strüktürde süs yoktur. Odanın toplam alanının yüksek bir yüzdesinin tinsel fonksiyonlar için ayrılması yalnızca Japon mimarlığında görülür. Bu 'tokonama'dır. Tokonama, resim asmak için ayrılmış bir yer ve yükseltilmiş döşemedir.

Tokonama dış dünyanın bir temsiliyeti olabilmektedir. Burada yer alacak elemanların nasıl bir düzen içinde yer alacağı önceden bellidir. Önemli bir ayrıntı, bina ve elamanlardaki kusursuzluk ve ince işçiliktir. Oysa Türk Evi'nde göçebelik, katmanlaşma ve işlevsellik sanatın kaynağıdır. Evin bir parçası olan yüklük, dolaplar, raflar ve bunlara dizili tabak, çanak, hali ve kilim gibi fonksiyonel elemanlar aynı zamanda soyut bezemeleriyle sanatın bir parçasıdır.

Dil'in katmanlaşmış ve sıkıştırılmış olması iki kültürün ortak yönüdür. Ancak dilin mimari elemanlarla ilişkisi Türk Evi'nde var olmakla birlikte, ya günümüzde pek çok elemanın adı unutulmuş, ya da Japon Evi'ndeki kadar önemsenmemiş ve detaylandırılmamıştır. Fakat iki kültürde de varlık olarak oluşturulan mekân, semantik olarak da belirlenmiştir denebilir.

Japon Evi'nde bu elemanların sembolik anlamlarının çok güçlü olduğu görülmektedir. Böyle sembolik bir anlam Türk Evi'nde eyvanda ve farklı bir biçimde başodada vardır. Ancak Türk Evi mimarlığının, sembolik tarafından daha çok sezgisel tarafının güçlü olduğu görülmektedir. Özellikle evlerin konumlandırılması, sokakla biçimlenişi, üst katların çıkmalarla düzenlenmesi buna iyi bir örnektir.

Mekanların ihtisaslaşması bugünkü anlamda iki kültürde de olmamakla birlikte, hem Japon Evi'nde shinden'in simgesel fonksiyonu, hem de Türk Evi'nde oda, başoda, eyvan ve hayat'ın yaşamsal ve simgesel fonksiyonu farklı türde bir ihtisaslaşmayı göstermektedir.

Türk Evi'nde hareketsiz mekânlar ve hareketli unsurlardan söz etmiştik. Buradaki hareketli unsurlar, başka bir yere, örneğin yaylaya gidildiğinde birlikte götürülen işlevsel malzemelerdir. Oysaki Japon Evi'nde oluşturulan boşluk hissi için daha az sayıda, fakat hareketli unsur kullanılmışsa da, bunun taşınmakla ilgisi olduğu söylenemez.

İç – dış birlikteliği iki kültürde de çok güçlüdür. Ancak aralarında büyük farklar vardır: Japon evinde ufuk çizgisi esas alınmış ve bu birliktelik yatayda oluşmuştur; Türk Evi'ndeyse düşeyde oluşarak yukarıya taşınmıştır. Kapalılık alt katlarda sokağa karşı oluşturulmuştur, üst katlardaysa yine güçlü bir dışa açılma vardır. Japon evinde tavan önemini kaybetmiştir. Ancak bütünlük önemli bir kavramdır, dolayısıyla tavan, yer ve duvarın devamı niteliğindedir. Benzer bir bütünlük düşüncesi, Türk Evi'nde, özellikle odada görülür.

Japon evinde yatayda olan iç – dış birlikteliği bahçeye verilen önemle güçlenmiştir. Dış mekân Buda'nın bahçesi olarak görülmektedir. Örneğin Zen bahçesi adı verilen ve kum, taş, çakıl, çimen gibi doğal unsurlardan oluşan kum bahçesi Japonyaya özgü bir bahçe türüdür. Bahçenin oluşturulması ve bakımı sanatsal bir süreçtir. Örneğin kumu tarayarak motiflendirme bu özel sürecin bir parçasıdır. Ancak Zen bahçesi kavramı, Batılılarca uydurulduğu gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Çünkü Zen inancına göre değerlendirildiğinde görsel zevk veren bir bahçe insanı aydınlanma yolundan saptırabilir de. Ama karşıt görüşe göre, bu bahçenin varlığı Batı uydurması değildir ve saf ve süslerden arındırılmış bir bahçe, aydınlanma yolunda kişiye yardımcı da olabilir. Ayrıca bu bahçenin Japonya'ya Budizm ve çay kültürüyle beraber, Çin'den geldiği öne sürülür (Nakagawara, 2004).

Japon bahçesi örneğinde de olduğu gibi, kalıcılığı olmayan bir güzelliği yaratmak, yaratanın kendi iç dünyası için oluşturduğu bir gerçektir. Burada sanat insanın kendisi için vardır. İç huzurunu bulması ve estetik amaçlıdır. Türk Evi'ndeyse bahçe, orada yaşayanlara aittir; mutfak olarak kullanılmasının yanı sıra yoğunlukla meyve ağaçları ve sebze bahçesi şeklindedir. Süs bitkileri daha ziyade saksılarda yetiştirilmektedir. Sanki onlar da yazın yaylaya gitmek üzere tasarlanmışlardır. Doayısıyla Türk Evi'nde estetik bir amaç yerine işlevsellik ön plandadır.

İki evin önemli ortak özelliklerinden bir diğeri, ikisinin de yazlık olarak inşa edilmeleridir. Oysaki iki kültürün de bulunduğu yerlerdeki iklimler dört mevsimi de içerir. Türk Evi'nde bu ilginç bir özeliktir; çünkü genellikle yazın gidilen bir yayla evi olmasına rağmen, ana kat, odalarda ocak olmasına karşın ince duvarları ve pencere sayısının fazlalığıyla aynı zamanda hayatın açık bir mekân olması nedeniyle, kışlıktan ziyade yazlık bir ev niteliğindedir. Kış odası var olmakla birlikte, bu bir oda büyüklüğündeki tek mekân evin çok az bir alanını kaplamaktadır.

Zaman içinde eklenerek büyüme Türk Evi'nde görülmezken, tek tek elemanlardan oluşan Japon ev geleneğinde vardır. Türk Evi'nde oda sayısına göre ve bina yapılmadan önce, modüle (oda) bağlı bir büyüklük tayini söz konusudur. Ayrıca Japon evinde iç bölünmelerde de eklemlenmeler olabilmektedir, oysa Türk Evi'nde böyle bir eklemlenmeye rastlanmaz.

Japon evindeki kayar kapılar, esnekliğin örneği olarak gösterilebilir; Türk Evi'ndeyse oda büyüklüğünün ve düzeninin pek çok işleve imkan vermesi açısından uyarlanabilirlik esastır.

Modülün dıştan algılanması Türk Evi'nde oda, eyvan ve hayatın algılanması, çıkmalar ve dışa açılma farklılıkları, açık hayatın cephesiyle oluşur. Modülü, bu durumda odalar belirler. Oysa Japon mimarlığında çatıların periskopik olarak birbirinin içinden çıkması, altında yer alan mekânların değiştiği yerleri belirler. İçeride ise tatami bir modül oluşturur.

Japon mimarlığında sazlardan yapılan tatami ve bambu kullanımı, mekânları ayıran kağıtla kaplı yarı saydam kayar kapılar, binalarda tek katlılık, hafifliği literal olarak güçlendirir. Türk Evi'ndeyse yukarıya çıkıldıkça hafifleme olur; duvarlar incelir ve pencereler artar. Strüktürün yanında ahşabın kafeslerde ve korkuluklarda kullanımı da hafifliği artırır.

İki kültürde de evin reisine verilen önem, evin planına yansımıştır. Japon kültüründe ev bütünüyle aile reisine odaklanmışken, Türk Evi'nde bu bir odayla (başoda) sınırlıdır.

Japon evinin en önemli özelliklerinden birisi sanki içinde yaşanmıyor gibi bir boşluk etkisi yaratmasıdır. Yaratılan bu boşluk hissinde hem evin yapımında kullanılan hafif malzemelerin hem de Zen inancının getirdiği hafifliğin ve sakinliğin etkisi büyüktür. Oysa Türk Evi, içinde yaşamın varlığını çok güçlü olarak hissettirmektedir. Türk Evi'nde boşluk, mekânın çok amaçlı kullanımına hizmet eden bir unsurdur. Ama evde yaşamın sürdüğü her zaman bellidir. Özellikle kadınların alanı sayılan alt katta

ve mutfakta sürekli bir faaliyet vardır. Yaşamın geçiciliği bu evlerde vurgulanmış olsa bile Türk Evi'ndeki yaşamda yarın için sürekli bir hazırlık göze çarpar. Evin strüktürü de bu hazırlıklara imkan verecek niteliktedir. Örneğin, çatı ile üst kat arasında bırakılan sineklikte, kış için meyve sebze kurutulur. Aynı şekilde alt katlar, dokuma gibi çeşitli faaliyetler için bırakılır. Bu, Japon evinde hiçbir faaliyetin olmadığı ya da onlarda mevsimsel hazırlıklar yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Yalnızca Japon evindeki yaşantıda hakim olan insanların sanki orada değillermiş gibi bir sessizlik ve hafiflik içinde yaşamlarını sürdürmeleridir. Aşağıdaki Zen öyküsü de, mekânsal deneyimde bu hafifliğin ve sessizliğin hedeflendiğini bir mesel olarak anlatır:

Bir gün bir adam bir Zen tapınağının kapısını çalar. Kendisine kapıyı açan rahibe, tapınağa kabul edilmek istediğini söyler. Rahip, ağzına dek suyla dolu bir kase getirerek tapınağın ağzına kadar dolu olduğunu ve adama yer olmadığını anlatmaya çalışır. Bunun üzerine adam da kasenin üzerine bir gül koyarak kendisinin bu kaseyi taşırmayacağını, bu gül kadar hafif ve uyumlu yaşayacağını ifade eder.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Türk evi ve Japon Evi arasında ayrıntılarda ortaya çıkan ve her iki kültürün de farklı inançlarıyla şekillenmiş birçok ayrım bulunmaktadır. Ancak, her iki evin de sunduğu ortak yön, mekânsal deneyimin bir bütün olarak yaşanmasıdır. Her iki mekânsal deneyimde de, insan yaşadığı yerle ve çevresiyle bir bütün oluşturur. Oraya hükmetmeye çalışmaz ve onu bir parçası olur. Oluşturulan bu bütünde, inançların ve toplumsal düzenin etkisi büyüktür. Ayrıca arazinin topografyası da mekânsal deneyimin şekillenmesinde rol oynar. Dolayısıyla, kimi farklarına rağmen, hem Türk Evi'nin hem de Japon Evi'nin Feng Shui'ye uygun bir mekânsal deneyim sunduğu söylenebilir. Çünkü bu mekânsal deneyimde ev ve insan ikiliği yerine bir birlik mevcuttur.

Pekin Avlulu evleri: Günümüzde, özellikle Çin Kültür Devrimi'nden sonra, modernleşme çalışmaları nedeniyle sayıları iyice azalmış olsa da, Pekin avlulu evleri hâlâ Pekin'de varlıklarını korumaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, bu evler başarı ve şansı yakalamak amacıyla, Feng Shui ilkelerine göre inşa edilmişlerdir.

Pekin Avlulu Evleri'nde mistik bir anlam yüklenen birçok unsur aslında işlevsellik de taşımaktadır. Örneğin evlerin arasındaki sokaklara "hutong" denilmektedir. Hutong, "su kuyusu" anlamına gelen Moğolca'daki "hottog" sözcüğünden türemiştir. Bu da evlerin bir kaynak ya da kuyu başına yapıldığını göstermektedir. Halbuki Çinliler bunu işlevsellikle açıklamak yerine Chi'nin yeryüzü formlarıyla ilişkisini belirterek açıklamayı yeğlerler (Xu, 1998). Bu, onların inançlarıyla bağlantı kurmalarına ve mekânsal deneyimlerini inançlarına dayandırarak sürdürmelerine

olanak tanır. Evlerin ön aksının güneye bakması, sırtlarının da kuzeye yaslanması, evin güneş alması ve sert kuzey rüzgârlarından korunması amaçlıdır. Ancak bu da evi kötülüklerden korumak ve şansı çağırmakla açıklanır.

Türklerde de gerek yörük yaşantısında gerek yerleşik yaşantıda olsun, su kenarları yerleşim için seçilen uygun yerlerdir. Ancak bu, suyun yaşam için birincil derecede önemli bir gereksinim olması nedeniyle evrensel bir yerleşim tercihidir.

Hem Peki Evi'nde hem Türk Evi'nde görülen ortak bir özellik evlerin planlarında sınıf farklılıklarını ortaya koyacak fazla bir fark bulunmamasıdır. Çin'de çok sert bir sınıf sistemi uygulanıyordu, ancak bu evlerin planına ve kullanılan malzemeye yansımamıştı. Farklı sınıflardaki insanların evleri ancak büyüklüklerine göre ayırt edilebiliyordu. Benzer bir şey, Türk Evi için de geçerlidir. Zenginlerin ya da fakirlerin evlerinin planı aşağı yukarı aynıdır. Tek fark, kat sayısında ve evin büyüklüğünde ortaya çıkar.

Feng Shui, Çin evlerinde kullanılan malzemenin belirlenmesinde önemli rol oynuyordu. En çok kullanılan malzemeler ahşap ve topraktı. Bu malzemelerin olumlu enerji taşıdığına inanılıyordu. Türk Evleri'nde de ahşap, kerpiç, toprak ve taş kullanılmıştır. Bu malzemelerin önemli yönü, doğayla ve araz yapısıyla bütünlük sağlıyor olmalarıdır.

Şekil 4.13: Pekin Avlulu Evlerinin kuşbakışı görünüşü

Pekin Avlulu evlerinin avlusu içinde birden fazla ev bulunur. Bu evler, ailedeki feodalliği yansıtacak biçimde düzenlenmiştir. Bu evlerden en büyüğünde ailenin en büyüğü yaşar. Diğer yan evlerdeyse ailenin çocukları kendi aileleriyle yaşarlar (Acar, 2006). Türk Evi'nde de büyük aile modeli geçerlidir. Ancak büyük ailenin çekirdek ailelere bölünümü yan evler yerine odalarla veya katlarla gerçekleşir.

Yönlenme her iki ev tipi için de başlıca öneme sahiptir. Pekin Avlulu Evi'nin yönlenmesi Feng Shui inancına göre şekillenir ve kötü şansı evden uzak tutmak ve bereket, bolluk, uzun yaşam sağlama amacı güdülür. Bu yönlenmede dışarıya karşı korunma da mevcuttur. Ev, büyük bir mahremiyet mekânıdır. Benzer bir yönlenme, Türk Evi için de geçerlidir. Ancak burada, şanstan çok dışarıya karşı korunma ve mahremiyeti sağlama ön plandadır. Ev dışardan görünmez; kafeslerle, duvarlarla korunmuştur. Ancak içerdekiler dışarıyı görebilir. Evin sokağa doğru uzanmış kısmı olan *cumba*, evin hem ışık aldığı hem de dışarıyla ilişkinin sağlandığı bir nevi gözetleme yeridir. Estetik açıdan sokaklara şık bir görünüm de katan cumba, mahremiyetin korunduğu bir dışa doğru açılmayı temsil eder.

Pekin Avlulu Evi'nde de Türk Evi'nde de dış kapı doğrudan eve değil, avluya açılır. Burası, evin dışarıya açıldığı bir ara yerdir. Eve ilk gelenler doğrudan içeriye alınmazlar. Önce avludan geçerler. Avlu, duvarlarla dışarıya karşı korunmuştur. Pekin Evleri'nde dışarıya bakan duvarlarda pencere yoktur. Dolayısıyla dışardan görülmez. Avlu, her iki ev tipinde de kadınların faaliyet gösterdikleri bir yerdir. Türklerde de Çinlilerde de bu mahremiyet, feodal düzenin getirdiği bir özelliktir. Bir yabancı içeriye kolaylıkla giremez. Bunda kadınların toplum hayatında olmamasının da rolü vardır. Feng Shui açısından yaşam enerjisini düzenlemek için kurulan bu yerleşim, aslında aile içindeki sosyal kontrolü sağlamanın da bir yoludur. Kişisel özgürlük ve mahremiyet için izinle barışın sağlanması amaçlanmıştır (Xu, 1998).

Ne Pekin Avlulu Evi'nde ne de Türk Evi'nde yapılarda fazla süsleme görülmez. Türk Evi'nde özellikle eşyaların fazla ortada olmayışı ev dekorasyonu açısından da sadeliği gösterir. Ancak her iki evde de dış kapılar önemlidir. Kapı, içeriyi dışardan koruyan bir etmendir; ama aynı zamanda dışarıya karşı evi temsil eder. Dış kapı, hem eve girişi sağlama hem de kesme açısından ayrı bir yere sahiptir (Yıldırım, 2006). Pekin Avlulu Evleri'nde kapılar çoğu zaman kırmızıdır ve bakır bir tokmakları bulunur (Acar, 2006). Evin dış kapısına da yine eyvan benzeri bir yerden geçerek ulaşılır; yani kapı da duvarların içine gömülmüştür, doğrudan dışarıyla temas etmemektedir. Türk Evi'nde, kapının doğrudan sokakla teması vardır. Kimi zaman birkaç merdiven çıkmak gerekebilir. Her iki ev tipinde de kapı ardında bir eşik olabilir. Türk Evi'nde kapılar çoğu zaman ahşaptır ve iki kanatlıdır. Bu ahşap

kapıların üstünde işlemeler ve demir aksamlar (tokmak, vs.) bulunur. Bu kapılar, evi dışarıya karşı temsil ettiği için, onlardaki süsleme ve ince işçilik evlerin tasarımında önemli bir yere sahiptir (Yıldırım, 2006).

Sonuç olarak, Pekin Avlulu Evi'yle Türk Evi arasında, tıpkı Japon Evi'nde olduğu gibi ayrıntılarda önemli farklılıklar vardır. Bu, her şeyden önce iki kültür arasındaki inanç farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Ancak ikisinin de ortak yönü, mekânsal deneyimi bir bütünlük olarak algılamalarıdır. İnsan, her iki kültürde de mekânın efendisi değil, bir parçasıdır ve hem toplumsal yapının hem de doğanın gerektirdiklerine uygun davranır. Bu özellikleri, iki ev tipi arasında Feng Shui açısından bir bağlantı kurmamıza izin verir. Pekin Avlulu Evleri, zaten Feng Shui'ye göre inşa edilmiştir. Türk Eviyse, Anadolu yaşantısı ve Türk geleneğinin bir sentezi olsa da, mekânsal deneyimdeki bütünlük, onunla Feng Shui arasında bağlantı kurmamıza olanak tanır.

5. SONUÇLAR

Bu çalışma kapsamında bir mekânsal deneyim paradigması olarak Feng Shui'nin Türk Evi'yle ilişkisi incelenmiştir. Popüler anlaşılışının dışında Feng Shui kavramsal içeriği kuvvetli, deneyimlerle kazanılmış bir bilimsel bilgi temeline dayanmaktadır. Bir paradigma olarak ele alındığındaysa, yaşamın her alanına dokunduğu gözlenmektedir. Kendisini oluşturan unsurlar ve uygulanması sonucu meydana getirilen mekânları bir ağ örüntüsü içerisinde holistik bakış açısıyla bütünlemektedir. Feng Shui ile organize edilen mekânsal deneyim, bu holistik bütün kapsamında, Feng Shui dahilinde biriktirilmiş binlerce yıllık deneyimi içermektedir.

Feng Shui paradigmasına göre insan ve tasarım ürünü olan fiziksel çevresi bütünleşir ve mekân içinde barındırdığı insanların organik bir uzantısı olur. Mekân, el ve ayak gibi işleyebilen, zihin ile birlikte düşleyebilen ve insanın varoluşsal serüvenini zenginleştiren bir varlık haline gelir. Çünkü mimarinin bugünkü konumunu belirleyen temel değerler bilim olduğu kadar "yaşam", sistem olduğu kadar "insan", temel eylemiyse "analiz etmek" olduğu kadar "anlamak/kavramak/düşünmek" olarak ele alınmıştır.

Çalışmada Feng Shui kavramına geçmeden önce mekân kavramı üzerinde duruldu ve mekânsal deneyimin mekân kavramından nasıl ayrıldığı açıklandı. Mekân'ın mekânsal deneyime dönüşmesi için gerekli olan zaman boyutu irdelendi. Mekân kavramı; temsili mekân, sanal mekân, gerçek mekân ve algılanan mekân alt başlıklarında incelenerek bunları belirleyen koşullar ve nasıl dönüştükleri açıklandı.

Çalışmada ayrıca paradigma kavramı da Feng Shui incelememizde önemli bir yer tuttu. Çalışmayı yönlendiren bir başka önemli nokta olan yeni bilimsel paradigma bu bölümde incelendi. Kartezyen paradigmayı geçersizleştiren yeni bilimsel paradigmanın getirdiği holistik bakış açısı bu bölümde irdelendi ve holistik bakış açısının ışığında Feng Shui değerlendirildi. Bu değerlendirmede yeni paradigmanın önerdiği parça-bütün ilişkisine ve mekânsal deneyim olarak Feng Shui paradigmasının buna getirdiği yanıtlara bir giriş yapıldı.

Genelde yaşama ve bu çalışmanın özelinde mekânsal deneyime yeni bakış açıları sağlayan Feng Shui de bir paradigma olarak ele alınabilir. Çalışmanın üçüncü bölümünde de Feng Shui'yi bir paradigma olarak ele alınıp bu paradigma bağlamında yaşamın temel öğeleri incelendi. Burada Feng Shui'nin temel unsurları olan Chi, Yin-Yang ve Ba-Gua incelendi ve Çin inanç sistemi içinde bunların işlevleri ve insan yaşamına etkileri üzerinde duruldu. Bu bölümde ayrıca ilişkiler incelendi; zaman-mekân, insan-çevre, dil-anlam, doğa-kültür ve simbiyotik ilişkiler olarak.

Simbiyotik ilişkilerde mimariye ve mekânsal deneyime yeni bakış açıları sağlayan ve bir sentezi öngören simbiyoz kavramı üzerinde duruldu. Simbiyoz kavramı, karşıtlıkların, çelişkili öğelerin sentezinden (geniş anlamıyla Doğu-Batı karşıtlıklarının) ilerlemenin ve gelişmenin doğacağını öngörüyordu. Bu da Feng Shui'nin hareket ilkesiyle kesişen bir paradigmaydı. Bu bölümde ayrıca çalışma için önemli yer taşıyan Doğu-Batı karşıtlığı ve sentezi de araştırıldı. Feng Shui Doğu'lu bir kavramdır ve Batı'da keşfedilişi 19. yy'da olmuştur. Ancak, Feng Shui'nin Batı'daki alımlanışı hâlâ Batı'lı değerler üzerinden gerçekleşmektedir. Bu yüzden bu bölümde, Doğu-Batı kültürlerinin görünen ve derindeki farklarını ortaya koyarken, Feng Shui'nin alımlanışının bu çerçevede nasıl değerlendirilmesi gerektiğine de değinildi.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde de mekânsal deneyim Feng Shui paradigması kapsamında incelendi. Bu incelemeyi yaparken bütünselci bir bakış açısıyla Ağ İlişkisi (Network) kavramından söz edildi. Çalışmanın önceki bölümlerinde de savunulan parça-bütün ilişkisi tezi, ağ ilişkisi için de geçerliydi. Bu bölümde incelenen bir başka önemli olgu da Türk Evi'ydi. Türk Evi'nin mimari yapısı ve içindeki mekânsal deneyim, Türk kültürünü ve karakterini yansıtacak birçok öğe barındırıyordu. Türk Evi'nde mekânsal deneyim bu açıdan değerlendirilmeye çalışıldı.

Türk Evi ayrıca Feng Shui paradigması bağlamında da incelendi. Ağ ilişkisinin önerdiği bütünleşiklik dünyadaki bütün toplumlarda, toplumun kendi değer yargılarına ve kültürel birikimine göre öznel olarak şekillenen, özünde de nesnel olup tüm insanlığa mal olmuş bir takım temel değerleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda gerek Feng Shui dahilindeki öğretiler ve disipliner kurallar olarak incelenen ilkelerle, örneğin Türk Evi'nin kurgusunu oluşturan öğeler arasında paralellik olduğu savunulabilir. Bu paradigmatik paralellik, Batı toplumlarını şekillendiren analitik ikililikle çelişmektedir. Her ne kadar Anadolu kültürü tarih boyunca bir geçiş kültürü olarak şekillenmiş ve birbirinden çok farklı toplumlar

arasında bir köprü işlevi görmüş olsa bile dünyaya bakış açısı olarak, Batı'lı analitik diyalektikten çok Doğu'nun holistik sentez anlayışına daha yakın olmuştur. Türk Evi de, birçok yönüyle bu holistik sentez anlayışını yansıtmaktadır.

Bu görüşlerimizi desteklemek amacıyla Türk Evi'ni hem Pekin Avlulu Evleri, hem de Japon Evi'yle karşılaştırdık. Pekin Avlulu Evleri, Feng Shui paradigmasına göre inşa edilen ve mekânsal deneyimi Feng Shui'ye göre belirlenen evlerdi. Japon Evi de Doğu Kültürü'nün bir başka önemli kolu olan Zen felsefesine göre tasarlanmıştı. Örneklerin karşılaştırıldığı bu kısımda, hem ayrı ayrı bu felsefeleri karşılaştırarak mekânsal deneyime nasıl etkide bulundukları araştırıldı, hem de bunların Doğu'lu olmaktan kaynaklı kimi temel ortak yönleri saptanmaya çalışıldı.

Sonuç olarak, bu çalışmada günümüzde, özellikle Batı'da popüler bir kavram haline gelmiş olan Feng Shui felsefesi, kökenlerine inilerek derinlemesine incelemeye çalışıldı. Bu inceleme, mimarlık, bilim, felsefe, sosyoloji ve tarihi de içeren disiplinler arası bir incelemeydi. Çalışmada varılan sonuç Feng Shui'nin Çin felsefesi, kültürü ve yaşantısıyla özdeşleşmiş, Doğu'lu bir paradigma olduğuydu. Ancak, yeni bilimsel paradigmanın getirdiği parça-bütün ilişkisi yaklaşımı da Feng Shui'yle kesişen bir yaklaşımdı.

Her ne kadar Rudyard Kipling şiirinde "Doğu Doğu'dur, Batı da Batı" demişse de, konu insanın çevresiyle ve doğayla bütünleşmesi olduğunda Rudyard Kipling'in sömürgeci bir dönemi yansıtan bu dizeleri geçerliliğini yitirmektedir. İnsanın doğayla bütünleşmesini öngörmesi ve yaşadığı evi kendisinin organik bir uzantısı olarak görmesi açısından Feng Shui'nin yalnızca Doğu'lu değil, evrensel bir paradigma sunduğu söylenebilir. Batı toplumlarının, özellikle kentlerde doğaya ve kendilerine yabancılaşmaları, onların kendilerini ve yaşamlarını doğadan yalıtmalarına neden olmuştur. Mekânsal deneyim açısından Batı'yı Doğu'dan ayıran temel fark budur (günümüzde Doğu toplumlarında da Batılı bir yaşantı benimsenmektedir). Ne var ki Batı'da da daha "doğal" alternatif yaşam arayışları başlamıştır. Feng Shui'nin bu denli popülerleşmesinde de hem evrenselliğinin hem de bu arayışların payı büyüktür.

KAYNAKLAR

Acar, Volkan, 2006. Hutonglar: Pekin'in 700 Yıllık Mahalleleri, http://www.uzaklar.com/content/view/501/333/

Akarsu, B., 1979. Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Yayını, Ankara.

Akın, Günkut, 1990. Gelenek ve Merkez: Asya Merkezi Mekân Geleneği, Başbakanlık Basımevi Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri, Ankara.

Akın, Ö., 1986. Psychology of Architectural Design, Pion Ltd., London.

Alexander, Christopher, 1977. A Pattern Language, Oxford University Press, New York.

Arel, Ayda, 2006. Anadolu'da Geleneksel Konut Düzeninde Kültürel Etmenler, http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/turkkong4-1/tk4-1-06-arell.htm

Asiliskender, Burak, 2001. Deneyim ve Mimari Kimlik, İ.T.Ü., İstanbul.

Asiliskender, Burak, 2004. Kimlik, Mekân ve Yer Deneyimi, Kültür ve İletişim, Ankara.

Aydınlı, Semra, 2005. Mekân'dan Mekânsal'a: Mekânın Zamansallığı / Zamanın Mekânsallığı, *Mimarlık Felsefe Toplantıları-3, İstanbul.*

Aytıs, Can, 2004. Feng Shui, www.oguzoktay.com/dostlar/fengshui-CanAytis.htm.

Ayverdi, Aligül, 1972. Japonya Mimarlığı Mekânı: Özellikle iç mekân kuruluşuna yaklaşım, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bakır, İbrahim, 1981. Toroslarda Göçebe Mimarisi", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu-Bildiriler*, Ankara, s 17-30.

Bachelard, Gaston, 1996. Mekânın Poetikası, Çev. Aykut Derman, Kesit Yayıncılık, İstanbul.

Baudrillard, Jean, 1994. Simulacra and Simulation. Çeviri: S. Glaser. Ann Arbor: University of Michigan Pres.

Bozdoğan, Sibel, 1988. Journey to the East: Ways of Looking at the Orient and the Question of Representation, *Journal of Architectural Education*, **41.4**, 38-45

Bozdoğan, Sibel, 1986. Orientalism and Architectural Culture, *Social Scientist*, **14.7**, 46-58.

Capra, Fritjof, 1982. The Turning Point, Bantam Book, New York.

Capra, Fritjof, 1997. The Web of Life: A new scientific understanding of living systems, Anchor Books, New York.

Chomsky, Noam, 2000. Globalization and its Discontents: Noam Chomky debates with Washington Post Readers, Washington Post, 16 Mayıs 2000.

Collins Terrah Katryn, 2006. Batılılar için Feng Shui, Dharma Yayınları, İstanbul.

de Saussure, F., 1959. "Course in General Linguistics", Sılversteın

de Souza e Silva, Adriana Araujo; 2004, From Multıuser Envıronments As (virtual) Spaces To (hybrid) Spaces As Multıuser Envıronments: Nomadic technology devices and hybrid communication places; Rio de Janeiro: UFRJ/CFCH/ECO

Day, Christopher, 1990. Places of the Soul. Thorsons, San Francisco.

Deleuze, Gilles, 1994. Difference and Repetition, çev: paul Patton, Columbia University Press, New York.

Descartes, René, 1997. Meditations on First Philosophy, çev: E. S. Haldane, G. R. T. Ross, Wordsworth Edition, Hertfordshire.

Eco, Umberto, 1980. "A Componential Analysis of the Architectural Sign", Signs, symbols and Architecture (G. Broadbent, R. Bunt, C. Jenks editörlüğünde), The Pitman Press, Bath.

Eliade, Mircea, 1959. The Sacred - and the Profane, Harcourt, Brace-and World, .New York.

Ersoy, Z., 2002. Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi, *Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Fink, Eugen, 1966. L'interprétation métaphysique du jeu. In: Le jeu comme symbole du monde. Paris : Éditions de Minuit, 1966. p. 67 – 121.

Foucault, Michel, 1994. Des espaces autres (conference au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967). Architecture, Mouvement, Continuité, no 5, octobre 1984, p. 46 – 49. In: Dits et écrits: 1954 – 1988. Vol. IV. Paris : Editions Gallimard, 1994. Electronic version, 'Of other spaces (1967), heterotopias'.

http://foucault.info/documents/foucault.heteroTopia.en.html. (18 Haz. 2003)

Gehl, Jan, 1987. Life Between Buildings: Using Public Space. Van Nostrand Reinhold Company, New York.

Gibson, William, 2000. Neuromancer, Ace Books, New York.

Guenon, Rene, 1991. Doğu ve Batı, çev. Fahrettin Arslan, Ağaç, İstanbul.

Güngören, İlhan, 1997. Zen Budizm: D. T. Suzuki'de Seçme Yazılar, Yol Yayınları, İstanbul.

Gür, Ş. Ö., 1996. UIA '96 Üzerine Öznel bir Yorum, *Yapı, **(178)**,* Ekim 1996, 19-96.

Güvenç, Bozkurt, 1991. İnsan ve Kültür, Remzi, İstanbul.

Hall, Peter, 1999, John Maeda at the Art Directors Club. *U&lc Online (Upper & Lowercase Magazine)*. (Erişilme tarihi: 17 Aug. 2003) http://www.itcfonts.com/ulc/article.asp?nCo=AFMT&sec=ulc&issue=26.1.1&art=johnmaeda.

Hançerlioğlu, Orhan, 1994. "Toplum-Bilim Sözlüğü", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hayles, N. Katherine, 2003, Deeper into the machine: the future of electronic literature. In; Rettberg, Scott. (ed.) State of the arts: The proceedings of the electronic literature organization's 2002 state of the arts symposium & 2001 electronic literature awards. Los Angeles: Electronic Literature Organization**.**

Heidegger, M., 1996. "Zaman Kavramı", ç: Saffet BABÜR, İmge Kitabevi, İstanbul.

Held, David, 1991. Political Theory Today, Stanford University Press, Stanford, ABD.

Hoyer, Kathy, 2003. A Series of Meetings, Phone Conversations and Field Assessments.

Inoue, Mitsuo, 1985. Space in Japanese Architecture, Weatherhill Publications, ABD.

Jun Xu, 2003. A Framework for Site Analysis with Emphasis on Feng Shui and Contemporary Environmental Design Principles, Dissertation submitted to the faculty of Virginia Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements for the *degree of Doctor* of Philosophy in Environmental Design and Planning, Blacksburg, VA, USA.

Kalay, Ayşe, 1995. Türkiye'de Video ve Kitle Kültürü İlişkisi, İletişim, İstanbul.

Kılıç, Kıvanç, 2002. On the Aesthetics of Space in the Ottoman House: tracing the eternal in the ephemeral, Leiden Üniversitesi Türkoloji Bölümü Yazı Arşivi. http://www.let.leidenuniv.nl/tcimo/tulp/Research/kk1.pdf

Kuhn, Thomas, 1995. Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Kurokawa, Kisho, 1991. Intercultural Architecture: Philosphy of Symbiosis, http://www.kisho.co.jp/page.php/2

Lefebvre, H., 1991. The Production of Space, (D. Nicholson-Smith), Blackwell Publishers, Oxford.

Lessig, Lawrence, 1999. Cyberspace's Architectural Constitution. www9'da verilen konuşma notları, Amsterdam.

Lynch, Kevin, 1984. Site Planning, Cambridge, The MIT Press, Massachusetts.

Lynch, Erin, 2004. Conditions of Human Comfort in, A Thesis Submitted to the Facility of the College of Architecture and Landscape Architecture In Partial Fulfillment of the Requirements For the *Degree of Master* of Landscape Architecture In the Graduate College, The University of Arizona, Arizona.

Nakagawara, Camelia, 2004. The Japanese Garden for the Mind: The 'Bliss' of Paradise Transcended, *Stanford Journal of East Asian Affairs*, **14.2**, 83-102, http://www.stanford.edu/group/sjeaa/journal42/japan2.pdf

Nalbantoğlu, Gülsüm Baydar, 1993. Between Civilization and Culture: Appropriation of Traditional Dwelling Forms in Early Republician Turkey, *Journal of Architectural Education*, **47**.**2**, 66-74.

Norberg-Schultz, Christian, 1971. Existence Space and Architecture, Praeger Publishers Inc., New York

Norberg-Schultz, Christian, 1980. Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli, New York.

Platon (Eflatun), 2000. Devlet, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Pocock, D. C. D., 1989. Humankind-environment: Musing on the role of the hyphen. F. W. Boal and D. N. Livingston (Ed.), The behavioural environment, Routledge, London.)

Pold, Søren, 2003. Writing the Scripted Spaces: Understanding writing in a digital context, Department of Comparative Literature, University of Aarhus, Denmark**.**

Rapaport, Amos, 1969. Symbolism and Environmental Design, *Journal of Architectural Education*, **27.4**, 58-63.

Relph, E. , 1976. Place and Placelessnes, Pion, London.

Rorty, Richard, 1980. Introduction & Chapter I: The Invention of the Mind. In: Philosophy and the Mirror of Nature. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1980. s. 20, 45

Rossbach, Sarah, 2001. Feng Shui İle İç Mekân Dekorasyonu, Dharma Yayınları, İstanbul.

Said, Edward, 1978. Orientalism, Vintage, New York.

Satı, Ahmet Nazif, 2005. Mekânın Öyküselleştirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, İstanbul.

Simons Raphael, 2000. Feng Shui, İş Yaşamında Başarıya Götüren Yol, Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Seamon, David, 2003. Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık, Çev.; Sema Serim, Tol Dergisi, İstanbul.

Stewart, Jampa Mackenzie, 2003. Taocu Uygulamanın Temelleri, Tercüme: Güneş Davenport.

Şoher, Şebnem, 2005. Kisho Kurokawa: Başkalaşım ve Simbiyoz, www.arkitera.com.

Tatar, Burhanettin, 2005. Gerçek ile Kurgu Arasında "Öteki", Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi 2.

Thoreau, Henry David, 2001. Doğal Yaşam ve Başkaldırı, çev: Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Tuan, Yu-Fi, 1977. "Space and Place", University of Minesota Press, Minneapolis.

Türk Dil Kurumu, 1988. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara.

V. İ. Lenin, 1976. "Diyalektik Sorun Üzerine", Marx-Engels-Marksizm, Sol Yayınları, Ankara.

Von Meiss, P., 1990. Elements of Architecture: from Form to Place, Van Nostrand Reinhold Pub., New York.)

Wang, Ning, 1997. Orientalism versus Occidentalism?, *New Literary History*, **28.1**, 57-67.

Watts, Alan, 2001. Suyun Yolu Tao, çev: Ela Gürdemir, Dharma Yayınları, İstanbul.

www.felsefeekibi.com/arsiv/bb/paradigma.htm

Yıldırım, Kemal, 2006. Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapılar Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi, Müh. Mim. Fak. Dergisi*, **21.1**, 75-85.

Yu, Kongjian, 1994. "Landscape into Places: Feng - Shui Model of Place Making and Some Cross-cultural Comparisons", Council of Educator's - in Landscape Architecture Annual Conference.

Yürekli, Ferhan ve Hülya, 2005. Türk Evi: Gözlemler-Yorumlar, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.

Zedung, Mao, 1966. Four Essays on Philosophy, Foreign Languages Press, Peking, Çev. N. Solukça, Teori ve Pratik, Sol Yayınları, 1978.

Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, The *Degree of Doctor*, Chicago, IL, USA.

Şekiller:

Şekil 2.1 Madde tarafından deforme edilen uzay-zaman. Kaynak: Unveiling the Edge of Time, John Gribbin. © 1992, John Gribbin. Re-printed by permission of Harmony Books, a division of Crown Publishers, Inc.

Şekil 3.1 Yin Yang. Kaynak: Jun Xu, 2003. A Framework for Site Analysis with Emphasis on Feng Shui and Contemporary Environmental Design Principles, Dissertation submitted to the faculty of Virginia Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Environmental Design and Planning, Blacksburg, VA, USA.

Şekil 3.2 Ba-Gua. Kaynak: Rossbach, Sarah, 2001. Feng Shui İle İç Mekân Dekorasyonu, Dharma Yayınları, İstanbul.

Şekil 3.3 5 Element. Kaynak: Zitao Fang, 2000. Feng Shui in Site Planing and Design: A New PErspective for Sustinable Development, A Thesis Presented in Partial Fulfillment of the Requiremenets for the degree Master of Environmental Planing, Arizona Satate University, Arizona.

Şekil 4.1 Pekin Avlulu Evi. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.2 Dokuz Odacık Diyagramı. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.3 Luo Kitabı Diyagramı. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.4 Sonraki Cennet Dizilim. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.5 Pekin Avlulu Ev Yerleşkesinde Plan Düzenlenmesinde Yönlenme ve Konumlanmanın Vurgulanması. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.6 Çin Feodal Toplumunun ve Geleneksel Çinli Ailesinin Piramitsel Yapısı. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

Şekil 4.7 Sedat Eldem'in Türk Evi Şematizasyonları. Kaynak: Eldem, Sedat, 1954. Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Şekil 4.8 Doğan Kuban'ın Türk Evi Şematizasyonu. Kaynak: Yürekli, Hülya-Ferhan, 2005. Türk Evi – Gözlemler-Yorumlar, YEM, İstanbul.

Şekil 4.9 Türk Evi Oda ve Ana Kat Plan Şematizasyonları, İskilip. Kaynak: Yürekli, Hülya-Ferhan, 2005. Türk Evi – Gözlemler-Yorumlar, YEM, İstanbul.

Şekil 4.10 İskilip'de Bir Mahallenin Zemin Katları Planı ve Görünüşü. Kaynak: Yürekli, Hülya-Ferhan, 2005. Türk Evi – Gözlemler-Yorumlar, YEM, İstanbul.

Şekil 4.11 Japon ve Çin Tipi Ev Görünüşü. Kaynak: Yürekli, Hülya-Ferhan, 2005. Türk Evi – Gözlemler-Yorumlar, YEM, İstanbul.

Şekil 4.12 Diğer Japon Evi Tipleri ve 'ke', 'hare'. Kaynak: Yürekli, Hülya-Ferhan, 2005. Türk Evi – Gözlemler-Yorumlar, YEM, İstanbul.

Şekil 4.13 Pekin Avulu Evlerinin Kuşbakışı Görünüşü. Kaynak: http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3intrhme.htm

Tablo 3.1 Kentsel Bağlam için Feng Shui Prensiplerinin Tasarım Öğelerinin Dönüşümü. Kaynak: Xu, Ping, 1998. Feng Sui Models Structured Traditional Beijing Courtyard Houses, Locke Science Publishing Company, Chicago, IL, USA.

ÖZGEÇMİŞ

Bilge ŞAHiN, 2005

1980 yılında Antalya'da Doğdu.

Orta öğretimini 1987 -1998 yılları arasında Antalya'nın Finike ilçesinde yaptı.

Yüksek öğrenimine Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümüne başladı.

2002 yılında lisans eğitimini tamamlayarak İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programına başladı.

2003'te İTÜ Sualtı Rugby ve Hokey takımına girdi. Su an spor hayatına başka bir takımda lisanslı olarak devam etmektedir.

Motosiklet kullanıcısı ve bu tutkuyu gezilerle sürdürmektedir.

Su an bir yandan yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve 2003'ten bu yana çeşitli mimari bürolarda çalışma hayatına devam etmektedir.